

ਸਲਾਨਾ ਮੈਗਜ਼ੀਨ
ਦੁਮੇਲ
2019-20

ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ
550 ਸਾਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲਜ ਬੁਢਲਾਡਾ
ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ,
ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ

ਸਾਲਾਨਾ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ

ਦੁਮੇਲ

2019-2020

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲਜ ਬੁਢਲਾਡਾ

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਧੀਨ

ਸਮਰਪਣ

ਜਗਤ ਗੁਰੂ
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ
550 ਸਾਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਮੌਕੇ
ਗੁਰੂ-ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ

ਦੁਮੇਲ

(ਸਾਲਾਨਾ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ)

2019-20

ਸਰਪ੍ਰਸਤ:	ਡਾ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬੱਲ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲਜ, ਬੁਢਲਾਡਾ	
ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ:	ਡਾ. ਸਤਗੁਰ ਸਿੰਘ ਮੁਖੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ	
ਸੰਪਾਦਕ:ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਗ:	ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ	ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਐਮ.ਏ. ਪੰਜਾਬੀ
ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਗ:	ਪ੍ਰੋ.ਗੁਰਜਸਜੀਤ ਕੌਰ ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ	ਸੋਨੀਆ ਰਾਣੀ ਐਮ. ਏ. ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ
ਹਿੰਦੀ ਭਾਗ :	ਪ੍ਰੋ.ਗੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ	ਕਮਲਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਐਮ.ਏ. ਹਿੰਦੀ
ਸਮਾਜ ਵਿਗਿਆਨ ਭਾਗ:	ਡਾ. ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਅਤੇ ਮੁਖੀ	ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ ਐਮ. ਏ. ਇਤਿਹਾਸ
ਸਾਇੰਸ ਭਾਗ:	ਡਾ.ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ	ਆਸ਼ੂ ਸ਼ਰਮਾ ਐਮ ਐਸ.ਸੀ
ਕੰਪਿਊਟਰ ਭਾਗ:	ਡਾ. ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ	ਨਿਸ਼ੂ ਰਾਣੀ ਬੀ.ਸੀ.ਏ
ਕਾਮਰਸ ਭਾਗ:	ਡਾ. ਸ਼ੈਟੀ ਕੁਮਾਰ ਇੰਚਾਰਜ ਕਾਮਰਸ ਵਿਭਾਗ	ਕਰਿਤੀ ਐਮ ਕਾਮ
ਫੋਟੋ ਤੇ ਖ਼ਬਰਨਾਮਾ ਭਾਗ:	ਪ੍ਰੋ.ਰਮਨਦੀਪਸਿੰਘ ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਅਤੇ ਮੁਖੀ ਸਰੀਰਕ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ	

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦੀ ਕਲਮ ਤੋਂ....

ਪਿਆਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਓ ਤੁਹਾਡਾ ਤਹਿ ਦਿਲੋਂ ਸਵਾਗਤ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਵਨ ਵਚਨ 'ਵਿਦਿਆ ਵੀਚਾਰੀ ਤਾਂ ਪਰਉਪਕਾਰੀ' ਦੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੀ ਬੋਲ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਤੱਕ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਮੂਲ ਮੰਤਵ ਹੈ। ਵਿੱਦਿਆ ਅਜਿਹੀ ਸਮਝ ਦਾ ਵਿਗਾਸ ਕਰੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੀ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਤਲਾਸ਼ ਸਕਣ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਸਮਝ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਬਣ ਸਕਣ। ਸਾਡਾ ਮਨੋਰਥ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਮਾਨਵੀ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਪਾਸਾਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਨਿਰਮਾਣ ਹੈ। ਸਮਕਾਲ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਇਕਹਿਰੀ ਤਰਜ਼ ਦਾ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਬੰਧ ਉਸਾਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਅੰਦਰਲੀ ਬੰਦਿਆਈ ਮਕਾਨਕੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਵਸਤੂ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਖਿੱਚੋਤਾਣ ਵਿੱਚ ਮਾਨਵਤਾ ਮਨਫੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਬੌਧਿਕ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਦੀ ਮੌਲਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸੁੱਚਤਾ ਨੂੰ ਸੁੰਗੋੜਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿੱਚ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਉਤਪਾਦਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਵਿੱਦਿਆ ਦਾ ਅਸਲ ਅਰਥ 'ਪਰਉਪਕਾਰ' ਹੈ। ਵਿੱਦਿਆ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਉਸਾਰੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਤੱਕ ਘਟਾ ਕੇ ਵੇਖਣ ਨਾਲ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਅਸਲ ਭਾਵਨਾ ਖਤਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਸਬੰਧ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨਾਲ ਹੈ, ਸੰਵੇਦਨਾ ਖੁਦ ਦੀਆਂ ਤੋਂ ਲੜੇ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਿਆਰਥੀ ਅੰਦਰ ਸੱਦਿਆਈ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬੰਦਿਆਈ ਨਾਲ ਜਿਉਣ ਵਾਲਾ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਅੱਡ ਆਦਰਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਤੁਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਅੰਦਰਲੀ ਅਸਲ ਵਿੱਦਿਆ ਸਮਾਜ ਲਈ ਰਾਹ ਦਸੇਰਾ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੀ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੀ ਆਦਰਸ਼ ਅਤੇ ਧਰਮ ਸਿਰਜਣਾ ਬਾਰੇ ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਬੂਬ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਧਰਮ, ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੂਰਬ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਦੇ ਅਤਿ ਸੂਖਮ ਤਰਕ, ਨੈਤਿਕ ਅਮਲ ਦੇ ਮਾਨਵੀ ਪਸਾਰਾਂ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵੀ ਬਿਬੇਕ-ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਉੱਤੇ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਪੂਰੇ ਉੱਤਰਨ ਵਾਲੇ

ਗੁਰੂ ਪੈਗੰਬਰ, ਅਵਤਾਰ ਅਤੇ ਭਗਤ (ਸੰਤ) ਦੇ ਚਾਰੇ ਸੰਕਲਪ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸੰਯੁਕਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਇਲਾਹੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੁਰੂ ਸੁਰਿਤ ਸਮੂਹਿਕ ਮਾਨਵੀ ਸੱਚ, ਸਮਾਜਿਕ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਤੇ ਪਸਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਮੌਲਿਕ ਧਰਮ ਦੇ ਨੈਣ-ਨਕਸ਼ ਨਿਖਾਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਤਮਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਵਾਲਾ ਜ਼ੋਰ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਧਰਮ ਅਤੇ ਆਚਾਰ ਦੇ ਠੰਡੇ ਯੱਖ ਹੋਏ ਕਰਮ-ਖੇਤਰਾਂ ਤੇ ਬੇਜਾਨ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਬਿਬੇਕ ਦੀ ਬੁੱਝ ਚੁੱਕੀ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਅਗਨੀ ਦੇ ਭਰਮ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਵੈ-ਨਿਯੰਤਰ ਭਰਪੂਰ ਤਾਜ਼ਗੀ ਵਾਲੇ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦੈਵਿਤਾ ਦੀ ਚੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ ਹਾਸਲ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੀ ਚੇਤਨਾ ਵਾਲੀ ਜੀਵਨ ਚੌਂ ਪਰਤੇਗੀ। ਮੈਂ “ਦੁਮੇਲ” ਦੇ ਹਥਲੇ ਅੰਕ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਣ 'ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਮੰਡਲ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਣਹਾਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ “ਦੁਮੇਲ” ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੰਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਥਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸੁਭ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਸਹਿਤ

ਡਾ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬੱਲ

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ

ਗੁਰੂਨਾਨਕਸਾਹਿਬਜੀਦੇ

550

ਸਾਲਾਪ੍ਰਕਾਸ਼ਉਤਸਵਨੂੰਸਮਰਪਿਤ **ਦੁਮੇਲ**ਦਾਇਹਅੰਕਆਪਜੀਦੇਹੱਥਾਂਵਿੱਚਦਿੰਦਿਆਂਮੈਨੂੰਖੁਸ਼ੀਦਾਅਹਿਸਾਸਵੀਹੈਤੇਮੈਂਵੱਡੇਫਿਕਰਾਂਦੇ ਸਨਮੁੱਖਵੀਹਾਂ।

ਇਹਇੱਕਮਹਾਨਮੌਕਾਹੈਜਦੋਂਅਸੀਂਗੁਰੂਨਾਨਕਸਾਹਿਬਦੇ(ਦਸਾਰੂਪਾਂਵਿੱਚ)ਬਾਣੀਅਤੇਜੀਵਨਅਮਲਾਂਰਾਹੀਂਦਿੱਤੇਸੰਦੇਸ਼ਦੇਚ ਨਣਵਿੱਚਆਪਣੇਨਿੱਜੀਤੇਕੌਮੀ/ਪੰਥਕਕਿਰਦਾਰ, ਹੋਂਦਅਤੇਸਥਿਤੀਨੂੰਨਿਹਾਰਨਾਹੈ। 550

ਸਾਲਾਂਦੇਕੌਮੀਇਤਿਹਾਸਅਤੇਤਤਕਾਲੀਸਥਿਤੀਆਂਦੀਆਂਚਣੌਤੀਆਂਨੂੰਗੁਰਮਤਿਦੇਨਜ਼ਰੀਏਮੁਤਾਬਕਸਮਝਦੇਹੋਏਆਪਣੀਹੋਂਦਤੇਹੋਣ ੀਸਬੰਧੀਫੈਸਲੇਲੈਣੇਹਨ।

ਸਿੱਖ-ਪੰਥਦੀਆਂਕੁੱਲਸੰਸਥਾਵਾਂਨੇਆਪਣੇਆਪਣੇਤਰੀਕੇਨਾਲਇਸਸਾਲਗੁਰੂਨਾਨਕਸਾਹਿਬਜੀਦੇ

550

ਸਾਲਾਪ੍ਰਕਾਸ਼ਪੁਰਬਨੂੰਸਮਰਪਿਤਕਥਾ-ਕੀਰਤਨ, ਗੋਸ਼ਟੀਆਂਸੈਮੀਨਾਰਾਂ, ਅਖੰਡਪਾਠਆਦਿਸਮਾਗਮਉਲੀਕੇਤੇਕਰਵਾਏਹਨ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀਗੁਰਦੁਆਰਾਪ੍ਰਬੰਧਕਮੇਟੀਨੇਅਨੇਕਸਮਾਗਮਉਲੀਕੇ। ਸੁਲਤਾਨਪੁਰਲੋਧੀ(ਜਿੱਥੋਂਗੁਰੂਨਾਨਕਸਾਹਿਬਨੇਰੱਬੀਬਾਣੀਦੇਰੂਪਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂਸੰਦੇਸ਼ਦਿੱਤਾ)ਵਿਖੇਵਿਸ਼ਵਪੱਧਰੀਸਮਾਗਮਰਚਿਆ। ਸਰਕਾਰਵੱਲੋਂਕਰਤਾਰਪੁਰਸਾਹਿਬ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ)

ਦਾਲਾਂਘਾਬੋਲਿਆਗਿਆ। ਕਾਲਜਨੇਆਪਣੇਪੱਧਰ 'ਤੇਸੈਮੀਨਾਰ, ਭਾਸ਼ਨ, ਕਵਿਤਾ, ਕਵੀਸ਼ਰੀ, ਢਾਡੀਗਾਇਣਆਦਿਦੇਅੰਤਰ- ਕਾਲਜਮੁਕਾਬਲੇਕਰਵਾਏਜਿਸਵਿੱਚਦਰਜਨਾਂਕਾਲਜਾਂਦੇਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂਨੇਭਾਗਲਿਆ।

ਕਾਲਜਵੱਲੋਂਜਪੁਜੀਸਾਹਿਬਦੇਪਾਠਾਂਦੀਲੜੀਅਤੇਲਗਾਤਾਰਵਿਆਖਿਆਦਾਪ੍ਰਬੰਧਕੀਤਾਜਿਸਵਿੱਚਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂਦੇਨਾਲਨਾਲਅੰ ਧਆਪਨਤੇਗੈਰ-

ਅਧਿਆਪਨਅਮਲਾਸ਼ਾਮਲਰਿਹਾ। ਕਾਲਜਨੇਗੁਰੂਨਾਨਕਸਾਹਿਬਜੀਦੇਸਿੱਖਿਆਸਿਧਾਂਤਬਾਰੇਕਿਤਾਬਚਾਛਾਪਕੇਵੰਡਿਆ।

ਇਨ੍ਹਾਂਸਾਰੇਸਮਾਗਮਾਂਦਾਆਪਣਾਆਪਣਾਜਲੌਅਹੈਅਤੇਇੰਨ੍ਹਾਂਸਮਾਗਮਾਂਵਿੱਚਸਿੱਖ-

ਸੰਗਤਦਾਲਾਮਿਸਾਲਉਤਸ਼ਾਹਵੀਵੇਖਣਨੂੰਮਿਲਿਆਪਰਇਨ੍ਹਾਂਵਿੱਚਜਸ਼ਨਾਂਨੂੰਹੀਕੇਂਦਰੀ ਥਾਂ ਮਿਲਿਆ,

ਕੌਮਦੇਤਤਕਾਲੀਤੇਸਰਬਕਾਲੀਵੱਡੇਫਿਕਰਅਤੇਵੱਡੇਕਾਜਇਨ੍ਹਾਂਸਮਾਗਮਾਂਦੀਮੁੱਖਸੁਰਨਹੀਂਬਣ

ਸਕੇ। ਇਹਚਿੰਤਾਦਾਮੁੱਦਾਹੈ। ਅਫਸੋਸਨਾਲਕਹਿਣਾਪੈਂਦਾਹੈਕਿੰਨ੍ਹਾਂਸਮਾਗਮਾਂਦੀਮੁੱਖਸੁਰਕੌਮਦੇਵੱਡੇਫਿਕਰਾਂਨੂੰਜਸ਼ਨਾਂਦੇਜਲੌਅਤੇਸ਼ੋ

ਰ-ਸ਼ਰਾਬੇਵਿੱਚਚੋਲਣਵੱਲਸੇਪਤਰਹੀਹੈ। 2016 ਵਿੱਚਗੁਰੂਗੋਬਿੰਦਸਿੰਘਜੀਦੇ 350

ਸਾਲਾਪ੍ਰਕਾਸ਼ਪੁਰਬਸਮੇਂਵੀਏਹੋਕੁਝਵੇਖਣਨੂੰਮਿਲਿਆਜਦੋਂਬਹੁ-

ਗਿਣਤੀਧਰਮਦੀਆਂਕੁਝਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂਨੇਗੁਰੂਸਾਹਿਬਨੂੰਰਾਸਟਰਪਿਤਾਐਲਾਨਣਦੀਸ਼ੈਤਾਨੀਮੰਗਕੀਤੀਅਤੇਇੰਨ੍ਹਾਂਧਿਰਾਂਦੇਅਖੌਤੀਸਿੱਖ ਂਅਤੇਦੁਨਿਆਵੀਲਾਲਸਾਅਧੀਨਸਿੱਖਾਂਦੇਇੱਕਵਰਗਦੇਨਾਲਹੀਕੁਝਭੋਲੇਸਿੱਖਾਂਨੇਵੀਇਸਮੰਗਦੀਪ੍ਰਸੰਸਾਕੀਤੀ।

ਸਮੁੱਚੀਕਾਇਨਾਤਦੇਰੁਹਾਨੀਰਹਿਬਰਨੂੰਇੱਕਦੇਸ਼ਤੱਕਸੀਮਤਕਰਕੇਪੂਰੀਦੁਨੀਆਂਲਈਬਗਾਨਾਤੇਕਈਦੇਸ਼ਾਂਲਈਦੁਸ਼ਮਣਬਣਾਦੇਣਦੀ ਸ਼ੈਤਾਨੀਕਰਤੂਤਗੁਰਮਤਿਦੀਘੋਰਬੇਅਦਬੀਹੈ। ਧਾਰਮਿਕਬਹੁ-ਗਿਣਤੀਕੌਮੀ-ਰਾਸਟਰਦੇਨਿਸ਼ਾਨੇਦੀਪ੍ਰਾਪਤੀਲਈਗੁਰ-ਪੁਰਬਾਂ /

ਸ਼ਤਾਬਦੀਆਂਉੱਤੇਬੇਸ਼ੁਮਾਰਪੈਸਾਖਰਚਕੇਹਰਹਾਲਤਵਿੱਚਸਿੱਖਾਂਨੂੰਕੌਮੀਰਾਸਟਰਵਿੱਚਜਜ਼ਬਕਰਨਲਈਸਿਰਤੋੜਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂਵਿੱਚਲੱਗੀਹੋ ਈਹੈ। ਸਿੱਖ-

ਸੰਗਤਨੂੰਇਸਪ੍ਰਤੀਜਾਗਰੂਕਹੋਣਦੀਲੋੜਹੈਨਹੀਂਤਾਂਉਸਦੀਹੋਂਦਧਰਤੀਤੇਹੀਨਹੀਂਇਤਿਹਾਸਦੇਪੰਨਿਆਂਤੋਂਵੀਮਿਟਜਾਵੇਗੀ।

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲਸਾਹਿਬਦੀਪ੍ਰੇਰਨਾਤੇਅਗਵਾਈ,

ਸੰਪਾਦਕਪ੍ਰਾਧਿਆਪਕਸਾਹਿਬਾਨਅਤੇਵਿਦਿਆਰਥੀਸੰਪਾਦਕਾਂਦਾਸਹਿਯੋਗਤੇਲੇਖਕਾਂਦੀਰਚਨਾਤਮਿਕਪ੍ਰਤਿਭਾਅਤੇਮਿਹਨਤਸਦਕਾ **ਦੁਮੇਲ**ਦਾਇਹਅੰਕਤੁਹਾਡੇਹੱਥਾਂਵਿੱਚਹੈ। ਸੰਪਾਦਨਾਵਿੱਚਪੰਜਾਬੀਵਿਭਾਗਦੇਅਧਿਆਪਕਸਾਹਿਬਾਨਡਾ. ਰਾਜਨਦੀਪਕੌਰ,

ਪ੍ਰੋ.ਗੁਰਦੀਪਸਿੰਘਅਤੇਪ੍ਰੋ.ਦੀਪਕਦਾਵਿਸ਼ੇਸ਼ਯੋਗਦਾਨਹੈ। ਸ.

ਅਨੁਪਸਿੰਘਖਾਲਸਾਨੇਦੁਮੇਲਨੂੰਕਲਾਤਮਿਕਦਿੱਖਦੇਣਵਿੱਚਆਪਣੀਕਲਾਪ੍ਰਤਿਭਾਤੇਪੇਸ਼ਾਵਰਯੋਗਤਾਖਰਚਕੀਤੀ।

ਮੈਂਇਨ੍ਹਾਂਸਾਰਿਆਂਦਾਦਿਲੋਂਪੰਨਵਾਦੀਹਾਂ।

ਦੁਮੇਲਸਾਰੀਆਂਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂਮੇਰੇਸਹਿਯੋਗੀਆਂਦੀਆਂਅਤੇਰਹਿਗਈਆਂਤਰੁਟੀਆਂਤੇਗਲਤੀਆਂਮੇਰੀਆਂਹਨ।

ਸਤਗੁਰਸਿੰਘ
ਸੰਯੁਕਤਪ੍ਰੋਫੈਸਰਤੇਮੁਖੀ

ਪੰਜਾਬੀਵਿਭਾਗ

ਦੁਮੇਲ

(2019-20)

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਗ

ਸੰਪਾਦਕ

ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ
ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ

ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਐਮ. ਏ. ਪੰਜਾਬੀ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲਜ, ਬੁਢਲਾਡਾ

ਤਤਕਰਾ

ਅਧਿਆਪਕ ਸੰਪਾਦਕੀ

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੰਪਾਦਕੀ

ਪੂਰਨ ਕਥਾ ਦਾ ਮੱਧਕਾਲੀ, ਆਧੁਨਿਕ ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਆਧੁਨਿਕ ਪਾਠ : ਕਥਾ ਵਿਸਥਾਰ ਅਤੇ ਰੂਪਾਂਤਰਨ -
ਰਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ

ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਸਰੋਕਾਰ - ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਕੌਰ

ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ - ਦੇਸ ਰਾਜ

ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਬੂਹੇ - ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ

ਵਿਸ਼ਾ- ਭਾਰਤ ਦੀ ਹਰੇਕ ਔਰਤ ਦੇ ਹੀਰੋ- ਅਰੁਣਾਚਲਮ ਮੁਰੂਗਨੰਤਮ (ਪੈਡਮੈਨ) - ਹਰਜੋਤ ਕੌਰ

ਆਸਮਾਨ ਤੇ ਖੰਭ - ਹਰਜੋਤ ਕੌਰ

ਵੰਡ - ਹੁਸਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ

ਅਧਿਆਪਕ ਸੰਪਾਦਕੀ

ਕੋਈ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ, ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਜਿਹਾ

ਪੰਜਾਬ ਕਿਸਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਦੀ ਜੱਦ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀ ਵੱਖਰਤੈ? ਇਸ ਦਾ ਅਕਾਲਿਕ ਨਾਇਕ ਕੌਣ ਹੈ? ਇਹ ਤਿੰਨ ਸਵਾਲ ਇਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਟਿਕਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ।

ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਧਰਮ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਵੱਖਰਤਾ ਵਾਰਿਸ ਦੀ ਹੀਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਵਾਰਿਸ ਦੀ ਹੀਰ 'ਸ਼ਾਹਕਾਰ' ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਹੀਰਬੰਨਾ ਨਹੀਂ। ਚਿੰਤਨ ਆਪਣੀ ਉਰਜਾ ਜਿਸ ਨਾਇਕਤਵ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਤੇ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕ ਮਨ, ਅਕਾਦਮਿਕ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਪਾਰ ਜਾ ਕੇ ਅਕਾਲਿਕ ਨਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਾਨਤਾ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਵਾਂ ਚਿੰਤਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮਿੱਥਾਂ ਸਿਰਜ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਕੌਣ ਦੇਵੇਗਾ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਕੌਣ ਹੈ? ਫਿਲਮ ਕਾਲਿਕ ਨਾਇਕਾਂ ਬਾਰੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮਿੱਥਾਂ ਸਿਰਜ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਦਰਸ਼ਕ ਨੂੰ ਇਮੋਸ਼ਨਲੀ ਬਲੈਕਮੇਲ ਕਰਕੇ ਉਸ ਅੰਦਰ ਦੁਵਿਧਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਇਹ ਫਿਲਮ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸ਼ਾਤਿਰ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਹੈ। ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਇਕ ਬਾਰੇ ਜਦੋਂ ਫਿਲਮ ਬਣਦੀ ਹੈ ਉਹ ਉਸਦੀ ਛਵੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵੱਲ ਤੁਰਦੀ ਹੈ ਉਭਾਰਦੀ ਨਹੀਂ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜੱਦ ਵਿੱਚ ਪਈ ਵੱਖਰਤਾ ਦੇ ਸਮਾਂਨਾਤਰ ਨਵੀਂ ਮਿੱਥ ਫਿਲਮ ਸਿਰਜ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਨਵੀਂ ਪਛਾਣ ਬਣਾ ਕੇ ਪਹਿਲੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵੱਲ ਪੁੱਟਿਆ ਕਦਮ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਦਰਸ਼ਕ ਇਸਨੂੰ ਜਦੋਂ ਸਮਝੇਗਾ ਉਦੋਂ ਨੂੰ ਦੇਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

ਨਾਇਕ ਦੀ ਪਛਾਣ ਖਿੱਤੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਜੁੜਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਨਾਇਕਤਵ ਖਿੱਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪਛਾਣਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ। ਨਾਇਕ ਨਾਲ ਮਿੱਥਾਂ ਜੁੜਨੀਆਂ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹਨ। ਅਸਲ ਨਾਇਕ ਦੀ ਛਵੀ ਦੇ ਸਮਾਂਨਾਤਰ ਕੁਝ ਕਾਲਿਕ ਨਾਇਕ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾਇਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬੱਝੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਾਸ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਨਾਇਕੀ ਉਸਾਰੂ ਅਤੇ ਨਾਬਰੀ ਵਾਲੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਵਡਿਆਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਖਾਸ ਪੜਾਅ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਇਕਤਵ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪਛਾਣਾਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਹੰਢਾ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਕਾਲਿਕ ਨਾਇਕ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਕਾਲਿਕ ਨਾਇਕ ਵਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਸਰਵਕਾਲੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। 'ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ' ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਹੈ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸਰਵਵਿਆਪੀ ਮਾਡਲ ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਗੌਰਵ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਰ ਵਾਰ ਦੁਹਰਾਅ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਆਪਣਾ ਮਾਡਲ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਜੰਗੀਰਦਾਰੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨੀ ਦਾ ਮਸਲਾ ਏਨੀ ਵੱਖਰਤਾ ਨਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਰਹਿੰਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੱਕ ਮਾਡਲ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਰਹੇਗਾ। (ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ।) ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਉਸੇ ਰਾਹ ਦਾ ਮਾਡਲ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਉਸਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੰਗੀਰਦਾਰੀ ਦੀ ਲੁੱਟ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਉਸ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਉਸ ਤੋਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ? ਜਦੋਂ ਇਹ ਰਾਜ ਖਤਮ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਜੰਗੀਰਦਾਰੀ ਨਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਤੋਂ ਉਭਰਨਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ 2020 ਆਉਂਦੇ। ਪੈਤੜੇ ਵੀ ਵੱਖਰੇ ਹਨ, ਰੂਪ ਵੀ ਵੱਖਰੇ, ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਵੱਖਰੇ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਖੱਬੇਪੱਖੀ ਧਿਰਾਂ, ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ, ਵਿਦਵਾਨ, ਹਰ ਕੋਈ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਰਿਹੈ। ਇਹੀ ਸੰਕਟ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸੰਕਟ ਟਲਣ ਤੇ ਕਾਲਿਕ ਨਾਇਕ ਫਿੱਟ ਬੈਠਦੇ ਹਨ, ਸੰਕਟ ਆਉਣ ਦੇ ਅਕਾਲਿਕ।

ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਕੋਲ ਦੋਵੇਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਇਕ ਹਨ ਇਹ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਹ ਧਿਰਾਂ ਆਪਣੇ ਕਾਲਿਕ ਨਾਇਕ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਸਾਈਲੈਂਟ ਮੋਡ ਤੇ ਲਾ ਕੇ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਬਜ਼ੁਰਗ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਹਨ, ਨੌਜਵਾਨ ਮੂਸੇ ਆਲੇ ਦੇ ਨਵੇਂ ਗੀਤ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਬੱਬੂ ਮਾਨ ਨੂੰ ਗਾਲਾਂ ਕੱਢ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਹੈ, ਮੁੱਦਾ ਫਿਰ ਕਿਸਾਨੀ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਮੈਨੂੰ ਗੌੜ ਯਾਦ ਆ ਰਿਹੈ ਜਿਸਨੇ ਕਿਹੈ ਕਿ ‘ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ ਕਿਸਾਨੀ ਨੂੰ ਗਾਲਬ ਸਟੇਟ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਬਗਾਵਤ ਦੀ ਗੁੜਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਕਿਸਾਨੀ ਦਾ ਝਾਕਾ ਖੋਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਲੱਗਭੱਗ ਡੇਢ ਸਦੀ ਬਾਅਦ ‘ਖਾਲਸਾ’ ਦੇ ਝੰਡੇ ਹੇਠ ਬੰਦੇ ਬਹਾਦਰ ਨੇ , ਕਿਸਾਨੀ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਜਿਮੀਂਦਾਰ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਲੋਕ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਲਾਮਬੰਦ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਨ ਨਾ ਦੇਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ। ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦਾ ਕਿਸਾਨ ਜਮਾਤੀ ਘੋਲ ਜਿਆਦਾ ਠੋਸ ਤੇ ਵਿਉਂਤਬੰਦ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ‘ਸਿੱਖ’ ਗੁਰੂਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਜਿਆ ਤੇ ਜ਼ਰਖੇਜ ਕੀਤਾ ਕਿਸਾਨੀ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਆਧਾਰ ਸੀ।’ ਸੰਵਾਦ ਲਈ ਇਹ ਸਵਾਲ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਕਿ ਕੀ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚੋਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦੈ?

ਸਾਡੇ ਚਿੰਤਨ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਅਕਾਲਿਕ ਨਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਾਡਾ ਚਿੰਤਨ ਧਰਮ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਕੇ ਤੁਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਇਕਤਵ ਦੇ ਸਮਾਂਨਤਰ ਸਾਡੇ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚ ਨਾਇਕ ਹਨ ਅਤੇ ਚਿੰਤਨ ਉਸਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਕਾਲਿਕ ਨਾਇਕ ਦੀ ਹੋਂਦ ਧਰਮ ਦੇ ਫਲਸਫੇ ਵਿੱਚ ਹੈ ਤਾਂ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਕਟ ਦੇ ਸਮੇਂ ਯਾਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਸਿਰਜ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ
ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੰਪਾਦਕੀ

ਇਸ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅੰਦਰੋਂ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਨੇ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕਾ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਥਾਂ ਪੀਡੀਐੱਫ ਫਾਈਲਾਂ ਨੇ ਲੈ ਲਈ ਹੈ। ਪੀਡੀਐੱਫ ਨਵੀਂ ਪੀੜੀ ਲਈ ਰਚਨਾਤਮਕ ਸਰੋਤ ਹੈ। ਇਹੀ ਸਾਡੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕਾਲਜ ਦਾ ਇਹ ਉਪਰਾਲਾ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਹੈ। ਇਸ ਮੰਚ ਤੋਂ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਦੋ ਲਿਖਤਾਂ ਉਹ ਮਿਲੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਮੁੱਲਵਾਨ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਿਖਤਾਂ ਤੋਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਚਿੰਤਕ ਹਨ।

ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਐੱਮ. ਏ. ਪੰਜਾਬੀ

ਪੂਰਨ ਕਥਾ ਦਾ ਮੱਧਕਾਲੀ, ਆਧੁਨਿਕ ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਆਧੁਨਿਕ ਪਾਠ : ਕਥਾ ਵਿਸਥਾਰ ਅਤੇ ਰੂਪਾਂਤਰਨ

(‘ਪੂਰਨ ਨਾਥ ਜੋਗੀ’, ‘ਲੂਣਾ’ ਤੇ ‘ਪਲੰਘ-ਪੰਘੂੜਾ’ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ)

ਯੁੱਗਾਂ, ਸਦੀਆਂ, ਦਹਾਕਿਆਂ, ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਉਤਾਰ-ਚੜਾਅ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ/ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਦਲਾਵ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਦਲਾਅ ਖੜੋਤ ਵਿੱਚ ਟਿਕੀਆਂ ਸਮਝਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਦੇ ਵੀ ਹਨ ਅਤੇ ਪੁਨਰ ਸਿਰਜਿਤ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਟਕਰਾਓ ਵਖਰੇਵੇਂ/ ਸਾਂਝਾ ਸਹਿਜੇ ਪਛਾਣੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਆਦਿ-ਕਾਲ, ਮੱਧ-ਕਾਲ, ਆਧੁਨਿਕ-ਕਾਲ ਅਤੇ ਉਤਰ ਆਧੁਨਿਕ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਰਚਿਆ ਗਿਆ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਉਪਜ ਹੈ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਜਿਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਹ ਵਿਸ਼ਾ ਇੱਕ ਦੰਤ-ਕਥਾ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਕਥਾ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਦਰਯਾਰ ਨੇ ਕਿੱਸੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਵਿੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕਥਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੇਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲੇਖਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮੂਲ ਕਥਾ ਨਾਲੋਂ ਜੋੜ-ਤੋੜ ਕੇ ਲਿਖੀ ਗਈ, ਕਾਦਰਯਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਗਾਥਾ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲੇਖਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਧਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਪੁਨਰ ਸਿਰਜਣਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਇਹ ਗਾਥਾ ‘ਪੂਰਨ ਭਗਤ’ ਦੀ ਗਾਥਾ ਹੈ। ਪੂਰਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਉਂਝ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਜੋ-ਜੋ ਪਾਠ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਕਬੂਲ ਹੋਏ, ਉਹ ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲੰਬੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਨਜ਼ਮ ‘ਪੂਰਨ ਨਾਥ ਜੋਗੀ’, ‘ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਬਟਾਲਵੀ’ ਦਾ ਮਹਾਂ-ਕਵਿ ‘ਲੂਣਾ’ ਅਤੇ ‘ਇਕਬਾਲ ਰਾਮਵਾਲੀਆ’ ਨਾਟ-ਕਵਿ ‘ਪਲੰਘ-ਪੰਘੂੜਾ’ ਹੈ। ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਪਾਠ ‘ਪੂਰਨ ਭਗਤ’ ਦੀ ਦੰਤ-ਕਥਾ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹਨ। ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਪਾਠ ਇੱਕੋ ਕਥਾ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਸਨ। ਤਿੰਨਾਂ ਪਾਠਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਰੋਕਾਰ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੂਜੀ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਸੁਭਾਅ ਸੁਆਦ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਅਸੀਂ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੀ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਵੀ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸ਼ਾਹਕਾਰ ਕਿਤਾਬ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ‘ਪੂਰਨ ਨਾਥ ਜੋਗੀ’ ਵਿੱਚ ‘ਪੂਰਨ’ ਦੇ ਜੋਗੀ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੂਰਨ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਜੋਗੀ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਜੋਂ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਨਾਇਕ ‘ਪੂਰਨ’ ਹੈ ਅਤੇ ‘ਲੂਣਾ’ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਸਿਰਜਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਥਾ ਵਿੱਚ ਜੋ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਰਜ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ‘ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ’ ਨੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਮਾਨਾਂਤਰ ਇਸ ਕਥਾ ਨੂੰ ਉਭਾਰਿਆ ਹੈ। ਡਾ. ਸੈਫੀ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ

‘ਪੂਰਨ ਕਥਾ ਸਮਕਾਲ ਦਾ ਮਹਾਂ-ਨੈਤਿਕ ਪਾਠ ਹੈ। ਜਿਸਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸੁਰ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਤਿਆਗ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪ੍ਰਤੀ ਵੈਰਾਗ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਭੁਗਤਦੀ ਹੋਈ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਸੁਭਾਵਕ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਗੰਧਲਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੋਂ ਅਣਭਿੱਜ ਹੀ ਰਹੀ ਹੈ।’¹

ਉਸਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ, ਕਿ ‘ਪੂਰਨ’ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰਮ, ਰਹੱਸਦਰਸ਼ੀ ਤੇ ਧੁਰ ਤੋਂ ‘ਪੂਰਨ’ ਬਣਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ‘ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ’ ਦਾ ‘ਲੂਣਾ’ ਪ੍ਰਤੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਰੂੜੀਵਾਦੀ ਹੀ ਰਿਹਾ।² ਅਸੀਂ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਪੂਰਨ ਦਾ ਇਨਕਾਰੀ ਵਿਹਾਰ, ਲੂਣਾ ਦਾ ਕਾਮ-ਆਕਰਸ਼ਨ, ਇਹ ਸਾਡੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਲੋਕਮਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਨੇੜੇ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਬਟਾਲਵੀ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾਂ ‘ਲੂਣਾ’ ਵਿੱਚ ਲੂਣਾ ਨੂੰ ਨਾਇਕ ਵਜੋਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਟੈਕਸਟ ਦੀ ਆਦਿਕਾ ਤੋਂ ਅੰਤਿਕਾ ਤੱਕ ਲੂਣਾ ਦੀ ਹੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਡਾ. ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ.....

ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਮੂਲ ਸਰੋਕਾਰ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਮਕ ਇਸ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਸਥਾ ਪਿੱਛੇ ਛੁਪੇ ਉਸ ਸਿਆਸੀ ਪ੍ਰਵਚਨ ਨੂੰ ਬੇਨਕਾਬ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਧਰਮ ਜਿਹੇ ਸਦਾਚਾਰਕ ਮੁੱਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦਬਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਿਤਾ-ਪੁਰਖੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਾਰਨ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚਲੀ

'ਸਵੈ' ਨਾਰੀ ਦੇਹ ਰਾਹੀਂ ਮੁਖਾਤਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਅਜਿਹੇ ਯੁੱਧ-ਖੇਤਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਉਸਾਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਦੇਹ ਨੂੰ ਸਮਾਜਕ-ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਅਨੁਕੂਲ ਢਾਲ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਵ ਵਲੋਂ ਪੂਰਨ ਦੇ ਕਿੱਸੇ ਨੂੰ ਲੂਣਾ ਦੇ ਪਰਿਪੇਖ ਤੋਂ ਪੁਨਰ-ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਮੀਂ ਸਮਾਜਕ ਸੰਸਥਾਂ ਦੀ ਤਹਿ ਹੇਠ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਇਸ ਸਿਆਸੀ ਪ੍ਰਵਚਨ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਲੂਣਾ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਬਣਤਰ 'ਤੇ ਸੁਆਲੀਆ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਪਿਤਾ ਜੇ ਧੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੰਢਾਵੇ
ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਜ ਨਾ ਆਵੇ
ਜੇ ਲੂਣਾ ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਚਾਹਵੇ
ਚਿਤਰਹੀਣ ਕਹੇ ਕਿਉਂ
ਜੀਭ ਜਹਾਨ ਦੀ?

ਸਮਾਜਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਇਸ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਚਨ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਉਸਾਰਨ ਲਈ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਇਕ ਤ੍ਰਿਸ਼ੰਕੂ ਵਿਚੋਂ ਆਕਾਰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੀ ਹੈ; ਜਿਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਿਰੇ ਹਨ- ਕਾਮਨਾ, ਵਰਜਨਾ ਅਤੇ ਮੌਤ। ਉਸ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਰਚਨਾਕਾਰੀ ਵਿਚ ਇਹ ਤਿੰਨ ਪਹਿਲੂ ਇਸ ਕਦਰ ਰਲਗੱਡ ਹਨ ਕਿ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਉਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚੋਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਖੇੜ ਸਕਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸ਼ਿਵ ਦੁਆਰਾ ਸਿਰਜੀ ਕਾਵਿ-ਸਵੈ ਦਾ ਸੰਕਟ ਵੀ ਇਸ ਤ੍ਰਿਸ਼ੰਕੂ ਦੁਆਲੇ ਹੀ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਪੂਰਨ ਆਤਮ ਦਾ ਸੰਕਟ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਘਾਟ ਜਾਂ ਥੁੜ੍ਹ (lack) ਦੀ ਉਪਜ ਹੈ। ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਾਮਨਾ, ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੂਜੀ ਦੇਹ ਨਾਲ ਸੁਮੇਲ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਘਾਟ ਜਾਂ ਉਣ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਦੀ ਲੋਚਾ ਵਿਚੋਂ ਅਕਾਰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੀ ਹੈ।³

ਮੇਰਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਫਰਾਇਡਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ 'ਲੂਣਾ' ਨੂੰ ਵਾਚਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਮਹਾਂ-ਕਵਿ ਵਿੱਚ 'ਸ਼ਿਵ' ਨੇ 'ਲੂਣਾ' ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਦੇਹ ਵਜੋਂ ਹੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। 'ਸ਼ਿਵ' ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਮੂਲ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕਤਾਵਾਂ ਦਾ ਘਾਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਸਾਡੀ ਦੇਹ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸੰਕਲਪ ਸਾਡੇ ਅੱਗੇ ਰੱਖਕੇ ਅਤੇ ਇਸ ਸੰਕਲਪ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਇਸ ਪਾਠ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। 'ਸ਼ਿਵ' ਨੇ 'ਲੂਣਾ' ਦਾ ਪੱਖ ਲੈ ਕੇ 'ਲੂਣਾ' ਦੇ ਚਰਿੱਤਰ ਨੂੰ ਲੋਕ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। 'ਸ਼ਿਵ' ਦੀ 'ਲੂਣਾ' ਇੱਕ ਸੁਆਰਥੀ ਲੂਣਾ ਹੈ। ਤੀਜਾ ਪਾਠ 'ਇਕਬਾਲ ਰਾਮੁਵਾਲੀਆਂ' ਦਾ ਨਾਟ-ਕਵਿ 'ਪਲੰਘ-ਪੰਘੂੜਾ' ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਪੂਰਨ ਦੀ ਕਥਾ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਜਿਆ ਹੈ। 'ਇਕਬਾਲ ਰਾਮੁਵਾਲੀਆਂ' ਨੇ ਪੂਰਨ ਦੀ ਕਥਾ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਮੂਲ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜਨ ਦਾ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੇ 'ਪੂਰਨ' ਦੇ ਪਿਤਾ 'ਸਲਵਾਨ' ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਰਾਜਸੀ ਘਰਾਣੇ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜ ਕੇ ਵਲਾਇਤ ਦੇ ਇੱਕ ਮੱਧ ਵਰਗੀ ਵਸਨੀਕ ਵਜੋਂ ਘੜਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਝੰਭਿਆ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਆਮ ਇਨਸਾਨ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਸਲਵਾਨ, 'ਲੂਣਾ' ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਉਤਰ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। 21 ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮੌਮ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਸਿਰਜਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਟੈਕਸਟ ਵਿੱਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਉਤਰ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਉਲਟ-ਪੁਲਟ ਹੋ ਰਹੇ ਸਮੀਕਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। 'ਇਕਬਾਲ' ਨੇ 'ਪੂਰਨ' ਅਤੇ 'ਲੂਣਾ' ਦਾ ਆਪਸੀ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਵਾ ਕੇ ਕਥਾ ਨੂੰ ਮੂਲ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ 'ਪੂਰਨ' ਦੀ ਮਾਂ 'ਇੱਛਰਾਂ' ਪਲੰਘ ਤੋਂ ਪੰਘੂੜੇ ਵੱਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 'ਇਕਬਾਲ' ਦੀ ਇਸ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਪੰਘੂੜਾਂ ਬੱਚੇ ਦਾ ਅਤੇ ਪਲੰਘ ਪਤੀ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ। ਇੱਕ ਫਰਾਇਡਵਾਦੀ ਧਾਰਨਾ ਅਨੁਸਾਰ 'ਪੂਰਨ' ਦੀ ਮਾਂ 'ਇੱਛਰਾਂ' 'ਪੂਰਨ'

ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੀ ਕਾਮ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਲਵਾਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਹੀਏ ਤਾਂ 'ਪੂਰਨ' ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਇੱਛਰਾਂ ਲਈ ਦੂਸਰਾ ਮਰਦ ਹੈ, ਰਚਨਾ ਦੇ ਅੰਤ ਤੇ 'ਪੂਰਨ' 'ਲੂਣਾ' ਦਾ ਹੱਥ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪੰਝੂੜੇ ਤੋਂ ਪਲੰਘ ਵੱਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 'ਪੂਰਨ' ਜਿਉਂ ਹੀ ਪੰਝੂੜੇ ਚੋਂ ਨਿੱਕਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ 'ਲੂਣਾ' ਪ੍ਰਤੀ ਮਮਤਾ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ 'ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ' 'ਕਾਦਰਯਾਰ' ਅਤੇ 'ਸ਼ਿਵ' ਦੇ 'ਪੂਰਨ' ਵਾਂਗ 'ਲੂਣਾ' ਨਾਲ ਦੁਰਵਿਹਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਬਲਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਪਲੰਘ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। 'ਰਾਮੁਵਾਲੀਆਂ' ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ੋਰ 'ਪੂਰਨ' ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਸਥਿਤੀ ਸਾਹਵੇਂ ਵਿਚਾਰਦੀ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਚ ਚਿੰਨ੍ਹ ਬਣਾ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਮਰਿਯਾਦਵਾਂ, ਵਰਜਨਾਵਾਂ, ਟੈਬੂਆਂ ਜਾਂ ਇਡੀਪਸ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹੈ। 'ਪੂਰਨ' ਇਥੇ ਪੰਝੂੜੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ 'ਲੂਣਾ' ਨੂੰ ਪਲੰਘ ਵੱਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।⁴ ਇਕਬਾਲ ਰਾਮੁਵਾਲੀਏ ਨੇ ਮਿੱਥ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਸਨੇ ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ 'ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਬਟਾਲਵੀ' ਦੇ ਸਿਰਜੇ ਹੋਏ ਚੌਗਿਰਦੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਕਿ ਇਸ ਕਥਾ ਦੀ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨਾਲ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਤਿੰਨਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਕਥਾ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦਾ ਨਿਭਾਅ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਉਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਜਿਉਂ ਹੀ ਇੱਕ ਕਾਲ ਤੇ ਦੂਜੇ ਕਾਲ ਤੱਕ ਜਾਂਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਵਕਫੇ ਨਾਲ ਰਚੇ ਇਹਨਾਂ ਪਾਠਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਾਠ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਪਾਠ ਤੱਕ ਜਾਂਦਿਆਂ ਵੀ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੱਭਿਆਚਾਰਾਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲੱਛਣ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਸਾਡੇ ਪਾਠਾਂ ਵਿੱਚ ਵੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਉਪਜ ਹਨ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਤਿੰਨਾਂ ਟੈਕਸਟਾਂ ਦਾ ਉਤਰ ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਦਰਭ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਇਸਦੇ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਲਵਾਨ ਦੇ ਰਾਜਸੀ ਘਰਾਣੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਕੇ 'ਇਕਬਾਲ' ਦੇ ਚਿਤਰੇ ਸਲਵਾਨ ਵੱਲ ਆਈਏ। ਜੇ ਅਸੀਂ 'ਪੂਰਨ' ਦੀ ਮੂਲ ਗਾਥਾ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਇਸਦਾਂ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਸਾਨੂੰ ਮੂਲ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਪਾਠਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਾਰੋਕਾਰ ਲੱਭਣੇ ਪੈਣਗੇ। ਅੱਜ ਦਾ ਦੌਰ ਕੋਈ ਸਧਾਰਨ ਦੌਰ ਨਹੀਂ। ਵਧ ਰਹੀਂ ਸਹੂਲਤ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਸ਼ੀਨੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਸ਼ੀਨੀ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਮਸ਼ੀਨੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਹੱਥੋਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਅਤੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਏਗਾ। ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਇਹ ਉਲੰਘਣਾ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਬਟਾਲਵੀ ਦੁਆਰਾ ਚਿਤਰੀ ਗਈ 'ਲੂਣਾ' ਦੇ ਚਰਿੱਤਰ ਵਜੋਂ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਅਸੀਂ 'ਇਕਬਾਲ ਰਾਮੁਵਾਲੀਆਂ' ਦੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਅੱਜ ਦਾ 'ਪੂਰਨ' ਵੀ ਉਹ 'ਪੂਰਨ' ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਸਾਡੇ ਅੰਦਰੋਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਮਰਿਯਾਦਾ ਖੁਦਖੁਸ਼ੀ ਕਰ ਗਈ ਹੈ। 'ਪੂਰਨ' ਦੀ ਗਾਥਾ ਸਾਡੀਆਂ ਟੁੱਟ ਰਹੀਆਂ ਸਾਂਝਾ ਅਤੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ। ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੇ ਸਾਡੀਆਂ ਦੇਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਨਿੱਜ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲੋੜੇ ਵੱਧ ਸਹੂਲਤ ਅਤੇ ਸਦੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਰੰਗਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਉਸਦੇ ਕਾਬੂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਸਮਿਆਂ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਆਏ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਕੀ ਕਰੇ ਕੋਈ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਏ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਕੇ ਨੱਸ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਚ ਚੁੱਭ ਰਿਹਾ ਤਿੜਕੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਕੱਚ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਰੇਖਾਵਾਂ ਚਿੱਬ-ਖੜਿੱਬੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਨੇ ਉਤਰ-ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਨੇ ਸਭ ਉਲਟ-ਪੁਲਟ ਕਰਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। 'ਵਾਹਿਦ' ਦੇ ਆਖਣ ਵਾਂਗੂ ਕਿ :

ਚਮਕ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਵਿੱਚ ਗੁੰਮ ਰਹੇ ਨੇ ਸਭ ਰਿਸ਼ਤੇ
ਅਜੀਬ ਦੌਰ ਹੈ ਖੁਦ ਨੂੰ ਵੀ ਹੱਥ ਪਾ ਕੇ ਰੱਖ

ਜੇ ਅਸੀਂ 'ਪੂਰਨ' ਦੇ ਪਿਤਾ 'ਸਲਵਾਨ' ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀਏ ਤਾਂ 'ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ' ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ 'ਸਲਵਾਨ' ਰਾਜਸੀ ਘਰਾਣੇ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਸਲਵਾਨ ਦੀ ਕਾਮ ਹਵਸ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਸਥਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇ 'ਇੱਛਰਾਂ' ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ 'ਲੂਣਾ' ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। 'ਸ਼ਿਵ' ਦੀ 'ਲੂਣਾ' ਵਿੱਚ 'ਸਲਵਾਨ' ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਰੋਧਭਾਸ ਦਾ ਚਿੰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਪਲੰਘ-ਪੰਝੂੜਾ' ਤੱਕ ਆਉਂਦਿਆਂ ਅੱਜ ਦੇ ਨਵ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਖਪਤੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਚ ਖਪਤ ਹੁੰਦੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਬਣਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਤੁਰਦਿਆਂ ਤੁਰਦਿਆਂ ਪੂਰਨ ਨਾਥ ਜੋਗੀ ਵਿੱਚ 'ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ' ਨੇ 'ਲੂਣਾ' ਨੂੰ ਖਲਨਾਇਕ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹਮ ਉਮਰ

ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਮ-ਹਵਸ ਵਿੱਚ ਲਬਰੇਜ਼ ਔਰਤ ਹੈ। ਜੇ ਆਪਣੇ ਮਤਰੇਏ ਪੁੱਤਰ ਤੋਂ ਸੰਭੋਗ ਜਿਹਾ ਕੁੱਝ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਦੇਹ ਦੀ ਲੋੜ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਗਲ ਘੁੱਟਣ ਤੱਕ ਵੀ ਗਿਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਇਰਾਦੇ ਵਿਚ ਅਸਫਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੁੜ ਇਲਜ਼ਾਮ 'ਪੂਰਨ' ਸਿਰ ਹੀ ਲਗਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ 'ਸਲਵਾਨ' ਤੋਂ ਸਜ਼ਾ ਦਿਵਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਸਭ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਤੇ ਪਛਤਾਵਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਥਾ ਦੇ ਅੰਤ ਦੇ ਜਦ ਪੂਰਨ ਵਾਪਿਸ ਪਰਤ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮਾਂ ਦੇ ਕਰਤੱਵ ਅਤੇ ਅਹੁਦੇ ਵਜੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। 'ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ' ਨੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ 'ਲੂਣਾ' ਨੂੰ ਇੱਕ ਮਾਨਵ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦ 'ਪੂਰਨ' 'ਲੂਣਾ' ਨੂੰ ਮਾਫ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ 'ਪੂਰਨ' ਦਾ ਜੋਗੀ ਸੁਭਾਅ ਹੈ ਜੋ ਅਸੀਂ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਉਸਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿੱਚੋਂ ਉਸਦਾ ਜੋਗ ਝਲਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅੱਜ ਦਾ ਮਸ਼ੀਨੀ ਲੋਕਮਨ ਪੂਰਨ ਦੇ ਇਸ ਵਤੀਰੇ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਉਹਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਤਾਂ 'ਲੂਣਾ' ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦੇਣਾ ਬਣਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਦਲਾ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕਿਸੇ ਮਿੱਥ ਵਰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਭਾਵ 'ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ' ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਿੱਥ ਸਿਹਜੀ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਕਥਾ ਨੂੰ 'ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ' ਵਾਂਗ 'ਇੱਛਰਾਂ' ਦੀ ਮਮਤਾ 'ਲੂਣਾ' ਦਾ ਖਲਨਾਇਕ ਚਰਿੱਤਰ, 'ਪੂਰਨ' ਦੇ ਜੋਗੀ ਸੁਭਾਅ ਆਦਿ ਵਾਂਗ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਨਹੀਂ ਸਿਰਜਿਆ। 'ਸ਼ਿਵ' ਨੇ ਤਾਂ ਬਸ 'ਲੂਣਾ' ਦਾ ਇੱਕ ਪੱਖ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਪੱਖ ਬਗ਼ਾਵਤੀ ਔਰਤ ਹੈ। ਜਦ ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ:

ਧਰਮੀ ਬਾਬਲ ਪਾਪ ਕਮਾਇਆ
 ਲੜ ਲਾਇਆ ਮੇਰੇ ਫੁੱਲ ਕਮਲਾਇਆ
 ਜਿਸ ਦਾ ਇੱਛਰਾਂ ਰੂਪ ਹੰਢਾਇਆ
 ਮੈਂ ਪੂਰਨ ਦੀ ਮਾਂ
 ਪੂਰਨ ਦੇ ਹਾਣ ਦੀ।

'ਪੂਰਨ' ਉਸਦਾ ਹਮ ਉਮਰ ਉਸਦਾ ਪਤੀ ਹੋਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਸਦਾ ਮਤਰੇਆ ਪੁੱਤਰ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਬਗ਼ਾਵਤ ਦੇਹ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਨੇ 'ਲੂਣਾ' ਨੂੰ ਇੱਕ ਮਾਸ ਦੀ ਗੁਥਲੀ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। 'ਸ਼ਿਵ' ਅਨੁਸਾਰ 'ਲੂਣਾ' ਇੱਕ ਚੁਰਾਹੇ ਦੀ ਔਰਤ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਹਰ ਕੁਰੀਤੀ ਆਪਣੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ 'ਲੂਣਾ' ਨੂੰ ਉਸਦਾ ਹਮ-ਉਮਰ ਵਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਜਦ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਆਪਣੇ ਹਮ-ਉਮਰ ਮਤਰੇਏ ਪੁੱਤਰ ਪੂਰਨ ਵਿੱਚੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਨਕਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 'ਸ਼ਿਵ' ਦੀ 'ਲੂਣਾ' ਮਰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਉੱਧੜੀ ਹੋਈ ਔਰਤ ਹੈ। ਪਰ 'ਇਕਬਾਲ ਰਾਮੂਵਾਲੀਆਂ' ਦੇ 'ਪਲੰਘ-ਪੰਘੂੜਾ' ਕੋਲ ਆ ਕੇ 'ਲੂਣਾ' ਦੀ ਇਹ ਘਟਨਾ ਸਮਾਜ ਲਈ ਇੱਕ ਸਧਾਰਨ ਘਟਨਾ ਹੈ ਜੋ ਆਮ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਖਤਮ ਹੋ ਰਹੀ ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। 'ਲੂਣਾ' ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਪੂਰਨ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਲਈ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਸਰੀਰ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। 'ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ' ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਲੂਣਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ 'ਪੂਰਨ' ਪ੍ਰਤੀ ਉਪਜੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਕਬਾਲ ਬਿਮਾਰ ਮਾਨਸਿਕ ਰੁਝਾਣ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਸਗੋਂ ਇਹ ਕੁਦਰਤੀ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਇਹ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਰਜਿਤ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਵਰਜਿਤ ਹਨ। 'ਲੂਣਾ' ਕਿਹੜਾ 'ਪੂਰਨ' ਦੀ ਸਕੀ ਮਾਂ ਹੈ। ਹੁਣ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਰਾਹੀਂ 'ਇਕਬਾਲ' ਨੇ 'ਲੂਣਾ' 'ਪੂਰਨ' ਸੰਯੋਗ ਸਹੀ ਸਿੱਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ 'ਇੱਛਰਾਂ' ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।⁵ ਪਰ ਜੇ ਅਸੀਂ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ 'ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ' ਅਤੇ 'ਇਕਬਾਲ ਰਾਮੂਵਾਲੀਆਂ' ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਬਟਾਲਵੀ' ਦੀ 'ਲੂਣਾ' ਸਾਡੇ ਲੋਕਮਨ ਵੱਲੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸੈਂਕੜੇ ਫੀਸਦੀ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਰੋਟੀ, ਕੱਪੜਾ, ਮਕਾਨ ਵਾਂਗ ਕਾਮ ਵੀ ਸਾਡੀ ਮੁੱਢਲੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਲੋੜ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਾਡੀ ਜੁਬਾਨ ਉਪਰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਅਸੀਂ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਸੱਭਿਆਤਾ ਦੇ ਲੋਕ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਲਈ ਸਮਾਜ ਪਹਿਲਾ ਹੈ ਤੇ ਸਮਾਜ ਵੀ ਉਹ ਜੋ ਅਸਲੀਲਤਾ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਸੱਚ ਹੈ। ਕਿ ਸਾਡੇ ਕਈ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਪੱਛਮ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਬੂਲ ਲਿਆ ਹੈ ਪਰ ਸੰਭੋਗ ਦੀ

ਮੰਗ ਪ੍ਰਤੀ ਬਗ਼ਾਵਤ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਇੱਕ ਔਰਤ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਸੱਭਿਆਤਾ ਜਾਂ ਪਰੰਪਰਾ ਤੇ ਉੱਕਾ ਹੀ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਹਰ ਖਿੱਤੇ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਮੌਲਿਕਤਾਵਾਂ ਤੇ ਨੈਤਿਕਤਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਜੇ ਉਸਦੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ, ਗੁਣ, ਵਰਤਾਰੇ ਆਦਿ ਤੋਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸਦੀਆਂ ਆਪਣੀ ਮੌਲਿਕਤਾਵਾਂ ਇਸਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਮੌਲਿਕਤਾ ਨਾਲ ਜੋੜੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਉਸਦਾ ਸਦਾਚਾਰਕ ਆਦਰਸ਼ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। 'ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ' ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਰਾਇ ਅਨੁਸਾਰ ਚਿਤਰਿਆਂ ਹੈ। ਉਸਦਾ 'ਪੂਰਨ' 'ਲੂਣਾ' ਦਾ ਅਪਣੀ ਮਾਂ 'ਇੱਛਰਾਂ' ਵਾਂਗ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਆਦਰਸ਼ ਪੂਰਨ ਹੈ। 'ਪੂਰਨ' ਨੇ 'ਲੂਣਾ' ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਤਸੀਹੇ ਆਪਣੇ ਤਨ ਤੇ ਸਹਿ ਕੇ ਵੀ ਅੰਤ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਸਦਾਚਾਰਕ ਆਦਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਹੈ? ਸਾਡੀ ਸੱਭਿਆਤਾਵਾਂ ਦਾ ਪਹੀਆਂ ਜਿਸ ਧੁਰੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਦਰਸ਼ ਹੀ ਹੈ ਜੋ 'ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ' ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਸਿਰਜਿਆ ਹੈ। 'ਸ਼ਿਵ' ਦੀ 'ਲੂਣਾ' ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਾਰੋਕਾਰ ਦੇਹਵਾਦੀ ਸਾਰੋਕਾਰ ਹੈ। ਜੇ 'ਫਰਾਇਡ' ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਹੀ ਅਪਣਾਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਰੋਕਾਰ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਹਰ ਇੱਕ ਦੇਹ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ। ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇਸਦਾ ਅਹਿਮ ਸਥਾਨ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਸਾਡੀ ਦੇਹ ਨਾਲ ਸਮਵਾਦ ਤਾਂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਸਾਡੀ ਆਪਸੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਜਾਂ ਲੋਕ ਰਾਇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। 'ਕਾਦਰਯਾਰ' ਤੋਂ 'ਇਕਬਾਲ ਰਾਮੂਵਾਲੀਆਂ' ਤੱਕ ਇਹ ਦੇਹਵਾਦ ਪੂਰੇ ਜੋਬਨ ਤੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸਨੂੰ ਇਨਕਾਰ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਤੋਂ ਪਰੇ ਆਪਣੀ ਵਿੱਲਖਣਾ ਚ ਖੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤੇ 'ਇਕਬਾਲ ਰਾਮੂਵਾਲੀਆਂ' ਕਾਵਿ ਵਿੱਚ ਹਿੰਸਕ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। 'ਪੂਰਨ' ਦੀ ਕਥਾ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤੇ ਸਿਰਜ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਘੂੜੇ ਤੇ ਪਲੰਘ ਤੱਕ ਜਾਣ ਦੀ ਦਾਸਤਾਂ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੋਨੇ ਦੀ ਸੱਭਿਆਤਾ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਖਿੱਤੇ ਦੀ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਦੇਹਵਾਦੀ ਸਾਰੋਕਾਰ ਸਾਡੇ ਵਿਸ਼ਵੀ ਸਾਰੋਕਾਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਇਹ ਸਾਡਾ ਲੋਕਮਨ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਿੱਧਾ ਹੀ ਸਾਡੀ ਸੱਭਿਆਤਾ ਦੀ ਮਿੱਥ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਸਾਥੋਂ ਆਕੀ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸਾਡੀਆਂ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪਰਵਿਰਤੀਆਂ 'ਇਕਬਾਲ ਰਾਮੂਵਾਲੀਆਂ' ਨਾਲ ਕਦੇ ਵੀ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ।

'ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ' ਦਾ 'ਪੂਰਨ' ਜੋਗੀ ਚਰਿੱਤਰ ਦਾ ਪੂਰਨ ਹੈ। 'ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ' ਨੇ 'ਪੂਰਨ' ਦਾ ਜੋਗੀ ਚਰਿੱਤਰ ਸਿਰਜ ਕੇ ਇੱਕ ਅਦਭੁੱਤ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੂਰਨ ਦਾ ਜੋਗੀ ਮਨ ਹੀ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮਾਂ 'ਇੱਛਰਾਂ' ਦੀ ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ ਪਿਆ 'ਪੂਰਨ' ਸਾਮਾਧੀ ਤੱਕ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, 'ਪੂਰਨ' ਦਾ ਪਿਆਰ ਮਾਂ 'ਇੱਛਰਾਂ' ਪ੍ਰਤੀ ਮਮਤਾ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ ਅਤੇ 'ਪੂਰਨ' ਦਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਨੁਭਵ ਹੈ। 'ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ' ਨੇ ਮਾਂ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਇਸ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਜੋਗ ਬਰਾਬਰ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। 'ਸ਼ਿਵ' ਨੇ 'ਲੂਣਾ' ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ 'ਲੂਣਾ' ਨੂੰ ਹੀ ਤਵੱਜੋ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਉਸਨੇ ਮਾਂ 'ਇੱਛਰਾਂ' ਦੀ ਮਮਤਾ ਜਾਂ 'ਪੂਰਨ' ਦਾ ਮਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਪਿਆਰ 'ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ' ਵਾਂਗ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕੈਨਵਸ ਤੇ ਨਹੀਂ ਸਿਰਜਿਆਂ ਤੇ 'ਪਲੰਘ-ਪੰਘੂੜਾਂ' ਵਿੱਚ 'ਇਕਬਾਲ ਰਾਮੂਵਾਲੀਆਂ' ਨੇ ਮਾਂ 'ਇੱਛਰਾਂ' ਅਤੇ 'ਪੂਰਨ' ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤੋਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਮਾਂ 'ਇੱਛਰਾਂ' ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ 'ਪੂਰਨ' ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਮਰਦ ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਮ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਸਨੂੰ ਸਾਡੀ ਸੱਭਿਆਤਾ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ। 'ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ' ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦਾ 'ਪੂਰਨ' ਇੱਕ ਸੱਚਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ। ਪਰ 'ਇਕਬਾਲ ਰਾਮੂਵਾਲੀਆਂ' ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਇਹ ਪੁੱਤਰ ਵਰਜਣਾਵਾ, ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ, ਮਨਾਹੀਆ ਦੇ ਰਹੱਸ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੈ ਜਾਂ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਨਵੇਂ ਰਾਹ ਤੋਂ 'ਲੂਣਾ' ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਿਯੋਗ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਠਰੀ 'ਲੂਣਾ' ਨੂੰ ਸੇਕੇ ਦਾਨ ਵਿੱਚ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਚਿਹਨਤ ਕਰਦਾ 'ਪੰਘੂੜਾ ਪਲੰਘ' ਵਿੱਚ ਵਟਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ 'ਪਲੰਘ ਪੰਘੂੜਾ' ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਪਤੀ ਦੇ ਜੋੜ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹਨ।

ਇਉਂ ਇਹ ਤਿੰਨ ਪਾਠ ਇੱਕ ਕਥਾ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਪਾਠ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਤੇ ਪ੍ਰੋਖ ਯਥਾਰਥ ਅਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਬਦਲਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੋ ਮੁੱਖੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਦਲੀ ਸੋਚ ਇਹਨਾਂ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਵੀ ਬਦਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਹਵਾਲੇ

1. ਇਕਬਾਲ ਰਾਮੁਵਾਲੀਆ ਕਾਵਿ ਉਤਰ ਆਧੁਨਿਕ ਪਰਿਖੇਪ, ਡਾ. ਦਵਿੰਦਰ ਸੈਫੀ, ਪੰਨਾ ਨੰ: 103
2. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ ਨੰ: 104
3. ਡਾ. ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਗਾਸ, ਅੰਕ ਨੰਬਰ ਦੋ, ਪੰਨਾ - 46
4. ਸ਼ਬਦ, ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਸੰਵਾਦ, ਆਤਮ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ, ਪੰਨਾ ਨੰ: 31
5. ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ, ਆਰਟੀਕਲ, ਇੱਕ ਅਧੁਨਿਕ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ, ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ

ਰਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਰੋਲ

ਨੰ: 1361

ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਸਰੋਕਾਰ

ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸੰਪੂਰਨ ਬੀਰ ਰਸੀ ਵਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਬੀਰ ਰਸੀ ਵਾਰਾਂ ‘ਚੋ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਰੁਤਬਾ ਹਾਸਿਲ ਹੈ। ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਮਿੱਥ ਕਥਾ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਇਸ ਵਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਿੱਥ ਕਥਾ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਅਨੁਵਾਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਯੁੱਧ ਸਬੰਧੀ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਰੰਗਤ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੌਲਿਕ ਰਚਨਾ ਹੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਮਿੱਥ ਕਥਾ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਕਥਾ ਵਜੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਚੁਣਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਮਿੱਥ ਕਥਾਵਾਂ ਲੋਕ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦਾ ਸਹਿਜ ਅੰਗ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਰਥ ਸੰਚਾਰ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਜਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਕਾਵਿ ਰੂਪ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਆਮ ਮਜ਼ਲੂਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਲਮ ਮੁਗਲ ਸਲਤਨਤ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਵਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਕਾਵਿ ਰੂਪ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਾਇਕ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਾਇਕ ਦੀ ਟੱਕਰ ਅਤੇ ਨਾਇਕ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਦਾ ਵਰਨਣ ਯੁੱਧ ਪ੍ਰਤੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਇਸ ਪਰਚੇ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਵਸਤੂ-ਵਿਧਾਨ ਹੈ ਜੋ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਵਰਨਣ ਕਰਾਂਗੇ। ਵਸਤੂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਲਈ ਵਰਤੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਵਰਤੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਜਾ ਬਣਤਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਡਾ. ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੱਗੀ ਅਨੁਸਾਰ, “ਵਸਤੂ-ਵਿਧਾਨ ਵਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੱਤ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੰਗਲਾਚਰਨ, ਸ਼ੰਕਾ ਪੱਖ ਤੇ ਸਮਾਧਾਨ ਪੱਖ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਾਰ ਦੇ ਮਹਾਤਮ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।¹ ਵਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਕਾਵਿ-ਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਵਾਰ ਦਾ ਆਰੰਭ ਵੀ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਾਰ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਦੋ ਪਾਉੜੀਆਂ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਦੀਆਂ ਹਨ ਪਹਿਲੀ ਪਾਉੜੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ ਭਗੋਤੀ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਨੌਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਪਾਉੜੀ ਵਿੱਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਅਤੇ ਧੁਰ ਤੋਂ ਹੀ ਨੇਕੀ ਤੇ ਬਦੀ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਅਨੰਤਤਾ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਨੇਕੀ ਤੇ ਬਦੀ ਵਿੱਚ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਆਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਹੈ।

ਸਿਰਜੇ ਦਾਨੋ ਦੇਵਤੇ ਤਿਨ ਅੰਦਰਿ ਬਾਦੁ ਰਚਾਇਆ॥

ਤੈਹੀ ਦੁਰਗਾ ਸਾਜਿਕੈ ਦੈਤਾਂ ਦਾ ਨਾਸੁ ਕਰਾਇਆ॥ (ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਪਾਉੜੀ-2)

ਬਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਦਾਨਵਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਇਸ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬੇਅੰਤ ਖੇਡ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਰਾਹੀਂ ਉਸਦੀ ਸਰਵਸ਼ਕਤੀਮਾਨਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਾਰ ਵਿਚਲੀ ਕਹਾਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਦਾ ਆਧਾਰ ਤ੍ਰੇਤੇ ਯੁੱਗ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਵਾਰ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਲ ਅਤੇ ਨਾਰਦ ਦੀ ਕਥਾ ਰੂੜੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਲ ਜੋ ਨਾਰਦ ਦੀ ਪਤਨੀ ਹੈ, ਲੜਾਈ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਸਨੂੰ ਭੁੱਖ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਨਾਰਦ ਤੋਂ ਖਾਣ ਨੂੰ ਮੰਗਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਖੁਰਾਕ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਗੋਸ਼ਤ ਅਤੇ ਖੂਨ ਹੈ ਉਸਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਨਾਰਦ ਦੇ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮਾਸ ਅਤੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਭੁੱਖ-ਪਿਆਸ ਮਿਟਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਨਾਰਦ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਹੈ। ਪਰ ਆਮ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਨਾਰਦ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਦਾ ਪਾਤਰ ਹੈ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਚੁਗਲੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੋ ਧਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਟੱਕਰ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਵਾਰ ਦੇ ਸ਼ੰਕਾ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਕਾਰਨ ਲਈ ਇਸੇ ਲੋਕ ਰੂੜੀ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ:-

ਸਾਧੂ ਸਤਯੁੱਗ ਬੀਤਿਆ ਅਧਸੀਲੀ ਤ੍ਰੇਤਾ ਆਇਆ॥

ਨੱਚੀ ਕਲ ਸਰੋਸਰੀ ਕਲਿ ਨਾਰਦ ਡਉਰੂ ਵਾਇਆ॥ (ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਪਾਉੜੀ-3)

ਲੜਾਈ ਦਾ ਦੂਜਾ ਕਾਰਨ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਅਭਿਮਾਨੀ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਤੋੜਨ ਲਈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਵਰਗਾ ਦਾਨਵ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਨੁਕਤਾ ਵਿਚਾਰਨਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਦੈਂਤਾਂ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸੋਮਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਭਾਵ ਦੇਵਤੇ ਜੋ ਚੰਗਿਆਈ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ ਜਦੋਂ ਹੰਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਗਵਾ ਬੈਠਦੇ ਹਨ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਬੁਰਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਦੈਂਤ ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਵਰ/ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਹਰਾ ਕੇ ਉਹਨਾ ਦਾ ਰਾਜ ਭਾਗ ਖੋਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਡਾ. ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮੱਤ ਹੈ, “ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰੋਕਾਰ ਰਾਜ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਵਰਣਿਤ ਕਥਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਦੇਵਤਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਰਾਖਸ਼ ਰਾਜ ਖੋਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਦੇਵਤੇ ਜੋ ਭਾਰਤੀ ਮਿਥਿਹਾਸ ਵਿਚ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਚੰਗਿਆਈ, ਨੇਕੀ, ਸ਼ਕਤੀ ਆਦਿ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਥਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਇਸ ਉਜਵਲ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਨੂੰ ਖੋਹ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਕੋਲੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹਾਰਨਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਤੇਜ ਗਵਾ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਪਰਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਰਗੇ ਅਲੌਕਿਕ ਆਦਰਸ਼ਕ ਪਾਤਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਾ ਸਥਿਰ ਹਨ ਨਾ ਸਦੀਵੀ ਹਨ ਨਾ ਜੇਤੂ ਅਤੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਚੰਗੇ।”² ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਦੇਵਤੇ ਅਭਿਮਾਨੀ ਹੋ ਗਏ ਰਾਜ ਸੱਤਾ ਅਤੇ ਤਾਕਤ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਤੋੜ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਰਾਸਤੇ ਪਾਉਣ ਲਈ ਰਾਖਸ਼ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਗਏ:-

ਅਭਿਮਾਨ ਉਤਾਰਨ ਦੇਵਤਿਆ, ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਸੁੰਭ ਉਪਾਇਆ॥

ਜੀਤ ਲਏ ਤਿਨ ਦੇਵਤੇ, ਤਿਹੀ ਲੋਕੀ ਰਾਜੁ ਕਮਾਇਆ॥ (ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਪਾਉੜੀ-3)

ਇੰਦਰ ਹਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਲਈ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਇੰਦਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਵਾਰ ਦੀ ਸੱਤਵੀਂ ਪਾਉੜੀ ਤੋਂ 55ਵੀਂ ਪਾਉੜੀ ਤੱਕ ਯੁੱਧ ਦਾ ਵਰਨਣ ਹੈ। ਇਹ ਵਾਰ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਪੱਖ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਸੁੰਭ, ਨਿਸੁੰਭ, ਰਕਤਬੀਜ, ਚੰਡ, ਮੁੰਡ, ਮਹਿਖਾਸੁਰ, ਵਰਗੇ ਦਾਨਵ ਬੀਰ ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦਾਨਵਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਦੁਰਗਾ ਇਹ ਯੁੱਧ ਨਿਰਸੁਆਰਥ ਅਤੇ ਸ਼ਰਣ ਵਿੱਚ ਆਏ ਇੰਦਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਵਾਰ ਦੋ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਲੀ ਟੱਕਰ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਾਵਿ ਰੂਪ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਨਾਇਕ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਨਾਇਕ ਦਾ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਜਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਦੀ ਨਾਇਕ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਰਣ ਵਿੱਚ ਆਏ ਇੰਦਰ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਰਾਖਸ਼ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹੰਕਾਰੀ ਹਨ ਜੋ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਇਹਨਾਂ ਰਾਖਸ਼ਾਂ

ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਇੰਦਰ ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ ਗੈਰ-ਹਾਜਰ ਹਨ। ਸੰਘਰਸ਼ ਸਿਰਫ ਦੁਰਗਾ ਅਤੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ। ਰਾਖਸ਼ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੂਰਮੇ ਹਨ ਉਹ ਲੜਾਈ ਤੋਂ ਡਰ ਕੇ ਭੱਜਣ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਜਾ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਤੀਨਾਇਕ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਵਿਖਾਉਣਾ ਵੀ ਨਾਇਕ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਚਿਤਰਨ ਦੀ ਹੀ ਇੱਕ ਵਿਧੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸੂਰਮੇ ਪ੍ਰਤੀਨਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ ਨਾਇਕ ਹੋਰ ਵੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੋਵੇਗਾ।

ਲੱਖ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜਨ ਆਮੋ ਸਾਮੁਣੇ ॥

ਰਾਕਸ਼ ਰਣੇ ਨ ਭਜਣ ਰੋਹੇ ਰੋਹਲੇ ॥

ਸੀਹਾਂ ਵਾਂਗੁ ਗੱਜਣ ਸਭੇ ਸੂਰਮੇ ॥

ਤਣਿ ਤਣਿ ਕੈਬਰ ਛੱਡਣ ਦੁਰਗਾ ਸਾਹਮਣੇ ॥ (ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਪਾਉੜੀ-12)

ਨਾਇਕ ਚਿਤਰਨ ਸਬੰਧੀ ਦੂਜਾ ਨੁਕਤਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਵਾਰ ਦੀ ਨਾਇਕਾ ਇੱਕ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਆਮ ਮਜਲੂਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਗਲ ਸਲਤਨਤ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਨ ਦਾ ਮਾਦਾ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਹੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰੀ ਤੇ ਮਜਲੂਮ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦੁਆਰਾ ਏਨੇ ਵੱਡੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਦੀ ਕਥਾ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕਿ ਉਹ ਮਜਲੂਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਉਪਦੇਸ਼ ਇਹ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਇਸਤਰੀ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮਰਦ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲੜ ਸਕਦੇ? ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰਤਾ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਔਰਤ ਸਿਰਫ ਘਰ ਦੀ ਚਾਰ ਦੀਵਾਰੀ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ, ਲੋੜ ਪੈਣ ਤੇ ਮੈਦਾਨੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜੁਝਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਹੈ ਕਿ ਆਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਕਿਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬੇਦਾਵਾ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਮੈਦਾਨੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਦੁਸ਼ਮਣਾ ਨਾਲ ਲੜਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਜੰਗੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੋਈਆਂ। ਅਗਲਾ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਲੜਾਈ ਨੇਕੀ ਤੇ ਬਦੀ ਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਜਦੋਂ ਵੀ ਰੱਬ ਦੀ ਰਜਾ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਹੰਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਉੱਪਰ ਰੱਬ ਦੀ ਮਾਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਅਭਿਮਾਨ ਜਦੋਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹਾਰ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਰਾਖਸ਼ ਹਨ ਜੋ ਹੰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਲੋਭੀ ਹਨ, ਇੰਦਰਪੁਰੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਭਜਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕੈਲਾਸ਼ਪੁਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਜਿੱਤਣਾ ਚਾਹੰਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦੁਰਗਾ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਯੁੱਧ ਸ਼ਰਣ ਵਿੱਚ ਆਏ ਇੰਦਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਯੁੱਧ ਪਿੱਛੇ ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਨਿੱਜੀ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪਰਉਪਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਰਣ ਆਏ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋ ਖਾਲਸਾ ਮਜਲੂਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਜਾਲਮ ਨਾਲ ਲੜੇ ਨਾ ਕਿ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਲਈ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਹਨਾ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਨਾਇਕ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸਦੇ ਅਜਿਹੇ ਉੱਚ ਗੁਣ ਦਾ ਚਿਤਰਣ ਇਸ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਹੋਈ ਲੋਪ ਭਵਾਨੀ ਦੇਵਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇਇ ॥ (ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਪਾਉੜੀ-21)

ਜਾਂ

ਇਦ੍ਰੁ ਸੱਦਿ ਮੰਗਾਇਆ ਰਾਜ ਅਭਿਲੇਖ ਨੋ ॥

ਸਿਰ ਪਰ ਛੁੜ ਫਿਰਾਇਆ ਰਾਜੇ ਇਦ੍ਰੁ ਦੇ ॥

ਚਉਦੀਂ ਲੋਕੀਂ ਛਾਇਆ ਜਸੁ ਜਗਮਾਤ ਦਾ ॥ (ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਪਾਉੜੀ-55)

ਇਸ ਵਾਰ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਹਿੱਸਾ ਯੁੱਧ ਚਿਤਰਨ ਦਾ ਹੈ। ਯੁੱਧ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੜੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚਰਚਾ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਵਾਰ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਹੀ ਯੁੱਧ ਪ੍ਰਤੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਯੁੱਧ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤਰਨ ਸਮੇਂ ਨਿੱਜੀ ਯੁੱਧ ਅਨੁਭਵ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਹੈ। ਯੁੱਧ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੀ ਆਹਮਣੇ-ਸਾਹਮਣੇ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲਈ ਯੋਧਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ

ਯੋਧੇ ਪੂਰੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਘਮਾਸਾਨ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਲੜ ਕੇ ਮਰ ਰਹੇ ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਚਿਤਰਨ ਸਮੇਂ ਮੌਤ ਤੋਂ ਭੈ ਜਾ ਘਿਰਣਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਤਸ਼ਾਹ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਰਾਕਸ਼ ਆਏ ਰੋਹਲੇ ਖੇਤ ਭਿੜਨ ਕੇ ਚਾਇ ॥

ਲਸ਼ਕਨ ਤੇਗਾਂ ਬਰਛੀਆਂ ਸੂਰਜ ਨਦਰਿ ਨਾ ਪਇ ॥ (ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਪਾਉੜੀ-6)

ਆਹਮਣੇ-ਸਾਹਮਣੇ ਦੀ ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਯੋਧੇ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਉਪਮਾਵਾਂ ਵਰਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਅਲੰਕਾਰ, ਦ੍ਰਿਸ਼ ਚਿਤਰਣ, ਬਿੰਬ, ਆਦਿ ਸਭ ਆਮ ਜਨ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚੋਂ ਲਏ ਗਏ। ਆਹਮਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਯੋਧਿਆਂ ਦੀ ਸੂਰਮਗਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਜੋ ਉਪਮਾਵਾਂ ਵਰਤੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਜਨ ਸਧਾਰਨ ਦੀ ਸਮਝ ਆਉਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਪ੍ਰਤੀ ਨਫਰਤ ਜਾਂ ਡਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਤਸ਼ਾਹ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹੋ ਹੀ ਉੱਤਮ ਵਾਰ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। “ਵਾਰ ਦਾ ਮੂਲ ਰਸ ਬੀਰ ਰਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੀਰ ਰਸ ਦਾ ਸਥਾਈ ਭਾਵ ਉਤਸ਼ਾਹ ਹੈ।”³ ਇਸ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਯੁੱਧ ਦੇ ਬੜੇ ਹੀ ਸਜੀਵ ਦ੍ਰਿਸ਼-ਚਿਤਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ/ਸੁਣ ਕੇ ਯੁੱਧ ਪ੍ਰਤੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਸੂਰਮੇ ਤਲਵਾਰਾਂ, ਤੀਰਾਂ, ਬਰਛੀਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਵਾਰ ਖਾ ਕੇ ਤੜਫ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਿਰਾਂ ‘ਚੋਂ ਖੂਨ ਦੇ ਸ਼ਰਲੇ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੜੀਆਂ ਖੂਬਸੂਰਤ ਉਪਮਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਲੰਕਾਰ ਵਰਤ ਕੇ ਵੀਰ ਰਸ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ

ਬੀਰ ਪਰੋਤੇ ਬਰਛੀਏਂ ਜਣੁ ਡਾਲਿ ਚੁਮੱਟੇ ਆਵਲੇ ॥

ਇਕ ਵੱਢੇ ਤੇਗੀ ਤੜਫੀਅਨ ਮਦ ਪੀਤੇ ਲੋਟਨਿ ਬਾਵਲੇ ॥

ਇਕ ਚੁਣਿ ਚੁਣਿ ਝਾੜਉ ਕਢੀਅਨੁ ਰੇਤ ਵਿਚੋ ਸੁਇਨਾ ਡਾਵਲੇ ॥ (ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਪਾਉੜੀ-8)

ਜਾਂ

ਉਮਲ ਲੱਥੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਮਚੀ ਕਰਾਰੀ ॥

ਜਾਪੇ ਚੱਲੇ ਰੱਤ ਦੇ ਸਲਲੇ ਜਟਧਾਰੀ ॥ (ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਪਾਉੜੀ-18)

ਜਾਂ

ਡੁਬ ਰਤੁ ਨਾਲਹੁ ਨਿਕਲੀ ਬਰਛੀ ਦੁਧਾਰੀ ॥

ਜਾਣ ਰਜਾਦੀ ਉਤਰੀ ਪੈਨੁ ਸੂਹੀ ਸਾੜੀ ॥ (ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਪਾਉੜੀ-53)

ਵਾਰ ਇੱਕ ਤਾਂ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਬਿਆਨੀਆ ਕਵਿਤਾ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਇਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਜਨ ਸਧਾਰਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜਨੀਤਕ, ਸਮਾਜਕ, ਧਾਰਮਕ ਜ਼ਹਾਦਾਂ ਲਈ ਸਧਾਰਣ ਲੋਕ ਹੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਨਿਤਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਵਾਰ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵੀ ਸੌਖੀ ਤੇ ਜਨ ਸਧਾਰਣ ਦੀ ਸਮਝ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਇਸ ਕਾਵਿ ਰੂਪ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਸਧਾਰਨ ਪਾਠਕ/ਸਰੋਤਾ ਸਮੂਹ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਠਕਾਂ/ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੇ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਇਸਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਔਖੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪਾਠਕਾਂ/ਸਰੋਤਿਆਂ ਤੇ ਆਪਣਾ ਠੀਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਧਾਰਣ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਵਾਰ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਵਿੱਚ ਛਣਕਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਤਲਖੀ ਵਾਲੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ (ਪ, ਗ, ਘ, ਝ, ਞ, ਢ, ਝ) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਮ ਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵਾਰ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਇੱਕ ਗੁਣ ਇਹ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਲਵਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ/ਸੁਣ ਕੇ ਪਾਠਕ/ਸਰੋਤੇ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਪ੍ਰਤੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਾਉੜੀ ਛੰਦ ਵਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਉੜੀ ਅਤੇ ਵਾਰ ਸ਼ਬਦ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਮਾਨ ਅਰਥਕ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। “ਜੇ ਟੱਕਰ ਵਾਰ ਦੀ ਆਤਮਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਾਉੜੀ ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਹੈ।”⁴ ਪਾਉੜੀ ਆਮ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ - ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਅਤੇ ਸਿਰਖੰਡੀ। ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਛੰਦ ਦੇ ਤੁਕਾਂਤ ਮੇਲ ਅੰਤ ‘ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤਾ ਸਿਰਖੰਡੀ ਦੇ ਮੱਧ ਵਿੱਚ ਤੁਕਾਂਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਾਉੜੀ ਵਿੱਚ ਤੁਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਇੱਕ

ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਪਾਉੜੀ ਦੇ ਦੋਨੇ ਰੂਪ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਤੇ ਸਿਰਖੰਡੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਇੱਕ (1) ਦੋਹਰੇ ਅਤੇ ਚਰਵੰਜਾ(54) ਪਾਉੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਦੋਹਰਾ ਛੰਦ ਦਾ ਨਾਮ ਛੰਦ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ ਪਰ ਪਾਉੜੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਛੰਦ ਦਾ ਨਾਮ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਵਾਰ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਮਹਾਤਮ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਦੁਰਗਾ ਪਾਠ ਬਣਾਇਆ ਸਭੇ ਪਉੜੀਆਂ॥

ਫੇਰ ਨਾ ਜੁਨੀ ਆਇਆ ਜਿਸ ਇਹ ਗਾਇਆ॥ (ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਪਾਉੜੀ-55)

ਉਪਰੋਕਤ ਮਹਾਤਮ ਸਬੰਧੀ ਇਹ ਨੁਕਤਾ ਵੀ ਵਿਚਾਰਨਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰ ਦਾ ਪਾਠ ਯੁੱਧ ਪ੍ਰਤੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦਵਾਉਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਹੈ। ਇਹ ਨੁਕਤਾ ਇਸ ਵਾਰ ਨੂੰ ਵੀਰ ਰਸੀ ਵਾਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅਧਿਆਤਮਕ ਵਾਰ ਦੀ ਕੋਟੀ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਖੜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਨੇਕੀ ਬਦੀ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਤੇ ਮਾੜੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਵਾਰ ਮਨ ਵਿਚਲੀਆਂ ਮਾੜੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਉੱਪਰ ਦੇਵੀ ਵਾਂਗ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕਰਦਿਆਂ ਨਿਰੰਤਰ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਅਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਜਿਹੀ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਹੀ ਸੱਚੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਹੈ ਆਦਰਸ਼ ਜੀਵਨ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਚਲ ਕੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੇ ਮੁਕਤੀ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨੋਰਥ 'ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਕੇ ਚਾਇ' ਭਾਵ ਮਜ਼ਲੂਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਯੁੱਧ ਪ੍ਰਤੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਲਈ ਇਸ ਵਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਲਈ ਵਰਤੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਇਸ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਜੋ ਤੱਥ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਕਵੀ ਹੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹਨ ਅਤੇ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਉੱਤਮ ਬੀਰ ਰਸੀ ਵਾਰ ਹੈ।

ਹਵਾਲੇ ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ :-

1. ਡਾ. ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੱਗੀ, ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਰੂਪ, ਪੰਨਾ ਨੰ :-50.
2. ਡਾ. ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਵਾਰ ਸ਼੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਕੀ : ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਰੂਪਾਂਤਰਣ, ਪਾਠ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਸੰਪਾ. ਡਾ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬਰਾੜ, ਪੰਨਾ ਨੰ :-33.
3. ਡਾ. ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੱਗੀ, ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਰੂਪ, ਪੰਨਾ ਨੰ :-52.
4. ਡਾ. ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੱਗੀ, ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਰੂਪ, ਪੰਨਾ ਨੰ :-51.

ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਕੌਰ
ਐੱਮ. ਏ. ਪੰਜਾਬੀ
ਭਾਗ ਦੂਜਾ

[ਵਿਸ਼ਵ ਸਿਹਤ ਸੰਗਠਨ](#) ਮੁਤਾਬਕ 2005 ਤੱਕ 50 ਮਿਲੀਅਨ ਚੀਨੀ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਸਫ਼ਾਇਆ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ। [ਜੇਜ਼ਫ ਫਾਰਾ](#) ਮੁਤਾਬਕ ਇਸ ਨੂੰ ਇਨਸਾਨੀ [ਇਤਿਹਾਸ](#) ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ [ਘੱਲੂਘਾਰਾ](#) ਕਰਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। [ਪਾਕਿਸਤਾਨ](#) ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੁੜੀਆਂ ਮਾਰਨ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਚੈਰਿਟੀ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਨੇ

ਸੰਨ 2009 ਵਿੱਚ ਇਹ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ। ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ ਰੋਕਣ ਲਈ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣੇ ਹੋਏ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਠੱਲ ਪਈ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਦਰਖਾਤੇ ਸਭ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਚੱਲਦਾ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਚਾਲੂ ਹੈ। ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਮੁਤਾਬਕ ਮਾਦਾ ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਔਰਤ ਨੂੰ ਮਰਦ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਔਰਤ ਘਰੇਲੂ ਹਿੰਸਾ, ਆਪਸੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ, ਜਿਸਮਾਨੀ ਵਧੀਕੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਰਹੇਗੀ, ਉਦੋਂ ਤਕ ਉਸਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਮਿਲਣ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨਾ ਮਜ਼ਾਕ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਜੰਮਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਉੱਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਹੈ ਪਰ [ਯੂਨੀਸੈਫ](#) ਮੁਤਾਬਕ ਹੁਣ ਤੱਕ 50 ਮਿਲੀਅਨ ਭਾਰਤੀ ਕੁੜੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਜਾ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। [ਗੁਜਰਾਤ](#), [ਜੈਪੁਰ](#), [ਮੁੰਬਈ](#), [ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼](#), [ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ](#), [ਹਰਿਆਣਾ](#), [ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ](#) ਅਤੇ [ਪੰਜਾਬ](#) ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਛਪ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਉੱਥੇ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁੱਖ ਵਿੱਚ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜੇ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲ ਝਾਤ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆਵਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੁਣ ਤਕ ਹੋਏ ਕਤਲਾਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ। ਸੰਨ 2010 ਵਿੱਚ ਜਿੰਨੀਆਂ ਕੁ ਗਰਭਵਤੀ ਔਰਤਾਂ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਈਆਂ, ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 75,000 ਮਾਦਾ ਭਰੂਣ ਗ਼ਾਇਬ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਗਰਭਵਤੀ ਔਰਤਾਂ ਰਜਿਸਟਰ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। [ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ](#) ਵਿੱਚ 8320, [ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ](#) ਵਿੱਚ 7652, [ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿੱਚ](#) 6550 ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ [ਪਟਿਆਲਾ](#) ਵਿੱਚ 10,650 ਮਾਦਾ ਭਰੂਣ ਕਤਲ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਯੂਨੀਸੈਫ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ 15 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਸੱਠ ਲੱਖ ਪੰਜਾਬੀ ਮੁੰਡੇ ਕੁਆਰੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਟੀਕਾਕਰਣ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਕੁੜੀਆਂ ਘੱਟ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

[ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ](#) ਵੱਲੋਂ ਔਰਤ ਜਾਤ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਅਵਾਜ਼ ਚੁੱਕਣ ਤੋਂ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਔਰਤ ਜਾਤ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਨੀਵਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। [ਰਹਿਤਨਾਮਿਆਂ](#) ਵਿੱਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਣਾ ਕਿ ਕੁੜੀਮਾਰਾਂ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਾ, ਵੀ ਸਾਬਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਜੰਮਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਾਰਨ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਇੰਨੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਜਾਰੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅਵਾਜ਼ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ।

[ਲੈਲਾ ਵਿਲਿਅਮਸਨ](#) ਤੇ [ਜੋਜ਼ਫ ਬਰਡਸੈੱਲ](#) ਨੇ [ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ](#) ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਵੱਢੇ ਹੋਏ ਸਿਰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਔਸਤ ਲੰਬਾਈ ਮਰਦਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਾਫੀ ਘੱਟ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਭੁੱਖਮਰੀ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਵੀ ਸਨ। ਖੇਜਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਤੱਥਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਜਦ ਤੱਕ ਆਦਮ ਜਾਤ ਨੂੰ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ ਭੁੱਖਮਰੀ ਸਮੇਂ ਘਰ ਵਿਚਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਵੱਢ ਕੇ ਖਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਪੰਜਾਹ ਫ਼ੀਸਦੀ ਨਵਜੰਮੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਪੇ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋ ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਘਾਟਾ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਨਰ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਟੱਬਰ ਦਾ ਢਿੱਡ ਭਰਨ ਲਈ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਘੱਟ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਦੇ ਪਥਰਾਂ ਉੱਤੇ ਛਾਪੇ ਮਿਲੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦੇ ਨਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਲੰਬਾਈ ਵਿੱਚ ਅੱਧ ਤੋਂ ਵੀ ਛੋਟੀਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਰਦਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਾਲੋਂ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਵੱਧ ਸੀ।

- ਕੁਦਰਤੀ ਮੌਤ ਮਰਨ ਲਈ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਲੋਕ ਨਿੱਕੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅਗਾਂਹ ਤੁਰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ 'ਭਾਰ' ਆਪੇ ਹੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਹੱਥੋਂ ਜਾਂ ਮੀਂਹ ਹਨੇਰੀ ਵਿੱਚ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।
- ਸੋਕੇ ਆਦਿ ਵਰਗੀਆਂ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿੱਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਹੀ ਬਲੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਿੱਕੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਵੱਧ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ।
- **ਗੀਜ਼ਰ** ਵਿਚਲੀ ਖੁਦਾਈ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ **ਬੇਬੀਲੋਨੀਅਨ** ਰੱਬੀ ਅਵਤਾਰ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿੱਕੇ ਬੱਚੇ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਵੱਢੇ ਗਏ ਸਨ। ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਨਿੱਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਢੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਮਿਲੀਆਂ ਸਨ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਨ।
- ਕਾਰਥਾਜੀਨੀਅਨ, ਫੋਨੀਸ਼ੀਅਨ, ਕਾਨਾਈਟਸ, ਮੇਬਾਈਟਸ ਵੀ ਆਪੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਨਵਜੰਮੇ ਬੱਚੇ ਵੱਢਦੇ ਟੁਕਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਈਸਾ ਮਸੀਹ ਤੋਂ 950 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿਸਰ ਵਿੱਚ ਨਿੱਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਢਣ ਟੁੱਕਣ ਦਾ ਕੰਮ ਸਿਖਰ ਉੱਤੇ ਸੀ।
- ਪੁਰਾਤਨ ਮਿਸਰ ਵਿੱਚ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੂੜੇ ਦੇ ਢੇਰ ਉੱਤੇ ਸੁੱਟੇ ਨਵਜੰਮੇ ਬੱਚੇ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਬਚਾ ਕੇ ਗੁਲਾਮ ਬਣਾ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 'ਕੈਰਪੇ' ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੂੜੇ ਦੇ ਢੇਰ ਉੱਤੇ ਬਚਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।
- ਪੁਰਾਤਨ ਮਿਸਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਭੁੱਖਮਰੀ ਸਮੇਂ ਕੁਝ ਨਵਜੰਮੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਢ ਕੇ ਖਾਣ ਦੇ ਸਬੂਤ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਬੀਟਰਿਕਸ ਰੇਨ ਅਨੁਸਾਰ ਈਸਾ ਮਸੀਹ ਤੋਂ 2150 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।
- ਕਾਰਥਾਜੀਨੀਅਨ ਰੱਬ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸਦੀ ਮੂਰਤੀ ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਨਿੱਕੇ ਬੱਚੇ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਭੱਠੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤਾਤ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਸ਼ੈਲਬੇ ਬਰਾਊਨ ਨੇ ਖੁਦਾਈ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀਆਂ 20,000 ਭੱਠੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੜੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਦਾ ਢੇਰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ।

- ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਯੂਨਾਨ ਵਿੱਚ ਨਵਜੰਮੀ ਬੱਚੀ ਪਿਓ ਦੇ ਰਹਿਮੇ ਕਰਮ ਉੱਤੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਉਸੇ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਨਵਜੰਮੀ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਕੁਦਰਤੀ ਮੌਤ ਮਰਨ ਲਈ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਪਾਰਟਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਘਰ ਵਿਚਲੇ ਵੱਡੇ ਵਡੇਰੇ ਮਰਦਾਂ ਉੱਤੇ ਛੱਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟ ਦੇਣਾ ਜੁਰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਉੱਤੇ ਛੱਡਣਾ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਰੱਬ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਬਚਾ ਲਵੇਗਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਰੱਬ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਯੂਨਾਨ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਵਜੰਮਿਆ ਬੱਚਾ ਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪਿਓ ਨੂੰ ਵਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਿਓ ਨੂੰ ਸ਼ਕਲ ਪਸੰਦ ਆਉਂਦੀ ਤਾਂ ਬੱਚਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਟਾਵਾਂ ਹੀ ਬੱਚਾ ਨਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੇ ਮਨ ਉੱਤੇ ਬੋਝ ਪਾਏ ਬਗ਼ੈਰ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਤਰੀਕਾ ਸੀ।
- ਰੋਮ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਪੁਰਾਤਨ ਚਿੱਠੀਆਂ ਸਾਂਭੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਈਸਾ ਮਸੀਹ ਤੋਂ ਇੱਕ ਵਰ੍ਹਾ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਪਤੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਭੇਜੀ ਕਿ ਉਹ ਹਾਲੇ ਅਲੈਗਜ਼ਾਂਡਰੀਆ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਜੇ ਮੁੰਡਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਉਣਗੇ ਪਰ ਕੁੜੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟ ਆਵੇ। ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਫਿਲੋ ਹੀ ਪਹਿਲਾ ਫਿਲਾਸਫ਼ਰ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਰੋਮ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਕਤਲਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਬੋਲਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਕੀਤੀ। ਸੰਨ 374 ਵਿੱਚ ਰੋਮ ਵਿੱਚ ਨਵਜੰਮੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਪਰ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਕੇਸ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਜਿੱਥੇ ਅਜਿਹਾ ਕਾਰਾ ਕਰਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੀ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਿੱਬਰ ਨਦੀ ਵਿੱਚ ਨਵਜੰਮੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁੱਟਣ ਦਾ ਕੰਮ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ ਸੀ।
- ਪੁਰਾਣੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਿਬਰਿਊ ਵੀ ਨਵਜੰਮੇ ਬੱਚੇ ਰੱਬ ਅੱਗੇ ਅਰਪਣ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਢ ਟੁੱਕ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।
- ਟੈਕੀਟਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਜਰਮੇਨੀਆ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਵਜੰਮੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਉੱਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਹ ਪ੍ਰਥਾ ਉੱਥੇ ਵੀ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਸੀ। ਸਵੀਡਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੋਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਅਰਬ ਵਿੱਚ ਜਨਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਲੱਭਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਨਵਜੰਮੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੁੱਖਾਂ ਆਪੇ ਹੀ ਘੱਟ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ ਤੇ ਭੁੱਖੇ ਮਰਨ ਦੀ ਨੈਬਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਏਗੀ।
- ਮੁੱਢਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਰਬ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਨਵਜੰਮੀ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਦੱਬ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

- ਰੂਸ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਲੋਕ ਆਪ ਹੀ ਪਗਾਨ ਦੇਵਤੇ ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਢ ਕੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਵਗਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਨਵਜੰਮੀ ਬੱਚੀ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਗਿਰਜਾਘਰ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ਹੁਕਮ ਨਾ ਮੰਨਿਆ।
- ਸਾਈਬੇਰੀਆ ਵਿੱਚ ਨਵਜੰਮੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁੱਤਿਆਂ ਅੱਗੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਚੀਨ ਵਿੱਚ ਨਵਜੰਮੀ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਠੰਡੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਡੁਬੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਜਲ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ' ਬੇਰੀ ਵਾਟਰ ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।
- ਜਪਾਨ ਵਿੱਚ ਨਵਜੰਮੀ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ 'ਮਬੀਕੀ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਕਿ ਬਗ਼ੀਚੇ ਵਿੱਚੋਂ ਫਾਲਤੂ ਜੜੀ ਬੂਟੀ ਨੂੰ ਪੁੱਟ ਸੁੱਟਣਾ! ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਤਕ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਕਈ ਕਿੱਸੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਸਨ ਜਿੱਥੇ ਨਵਜੰਮੀ ਬੱਚੀ ਦੇ ਗਲੇ ਵਿੱਚ ਗਿੱਲੇ ਕਾਗਜ਼ ਫਸਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।
- ਖੇਜੀ ਫਿਰਿਸ਼ਤਾ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਰਕਾਂ ਹੱਥੋਂ ਮਰਨ ਲਈ ਨਵਜੰਮੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਗੰਗਾ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ।
- ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਨਵਜੰਮੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਬਲੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ' ਹੈਂਡਬੁੱਕ ਆਫ ਨਾਰਥ ਅਮੈਰੀਕਨ ਇੰਡੀਅਨ ' ਵਿੱਚ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਲਾਸਕਾ ਵਿੱਚ ਨਵਜੰਮੀ ਬੱਚੀ ਦੇ ਗਲੇ ਵਿੱਚ ਘਾਹ ਫਸਾ ਕੇ ਮਰਨ ਲਈ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਬਰਨਲ ਡਾਇਆਜ਼ ਨੇ ਮੈਕਸੀਕੋ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਮੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲੇ ਜੰਮੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿੱਚੋਂ ਚਾਕੂ ਨਾਲ ਦਿਲ ਕੱਢ ਕੇ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਅੱਗੇ ਅਰਪਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਲਹੂ ਨਾਲ ਨੁਹਾ ਕੇ ਉਸਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।
- ਪੀਰੂ, ਪੈਰਾਗੁਏ, ਬੋਲੀਵੀਆ, ਦੱਖਣੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਵਜੰਮੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠਾਂ ਦੱਬ ਕੇ ਮਾਰਨ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
- ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣ ਲਈ ਦੱਸੇ ਜਾਂਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਣਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। 'ਮੇਡੀਆ ਸਿੰਡਰੋਮ' ਇਬਾਰਤ ਮੁਤਾਬਕ ਰੋਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਔਰਤ ਮੇਡੀਆ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਦੂਜੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਾਂ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਬਦਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਤਹਿਤ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਦਾ ਅੱਗੋਂ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਾ ਰਹੇ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਢੇਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਬੱਚੇ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਤਹਿਤ ਕਤਲ ਹੋਣ ਲੱਗੇ।
- ਈਸਾ ਮਸੀਹ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜਰਮਨੀ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਖਾਈ ਲੱਭੀ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਿੱਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਅੰਸ਼ ਮਿਲੇ। ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਮੀਂਹ ਦੇ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ

ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸੰਨ 1843 ਤਕ ਲੋਕ ਪਹਿਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੰਧ ਵਿੱਚ ਚਿਣ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਜਾਂ ਵੱਡੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਨੀਂਹ ਵਿੱਚ ਦਫਨ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।

- ਯੂਨਾਨ ਦੇ ਪੁਰਤਾਨ ਫਿਲਾਸਫਰ ਜਨਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਦਾ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕਾ ਨਵਜੰਮੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਜੰਮਦੇ ਸਾਰ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਗਿਣਦੇ ਸਨ। [ਵਿਲੀਅਮ ਡਾਈਵੇਲ](#) ਤੇ [ਐਮ. ਹੈਰਿਸ](#) ਨੇ 1976 ਵਿੱਚ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ 393 ਵਿੱਚੋਂ 208 ਜਾਤੀਆਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਾਬੂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਨਵਜੰਮੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਸਨ। ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਸਮਾਜਿਕ ਸ਼ਰਮ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਅੱਜ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹੈ। [ਮੰਗਲਵਾਰ](#) ਤੇ [ਸ਼ਨਿੱਚਰਵਾਰ](#) ਨੂੰ ਜੰਮੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਅਸੁੱਭ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।
- ਨਿਕੋਲਸ ਨੇ 1991 ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਨਵਜੰਮੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ-ਚੀਨ ਨੇ ਅਤਿ ਚੁੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਆਨ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਰੌਲਾ ਪੈਣ 'ਤੇ 1998 ਵਿੱਚ ਮਿਲਨਰ ਨੇ ਕੁਝ ਸਬੂਤ ਲਿਆ ਧਰੇ ਕਿ ਮੁੰਬਈ ਦੇ ਇੱਕ ਕਲੀਨਿਕ ਵਿੱਚ ਸਾਲ ਵਿੱਚ 8000 ਭਰੂਣ ਡੇਗੇ ਗਏ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 7999 ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ। [ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਰੈਡਿੰਗ](#) ਨੇ 2007 ਵਿੱਚ ਸਪਸ਼ਟ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ 1970 ਤੋਂ 1980 ਦੌਰਾਨ 100 ਮਿਲੀਅਨ ਕੁੜੀਆਂ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚੋਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਪਿਛਲੇ 20 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ 10 ਮਿਲੀਅਨ ਹੋਰ ਕੁੜੀਆਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਰੈਡਿੰਗ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੁੜੀਆਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮਾਰੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਰੱਬ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ!

ਸਰੋਤ - ਗੂਗਲ
ਦੇਸਰਾਜ
ਬੀ ਏ ਭਾਗ ਤੀਜਾ

ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਬੂਹੇ

ਕੰਧਾਂ ਹੋਈਆਂ ਉੱਚੀਆਂ, ਨੀਵੇਂ ਹੋਏ ਬਨੇਰੇ
ਲੰਘਦਾ ਰਾਹੀ ਆਹ ਬਹਿੰਦਾ ਸੀ
ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਵੇਹੜੇ।
ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਖੁਲਾਰਾ ਹੁੰਦਾ, ਵਕਰੈਨਾਂ ਕਿੱਕਰਾਂ ਵੇਹੜੇ
ਦੇ ਪਲ ਗੱਲਾਂ ਲਈ ਰਾਹੀ ਬਹਿੰਦਾ ਸੀ
ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਵੇਹੜੇ।
ਸਾਂਝਾਂ ਸੀ ਪੱਕੀਆਂ, ਰੋਣਕ ਰਹਿੰਦੀ ਚਾਰ - ਚੁਫੇਰੇ
ਮੱਘਦਾ ਸੂਰਜ ਜਦ ਸੀ, ਸਿਰ ਤੇ ਚੜਦਾ
ਪੀੜੇ ਮੰਜੇ ਡਾਹਕੇ ਵਹਿੰਦੇ
ਡੇਕਾਂ ਦੀਆਂ ਛਾਵਾਂ ਸੀ, ਵਿੱਚ ਵੇਹੜੇ।
ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਨੂੰ, ਵੇਖ ਸੀ ਕੋਈ ਆਹ ਬਹਿੰਦਾ

ਦੇ ਘੜੀ ਪਹਿਰ ਦਰਦ ਫਰੋਲੇ
 ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਯਾਂਦਾਂ ਲੈ ਬਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਵਾਹ ਵਰੋਲੇ।
 ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਦਿਆਂ ਸਮਾਂ ਨਾ ਲੰਘਦਾ,
 ਹਵਾ ਵੀ ਸੁਣਦੀ ਹੋ ਹੋ ਕੋਲੇ
 ਜਾਣ ਨੂੰ ਰਾਹੀ ਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਦਿਲ ਖਿਰਦਾ
 ਕਿੱਥੇ ਮੁੱੜਦੇ ਉਹ ਵੇਲੇ।
 ਕੰਧਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਉੱਚੀਆਂ, ਨੀਵੇਂ ਹੋਏ ਬਨੇਰੇ
 ਹੱਲ ਲੱਭਦੇ ਸੀ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ,
 ਹੱਸ ਕੇ ਸੁਕਰ ਮਨਾਉਂਦੇ ਸੀ ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ
 ਸਾਂਝ ਦਿਲ ਨੂੰ ਪੈਂਦੀ ਸੀ, ਪਾਕ ਬਰੂਹਾਂ ਦੀ
 ਕੋਮਲਤਾ ਬੜੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਰੂਹਾਂ ਦੀ।
 ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਿਦਕ ਸੀ , ਓਦੋਂ ਲੋਕਾਂ 'ਚ
 ਰੱਬ ਵੱਸਦਾ ਸੀ , ਓਦੋਂ ਲੋਕਾਂ 'ਚ
 ਪਾਣੀ ਭਰਦੇ ਸੀ, ਜਦ ਇੱਕਠੇ ,
 ਅਲੜ ਸਾਂਝ ਗੱਜਦੀ ਸੀ ਖੂਹਾਂ ਦੀ
 ਭਿੜ ਗਏ ਉਹ ਬੂਹੇ ਸਾਂਝ ਮੁੱਕ ਗਈ ਰੂਹਾਂ ਦੀ।
 ਭੁੱਲਿਆ ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਨੂੰ ,
 ਭੁੱਲ ਗਏ ਸਾਕ ਸਕੇਰੇ
 ਸਮੇਂ ਦਾ ਕੀ ਚੱਕਰ ਚਲਿਆ , ਹੋ ਗਏ ਸਰਾਫ਼ ਹਨੇਰੇ
 ਕੰਧਾਂ ਹੋਈਆਂ ਉੱਚੀਆਂ , ਨੀਵੇਂ ਹੋਏ ਬਨੇਰੇ

ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ

ਵਿਸ਼ਾ- ਭਾਰਤ ਦੀ ਹਰੇਕ ਔਰਤ ਦੇ ਹੀਰੋ- ਅਰੁਣਾਚਲਮ ਮੁਰੂਗਨੰਤਮ (ਪੈਡਮੈਨ)

ਔਰਤ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਇਨਸਾਨ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ ਨਾਲ ਮਰਦ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਪੂਰਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮਰਦ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਕੀ ਔਰਤ ਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਔਰਤ ਨੇ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇ ਕੇ ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਮਾਜ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਔਰਤ ਤੋਂ ਮਹਾਨ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਔਰਤ ਬਗ਼ੈਰ ਦੁਨੀਆਂ ਸੰਭਵ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇੱਕ ਔਰਤ ਨਵੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਣ ਲਈ ਜੀਵਨ ਭਰ ਕਿੰਨਾ ਦਰਦ ਸਹਿੰਦੀ ਹੈ ਇਹ ਇੱਕ ਮਰਦ ਦੀ ਸੋਚ ਤੋਂ ਵੀ ਪਰੇ ਹੈ।

ਇੱਥੇ ਇਹ ਗਲ ਵੀ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਤਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਔਰਤ ਵੀ ਮਰਦ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਇਸ ਲਈ ਸਮਾਜ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਰਦ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਆਦਮੀ ਇੱਕ ਔਰਤ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨੂੰ ਸਮਝੇ ਤੇ ਉਸਦਾ ਸਾਥ ਦੇਵੇ। ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਹਨ:-ਅਰੁਣਾਚਲਮ ਮੁਰੂਗਨੰਤਮ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਭਾਰਤ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪੈਡਮੈਨ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਅਰੁਣਾਚਲਮ ਮੁਰੂਗਨੰਤਮ ਦਾ ਜਨਮ 7 ਜਨਵਰੀ 1961 ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਦੇ ਕੋਇੰਬਟੂਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਰੂਵੀਂ ਤੱਕ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਠੀਕ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਏ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਅਰੁਣਾਚਲਮ ਦਾ ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਰਾਹੀਂ ਮਹਾਵਾਰੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਅਸਲੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕੀ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਕਰਕੇ

ਆਪਣੇ ਮਹਾਵਾਰੀ ਦੇ ਵਰਦਾਨ ਨੂੰ ਮਹਾਵਾਰੀ ਦੀ ਸਜਾ ਵਾਂਗ ਭੁਗਤਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ, ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਕੇਰਲਾ ਤੇ ਕਰਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇੱਕ ਰਿਵਾਜ ਸੀ ਜੋ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਾਇਮ ਹੈ, ਇਹ ਰਿਵਾਜ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਮਹਾਵਾਰੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਕਿਸੇ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਮਹਾਵਾਰੀ ਆਉਣ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤਿਉਹਾਰ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਮਹਾਵਾਰੀ ਦੇ ਪੰਜ ਦਿਨ ਉਸ ਨੂੰ ਅਲੱਗ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਪਵਿੱਤਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅਰੁਣਾਚਲਮ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਵੱਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦਾ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਟਾਲ ਦਿੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਚਲਦਾ ਆਇਆ ਹੈ ਤੇ ਚੱਲਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਅਰੁਣਾਚਲਮ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਮਹਾਵਾਰੀ ਸਮੇਂ ਗੰਦਾਂ ਕੱਪੜਾ ਇਸਤਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਇਸਤਮਾਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਤਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸਾਡੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਹੈ ਸੈਨੇਟਰੀ ਨੈਪਕਿਨ ਕਾਫੀ ਮਹਿੰਗੇ ਹਨ ਜੋ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦ ਸਕਦੇ। ਅਰੁਣਾਚਲਮ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕਾਫੀ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਗਏ। ਡਾਕਟਰ ਤੋਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕੀ ਮਹਾਵਾਰੀ ਸਮੇਂ ਗੰਦੇ ਕੱਪੜੇ ਦੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਕੇ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਬਾਂਝ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਭਿਆਨਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜੱਚਾ-ਬੱਚਾ ਮੌਤ ਦਰ ਵੀ ਕਾਫੀ ਵੱਧਦੀ ਹੈ। ਸੈਨੇਟਰੀ ਨੈਪਕਿਨ ਮਹਿੰਗੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਕਪਾਹ ਤੋਂ ਬਣੇ ਨੈਪਕਿਨ ਬਣਾਏ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਬੇਕਾਰ ਸਾਬਿਤ ਹੋਏ ਫਿਰ ਅਰੁਣਾਚਲਮ ਜੀ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਵਾਰ ਵੀ ਉਹ ਨਾਕਾਮਯਾਬ ਰਹੇਅਤੇ ਤੀਸਰੀ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਅਰੁਣਾਚਲਮ ਜੀ ਨੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਤੇ ਇਕ ਬਲੈਡਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਕੀਤਾ, ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਨਾਲ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੂਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਮਖੌਲ, ਪਾਗਲਪਨ ਤੇ ਬੇਸ਼ਰਮੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣ ਗਏ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਵਾਰ, ਸਮਾਜ ਤੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਬੇਦਖਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਹ ਵਿਸ਼ਾ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਭਰਿਆ ਤੇ ਵਰਜਿਤ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਰੁਣਾਚਲਮ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਸਾਲ ਲੱਗ ਗਏ ਕੀ ਵਪਾਰਕ ਸੈਨੇਟਰੀ ਪੈਡ ਪਾਇਨ ਸੱਕ ਦੀ ਲੱਕੜ ਦੇ ਮਿੱਝ ਤੋਂ ਬਣੇ ਸੈਲੂਲੋਜ਼ ਫਾਈਬਰ ਦੇ ਬਣਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰਲ ਨੂੰ ਜਜ਼ਬ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਵੀ ਸੁੱਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਈ. ਆਈ. ਟੀ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪੈਡ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਸਦੀ ਕੀਮਤ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਅਰੁਣਾਚਲਮ ਜੀ ਲਈ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਸੀ। ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮਸ਼ੀਨ ਨੂੰ ਚਾਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਚਾਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਤੋੜਨਾ, ਦਬਾਅ ਪੈਣਾ ਤੇ ਅਲਟਰਾਵਾਇਲਟ ਕਿਰਨਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਪੈਡ ਨੂੰ ਰੋਗਾਣੂ ਮੁਕਤ ਕਰਨਾ, 60 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਈ ਤੇ ਇਸ ਵਾਰ ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਮਯਾਬ ਰਹੇ। ਇਸ ਮਸ਼ੀਨ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਨੋਵੇਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਯੀਅਰ ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿੰਡ-ਪਿੰਡ ਜਾ ਕੇ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਵੱਛ ਤੇ ਆਤਮ ਨਿਰਭਰ ਜੀਵਨ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਅਮਰੀਕਾ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਤੇ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਨਮਾਨ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਭਾਰਤ ਦੇ 29 ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 27 ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਅਰੁਣਾਚਲਮ ਜੀ ਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਪੈਡ ਮਸ਼ੀਨ ਸਥਾਪਿਤ ਹੈ ਇਸ ਸਮੇਂ ਉਹ ਜੈ ਸ਼੍ਰੀ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। 2014 ਵਿੱਚ ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਸ਼ਹੂਰ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ। 2016 ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵੱਲੋਂ ਪਦਮ ਸ਼੍ਰੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਭਾਵੇਂ ਅਰੁਣਾਚਲਮ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਵੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਾ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਅੱਗੇ ਘੱਟ ਹੀ ਸਾਬਿਤ ਹੋਣਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਹਰ ਔਰਤ ਲਈ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਹੀ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ 5 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਪੈਡ ਦੇ ਕੇ ਮਹਾਵਾਰੀ ਨੂੰ ਸਜਾ ਤੋਂ ਵਰਦਾਨ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਅਰੁਣਾਚਲਮ ਜੀ ਇਹ ਪਹਿਲ ਨਾ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਅੱਜ 30 ਰੁਪਏ ਦਾ

ਮਿਲਣ ਵਾਲਾ ਸੈਨੇਟਰੀ ਨੈਪਕਿਨ ਦਾ ਪੈਕੇਟ 300 ਰੁਪਏ ਦਾ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੀ ਹਰੇਕ ਔਰਤ ਦੇ ਅਸਲੀ ਹੀਰੋ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਔਰਤ ਦੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰੱਖੜੀ ਦੇ ਤਿਉਹਾਰ ਉੱਤੇ ਸੈਨੇਟਰੀ ਨੈਪਕਿਨ ਦੇਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਆਰੰਭਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਵਸਥ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਰਹਿਣ।

ਇਹ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਰਦਾਂ ਲਈ ਜੋ ਔਰਤ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਵਿਅਰਥ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਔਰਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮਰਦ ਨੂੰ ਔਰਤ ਦੀ ਉਸ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਸ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਹਰਜੋਤ ਕੌਰ

ਆਸਮਾਨ ਤੇ ਖੰਭ

ਮੈਂ ਹਰਜੋਤ ਸਾਰੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਜੋਤੀ ਕਹਿ ਕੇ ਪੁਕਾਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਸਰੀਰਕ ਪੱਖੋਂ ਬੜੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਤੇ ਨਾਜ਼ੁਕ ਜਿਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਮਨ ਬੜਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਰਿਹਾ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਬਚਪਨ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਤੇ 12 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਆਈ ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਬਦਲਾਅ ਨਾਲ ਹੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਚ-ਮਿਚ ਗਈ ਸਕੂਲ ਨਾ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹਨਾ- ਲਿਖਣਾ ਸਿੱਖ ਨਾ ਸਕੀ ਪਰ ਮੇਰੀ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਉੱਤੇ ਮੇਰਾ ਬੜਾ ਕਬਜ਼ਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਬੜਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਬਾਰੂਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਈ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਪਕੜ ਮੇਰੇ ਲਈ ਵਰਦਾਨ ਸਿੱਧ ਹੋਈ। ਭਾਸ਼ਣ ਦੇਣੇ, ਮੰਚ ਸੰਚਾਲਨ ਕਰਨਾ, ਲੇਖ, ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖਣਾ, ਕੁਇਜ਼ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਾ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਆਮ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਭਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਹਰਜੋਤ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਗਿਆਨ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਜੋਤੀ ਮੇਰੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਸਭ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚ ਲੈਂਦੀ ਸੀ। ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਬਾਰੂਵੀਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੱਕ ਸਭ ਵਧੀਆ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ, ਮੈਂ ਮੇਰੇ ਪੂਰੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਆਈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਬਹੁਤ ਖਸ਼ ਹੋਏ। ਮੇਰੀ ਅਧਿਆਪਕਾ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਰਾਹ ਹੀ ਦਿਖਾਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਸੁਪਨਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਪੀਐਚ. ਡੀ ਦੀ ਡਾਕਟਰੇਟ ਪੂਰੀ ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਅਨਾਥ ਆਸ਼ਰਮ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲਾ ਦੇਵਾਂਗੀ। ਆਪਣਾ ਬਚਪਨ ਨਾ ਜੀਅ ਸਕਣ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਲਗਾਵ ਰਿਹਾ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਬੱਚਾ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਤੇ ਮੇਰੇ ਚੰਗੇ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਮੈਂ ਬਾਰੂਵੀਂ ਜਮਾਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਧਿਆਪਕ ਬਣਨ ਦਾ ਡਿਪਲੋਮਾ ਕੀਤਾ, ਤੇ ਮੇਰੀ ਕਿਸਮਤ ਚੰਗੀ ਰਹੀ ਡਿਪਲੋਮਾ ਕਰਦੇ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲ ਗਈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਸੁਪਨੇ ਸਾਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਦਿਖ ਰਹੇ ਸੀ। ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਡਿਪਲੋਮੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੀ ਅਸਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ। ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਇੰਝ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹਾਂ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਜੀਅ ਵਿਚ ਆਵੇਗਾ ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਉਹ ਕਰਾਂਗੀ। ਪਰੰਤੂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਗੱਲ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਸੀ ਚਾਹੇ ਜੋ ਹੋ ਜਾਵੇ ਮੈਂ ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਨੂੰ ਦਾਗ਼ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦੇਵਾਂਗੀ। ਪਰੰਤੂ ਸ਼ਾਇਦ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਇਹ ਕੁੱਝ ਕਰਨਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਜੋਤੀ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਅਸਮਾਨ ਦਿਖਾ ਕੇ ਮੇਰੇ ਖੰਭ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ ਸੀ, ਮੈਂ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਅਸਮਾਨ ਨੂੰ ਵੇਖ ਤਾਂ ਸਕਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਪੀਐਚ.ਡੀ ਕਰਕੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਬਣਨ ਦਾ

ਸੁਪਨਾ ਤੇ ਮੇਰਾ ਅਨਾਥ ਆਸ਼ਰਮ ਖੋਲਣ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਸੀ ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕਦੇ ਉਡਾਰੀ ਨਾ ਮਾਰ ਸਕੀ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਜਿੰਨਾ ਦਿਲ ਕਰ ਸਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹ ਸਕਾਂ, ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਹਮਸਫਰ ਨੂੰ ਚੁਣ ਸਕਾਂ, ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾ ਸਕਾਂ, ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਤੇ ਨਵੇਂ-ਨਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸੁਪਨੇ ਪੂਰੇ ਕਰ ਸਕਾਂ। ਪਰ ਸਮਾਜ ਮੇਰੀ ਇਸ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਹਮਸ਼ਾ ਗਲਤ ਸਮਝਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੈਨੂੰ ਸਿਰਫ ਤੇਰਾ ਪਤੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਮੇਰੇ ਡਿਪਲੋਮੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਸੁਪਨੇ ਤੋੜ ਮੇਰਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਪਰੰਤੂ ਫਿਰ ਵੀ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਸ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਸਮਝਣਗੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਮਦਦ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹ ਲਿਖੇ ਹੋ ਸਮਝਦਾਰ ਹੋ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਅੱਗੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤੀ ਦਿਓ ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਮੇਰੇ ਸੁਪਨੇ ਪੂਰੇ ਕਰ ਸਕਾਂ ਪਰੰਤੂ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਨੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਸਹੁਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਮਨਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਸਮਾਜ ਕੀ ਕਹੇਗਾ, ਕੀ ਕਰ ਲਵੇਗੀ ਤੂੰ ਅੱਗੇ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਹੈਗੀ ਤਾਂ ਹੈ"। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੇਰੀ ਉਹ ਆਖਰੀ ਉਮੀਦ ਵੀ ਟੁੱਟ ਗਈ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਲੇਖ, ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਣਾ ਜਾਂ ਸਟੇਜੀ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਨਿਭਾਉਣ ਦੀ ਖਿੱਚ ਨਾ ਰਹੀ। ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਦਾ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਖਤਮ ਹੋਣ 'ਤੇ ਆ ਗਿਆ ਪਰੰਤੂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਜੋਤੀ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਆਸ ਜਾਗੀ ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਅੰਦਰ ਇਕ ਹੋਰ ਜਾਨ ਹੈ, ਮੈਂ ਮਾਂ ਬਣਨ ਵਾਲੀ ਸੀ ਤੇ ਮੈਂ ਸੋਚ ਲਿਆ ਸੀ ਜੋ ਸੁਪਨੇ ਮੈਂ ਨਾ ਪੂਰੇ ਕਰ ਸਕੀ, ਉਹ ਮੇਰੀ ਬੇਟੀ ਕਰੇਗੀ ਫਿਰ ਚਾਹੇ ਉਹ ਜੋ ਵੀ ਬਣਨਾ ਪਸੰਦ ਕਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਬਣਾਵਾਂਗੀ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਰਹੀ ਕਿ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਮੇਰੀ ਔਲਾਦ ਮੇਰੀ ਬੇਟੀ ਰਹੀ, ਤੇ ਮੈਂ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਨਾਮ 'ਹਮਨੂਰ' ਰੱਖਿਆ। ਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਨੂਰ ਬੁਲਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਮੇਰੇ ਸਹੁਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਬੜਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕੁੜੀ ਨਾਮ ਦੀ ਮੁਸੀਬਤ ਸਾਡੇ ਮੱਥੇ ਮੜ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਸਹੁਰੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਇਹ ਦੱਸਦਿਆਂ ਬੜਾ ਦੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕੀ ਸਾਡੇ ਘਰ ਕੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹਮਨੂਰ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਪਿਆਰ ਮਿਲਿਆ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਨੂਰ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਸਲ ਨੂਰ ਤੇ ਮਕਸਦ ਸੀ।

ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਨੂਰ ਨੂੰ ਬੜੇ ਲਾਡ ਤੇ ਸਮਝਦਾਰੀ ਨਾਲ ਪਾਲਿਆ ਪੋਸਿਆ ਤੇ ਕਮਾਲ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਸੀ ਸੀ ਮੇਰੀ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਜੋਤੀ ਦਾ ਹੀ ਦੂਸਰਾ ਰੂਪ ਸੀ। ਉਹ ਹਰ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਵਰਗੀ ਆਲ ਰਾਊਂਡਰ ਰਹੀ ਤੇ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਉੱਪਰ ਬਿਲਕੁਲ ਮੇਰੇ ਵਰਗੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਪਕੜ ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਵੇਖੇ ਸੁਪਨੇ ਤੱਕ ਲਿਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਸੁਪਨਾ ਮੈਂ ਨਾ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕੀ, ਉਹ ਮੇਰੀ ਨੂਰ ਕਰੇਗੀ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਵਕਤ ਸਿਰਫ ਅੱਗੇ ਲੰਘਿਆ ਹੈ, ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਸਮਾਜ ਨੇ ਮੇਰੀ ਨੂਰ ਦੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ ਉਡਾਣ ਨੂੰ ਖੰਭ ਕੱਟ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਮੇਰੀਆਂ ਬਹੁਤ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਮੈਂ ਵੀ ਕੇਵਲ ਮੇਰੀ ਨੂਰ ਨੂੰ ਅਸਮਾਨ ਦਿਖਾ ਹੀ ਸਕੀ ਕਿ ਉਡਣ ਲਈ ਖੰਭ ਨਾ ਦੇ ਸਕੀ। ਇਸ ਸਮਾਜ ਨੇ ਮੇਰੀ ਤੇ ਮੇਰੀ ਨੂਰ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਖੋਹ ਕੇ ਜੋ ਸਾਡੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ, ਆਖਿਰ ਉਹ ਕਦੋਂ ਤੱਕ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ, ਇਹ ਸਿਰਫ ਕਹਿਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਵਕਤ ਤੇ ਸਮਾਜ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ ਔਰਤ ਆਜ਼ਾਦ ਹੈਂ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਤੇ ਨੂਰ ਵਰਗੀਆਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨੂਰ ਤੇ ਜੋਤੀ ਅੱਜ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੇ ਖੰਭ ਕੱਟ ਕੇ ਜੀਅ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਹਰਜੋਤ ਕੌਰ

ਦੁਮੇਲ
(2019-20)

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਗ

ਸੰਪਾਦਕ

ਡਾ. ਗੁਰਜਸਜੀਤ ਕੌਰ
ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ

ਸੋਨੀਆ ਰਾਣੀ
ਐਮ. ਏ. ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲਜ, ਬੁਢਲਾਡਾ

Index

Editorial	Dr. Gurjasjeet Kaur
• Student Editorial	Sonia Rani
• Thomas Hardy	Avtar Singh
• Mother	Gurpreet Kaur
• Nature	Sukhdeep Singh
• Believe Yourself	Gagandeep Kaur
• Examinations	Priya Rani
• Love	Sandeep Kumar
• Parents	Manpreet Kaur
• Responsibility	Krishna Rani
• Arundhati Roy	Harpreet Singh

- Be Calm, Stay Strong
- Communication Skills
- Classical Music
- Time Management

Manpreet Singh
Munish Kumar
Momin Khan
Reena Rani

Editorial

Dear students, we are thrilled to have the opportunity to contribute to our college magazine and share our thoughts and ideas with our fellow students and the wider community.

This past year has been a challenging one, but it has also been a year of growth and learning. Through the challenges we faced, we have come together as a community and found new ways to connect and support each other.

In this edition of the magazine, we wanted to highlight some of the positive experiences and accomplishments that have come out of this challenging time. From stories of resilience and perseverance to artwork that captures the beauty and hopefulness of our world, we hope that this magazine will inspire and uplift our readers.

We also want to use this space to address some of the issues that are important to us as students. From mental health and wellness to social justice and equity, there are many topics

that we believe deserve more attention and discussion. We hope that our articles and opinion pieces will spark conversations and encourage further exploration of these important issues. Finally, we want to thank the staff and faculty who have supported us throughout this past year. Their dedication and commitment to our education and well-being have made all the difference, and we are grateful for their guidance and support. We hope that you enjoy this edition of our college magazine and that it serves as a reflection of the creativity, diversity, and resilience of our student body.

Dr Gurjasjeet Kaur
Asstt Prof in English

College Life: An Exciting and Challenging Journey

College life is an exciting and challenging journey for many students. It is a time of great change and personal growth, where young adults transition from high school to college and start preparing for their future careers. In this article, we'll explore some of the aspects of college life that make it such a unique experience.

College academics can be rigorous, with a heavy workload and demanding courses. Students must learn to manage their time effectively and prioritize their studies. Professors expect students to be engaged and active learners, participating in class discussions and completing assignments on time. However, college also provides opportunities for students to explore their interests and passions through a wide variety of courses and majors.

College is also a time for social exploration and developing meaningful relationships. Students have the opportunity to meet people from diverse backgrounds and cultures, make new friends, and build lifelong connections. Extracurricular activities, clubs, and organizations provide opportunities to get involved in activities outside of academics and develop leadership skills.

College is often the first time that students experience true independence. Living away from home and making decisions for themselves can be liberating but also challenging. Students must learn to balance their newfound freedom with responsibility and make choices that align with their values and goals. This is an essential aspect of personal growth and development.

College is a time for students to explore potential career paths and develop the skills and experience necessary to enter the workforce. Internships, research opportunities, and networking events provide valuable experiences and connections that can help students launch their careers after graduation.

College life is not without its challenges. Students may struggle with the academic workload, experience homesickness, or feel overwhelmed by the social and personal demands of college. However, these challenges also provide opportunities for growth and learning. Students can develop resilience, problem-solving skills, and self-awareness as they navigate the ups and downs of college life.

In conclusion, college life is a unique and exciting journey filled with challenges and opportunities for personal growth and development. It provides students with the academic, social, and personal experiences necessary to prepare for their future careers and lead fulfilling lives. By embracing the challenges and taking advantage of the opportunities, college students can make the most of their college experience and build a foundation for their future success.

Sonia Rani
MA1 English

Thomas Hardy

Thomas Hardy was an English novelist and poet born in 1840 in Dorset, England. He is considered one of the great writers of the Victorian era, known for his insightful and often bleak portrayals of rural life in England.

Hardy grew up in a rural environment and worked as an apprentice to an architect before pursuing a career in writing. His early novels, including "Far from the Madding Crowd" and "The Return of the Native," were set in the fictional Wessex, a region based on the area where Hardy grew up.

Hardy's writing often dealt with themes of fate, love, and the struggle between tradition and modernity. His work was controversial for its time, with some critics finding it

too pessimistic or cynical. However, he gained a large following and continued to write prolifically throughout his life.

In addition to his novels, Hardy was also a respected poet. His poetry often dealt with similar themes as his novels, and he was known for his use of natural imagery and symbolism. Some of his most famous poems include "The Darkling Thrush" and "Channel Firing."

Hardy's later works, such as "Jude the Obscure," were met with controversy and criticism due to their frank treatment of sexuality and social issues. However, he continued to be a popular and influential writer, with his work inspiring many other writers and artists.

Thomas Hardy died in 1928 at the age of 87. He left behind a legacy of literature that continues to be read and studied today, with his novels and poems offering unique insights into the human experience and the world in which we live.

Avtar Singh
MA 2 English

Mother

Mother, the embodiment of love,
The one who watches from above.
She is the light that guides our way,
And gives us strength day after day.
She is the one who brings us joy,
And wipes away tears like a child's toy.
Her love is pure and always true,
And helps us see the world anew.
She sacrifices all for us,
And in her embrace we feel no fuss.
She is the one who cheers us on,
And helps us see our battles won.
Her heart is full of love and grace,
And in her arms we find our space.
She is our shelter in the storm,
And with her love, we are reborn.
Mother, the one who holds us tight,
And helps us through the darkest night.
Her love is constant, pure and strong,
And with her, we know where we belong.

Gurpreet Kaur
MA 1 English

Nature

Nature is a beautiful and essential part of our world that surrounds us. It is an interconnected web of life that includes everything from the tiniest microorganisms to the largest mammals. It provides us with the air we breathe, the water we drink, and the food we eat.

Nature is also a source of inspiration and wonder. From the majestic mountains to the shimmering oceans, it offers us a glimpse of the incredible diversity and beauty that exists in our world. It reminds us of our place in the world and the importance of preserving our environment for future generations.

However, in recent years, our relationship with nature has become strained. Climate change, pollution, and deforestation are just some of the challenges facing our planet. It's important that we recognize the value of nature and work to protect it.

One of the most important ways we can protect nature is by taking steps to reduce our impact on the environment. This can include simple actions like recycling and reducing our energy consumption, as well as more significant steps like supporting conservation efforts and advocating for environmental policies.

Another way to appreciate and protect nature is by spending time in it. Whether it's hiking in the mountains, walking in a local park, or simply sitting in your backyard, spending time in nature can help us develop a deeper appreciation for the world around us.

Ultimately, nature is an essential part of our lives, and it's important that we work to protect it. By recognizing the value of nature, reducing our impact on the environment, and spending time in it, we can help ensure that future generations will be able to enjoy the beauty and wonder of our planet for years to come.

Sukhdeep Singh
BA 3

Believe Yourself

Believing in yourself is one of the most important things you can do for your personal and professional growth. It helps you to push past your limits, overcome obstacles, and achieve your goals. However, it's not always easy to maintain a positive outlook, especially when faced with challenges or setbacks.

The first step to believing in yourself is to identify your strengths and weaknesses. Take time to reflect on your achievements and areas where you excel. This can help you build confidence and identify areas for growth.

Next, set realistic goals for yourself. These should be specific, measurable, and achievable within a reasonable timeframe. Celebrate each milestone along the way and use these achievements as motivation to keep going.

Surround yourself with positivity. Seek out supportive friends and family members who encourage and uplift you. Avoid negative people who bring you down or undermine your confidence.

Take care of your physical and emotional health. Exercise regularly, eat a balanced diet, and get enough sleep. Practice self-care and take time to recharge your batteries when needed. When you feel good physically, you are better able to maintain a positive mindset.

Remember that failure is a part of the learning process. When you experience setbacks, don't let them define you. Instead, view them as opportunities for growth and learning. Use these experiences to adjust your approach and try again.

Finally, never give up on yourself. Keep pushing forward, even when faced with challenges or obstacles. Believe in yourself and your ability to achieve your goals, and you will find that anything is possible.

In conclusion, believing in yourself is essential for personal and professional growth. By identifying your strengths and weaknesses, setting realistic goals, surrounding yourself with positivity, taking care of your health, embracing failure as a learning experience, and never giving up, you can cultivate a positive mindset and achieve great things. Keep believing in yourself, and you will be amazed at what you can accomplish.

Gagandeep Kaur
BA 3

Examinations

Examinations are moments of great stress,
Where you put to test all that you possess.
Years of hard work and toil,
Ride on a few hours' turmoil.
The clock ticks away without any pause,
As you scribble away with a sense of loss.
Your mind races through endless thought,
As the examiner watches and time is fought.
Anxiety grips you in its embrace,
Your heart thumps away at an alarming pace.
The fear of failure looms large,
As you try to recall every piece of knowledge in your charge.
The questions come thick and fast,
As you try to remember and recast.
All that you have studied and learned,
Hoping that your efforts will be returned.
But in the end, it's not just the grades that count,
It's the effort and determination that amount.
To the skills and knowledge that you gain,
As you strive to succeed and make your mark in life's game.
So do not let the pressure bring you down,
But stand tall and rise above the frown.
For every exam is a chance to shine,
And show the world what you are made of, divine.

Priya Rani
BA 1

Love

Oh, love, the sweetest of all human joys,
The force that binds two hearts in perfect rhyme,
That fills our souls with warmth and light and poise,
And turns our worlds to melodies sublime.
When love descends, our hearts begin to soar,
And every breath we take is filled with grace,
For in our loved one's arms we feel secure,
And all the troubles of the world we face.
Love is the sun that lights our darkest days,
And in its glow, we find our peace and rest,
For in our loved one's eyes, we see the ways
To overcome life's trials and its test.
So let us cherish love, this precious gift,
That gives our hearts a lift, our spirits lift.

Sandeep Kumar
BA 2

Parents

Parents, the ones who gave us birth,
Who nurtured us and gave us worth,
The ones who stood by us through thick and thin,
And showed us how to never give in.
Their love and care, a constant source,
Guiding us with gentle force,
Teaching us to walk the path of right,
And always lending us their light.
Their selflessness, an inspiration,
A shining example of dedication,
For they sacrificed their dreams and desires,
To kindle in us the brightest of fires.
Their wisdom, a beacon of hope,
A reservoir of knowledge to help us cope,
With life's challenges and its tests,
And to rise above them with our best.
Their presence, a comfort and a joy,
A reminder of all that we hold dear,
For in their embrace, we find our solace,
And in their love, we conquer every fear.

So let us cherish our parents, dear,
For they are the ones who hold us near,
And in their hearts, we will always find,
A love that will never leave us behind.

Manpreet Kaur
MA 1 History

Responsibility

Responsibility is an important trait that every individual should possess. It means being accountable for one's actions and decisions and taking ownership of the consequences that follow. In essence, it is the recognition that we have the power to shape our lives and the world around us, and the willingness to do so in a responsible manner.

There are several benefits to being responsible. Firstly, it instils a sense of trust and reliability in others. When people know that they can count on you to follow through on your commitments and take ownership of your actions, they are more likely to trust and rely on you in the future. This can lead to better relationships, both personal and professional.

Secondly, responsibility leads to a sense of accomplishment and self-worth. When we take responsibility for our actions and decisions, we feel a sense of control over our lives. This can lead to a greater sense of purpose and fulfilment, as we feel like we are making a positive impact on the world around us.

Thirdly, being responsible helps us to develop good habits and discipline. When we take ownership of our actions, we are more likely to take the time to plan and prepare for the future. This can lead to better decision-making, as we consider the long-term consequences of our actions.

However, being responsible is not always easy. It requires discipline, dedication, and a willingness to take risks and make mistakes. It can also require sacrifices, such as giving up short-term pleasures in order to achieve long-term goals.

To cultivate responsibility, it is important to start small and build gradually. Begin by setting achievable goals and making a commitment to follow through on them. Take ownership of your mistakes and learn from them, rather than blaming others or making excuses. And most importantly, be patient and persistent, as developing responsibility is a lifelong journey.

In conclusion, responsibility is a crucial trait for success and happiness in life. By taking ownership of our actions and decisions, we can build better relationships, achieve our goals, and make a positive impact on the world around us. So let us all strive to be responsible individuals.

Kiran Rani
BA 2

Arundhati Roy

Arundhati Roy is an Indian author, activist, and public intellectual. Born in 1961 in Shillong, Meghalaya, she grew up in Kerala, India, and studied architecture in Delhi. She is best known for her debut novel "The God of Small Things," which won the Booker Prize in 1997.

Apart from her literary work, Roy is also known for her activism on a range of social and political issues, including environmentalism, human rights, and anti-globalization. She has been a vocal critic of the Indian government's policies on several issues, including the displacement of indigenous communities and the rise of Hindu nationalism.

One of Roy's most significant contributions to public discourse has been her critique of neoliberal globalization and its impact on developing countries like India. In her writing and speeches, she has argued that globalization has resulted in the concentration of wealth and power in the hands of a few, while increasing poverty, inequality, and environmental destruction.

Roy has also been an advocate for the rights of marginalized communities, including indigenous people, Dalits, and women. She has written extensively about the struggles of these communities, and has been actively involved in supporting their causes. In particular, she has been a strong voice for the rights of the Adivasi people in India, who are often displaced from their land by development projects.

Despite her activism, Roy has faced criticism from some quarters for being too radical and anti-national. She has been accused of being a "Naxal sympathizer" and a "Maoist," labels that are often used to demonize political dissidents in India.

Nevertheless, Roy's work has had a significant impact on public discourse in India and beyond. Her writings have inspired a generation of activists and intellectuals, and her voice continues to be an important one in debates on issues ranging from environmentalism to democracy.

In conclusion, Arundhati Roy is a remarkable figure in Indian public life. As an author and activist, she has challenged the status quo on a range of issues and has inspired many with her commitment to social justice and environmentalism. While she has faced criticism and opposition from some quarters, her work continues to be a source of inspiration and hope for many.

Harpreet Singh
MA 2 English

Be Calm, Stay Strong

When the world seems to spin too fast,
And your mind feels like it won't last,
Remember to take a deep breath in,
And let the calmness begin.
Stay strong in the face of the storm,
For you are resilient and can weather any form.
The winds may howl and the rain may pour,

But with steadfastness, you'll endure.
Embrace the stillness and let it surround,
In the peace, you'll find a solid ground.
You have the power to rise above,
And find your inner strength and love.
So be calm, stay strong, and hold on tight,
For you have the courage to win the fight.
With each passing day, you'll find your way,
To a brighter future and a better day.

Manpreet Singh
MA 1 History

Communication Skills

Communication skills are an essential part of our personal and professional lives. Good communication skills can help us express our thoughts and ideas more effectively, build stronger relationships, and achieve our goals more efficiently. In this article, we will explore some of the key aspects of communication skills and why they are so important.

Firstly, effective communication requires active listening. This means paying attention to what the other person is saying, without interrupting or formulating your response before they have finished speaking. Active listening allows us to understand the other person's perspective, and to respond in a way that is thoughtful and respectful.

Secondly, clear and concise speaking is an essential component of good communication skills. It involves organizing our thoughts, choosing appropriate words and phrases, and delivering our message with clarity and purpose. It is important to consider the context and the audience when we are communicating, and to tailor our message accordingly.

Thirdly, nonverbal communication plays a crucial role in communication skills. This includes body language, facial expressions, and tone of voice. Nonverbal communication can convey a range of emotions, such as confidence, empathy, or frustration. Being aware of our own nonverbal cues and recognizing those of others can help us communicate more effectively and build stronger relationships.

Finally, effective communication skills require empathy and understanding. We need to be able to see the world from other people's perspectives, and to communicate in a way that takes into account their feelings and experiences. Empathy helps us to build stronger relationships, and to collaborate more effectively with others.

In conclusion, communication skills are a critical part of our personal and professional lives. They require active listening, clear and concise speaking, nonverbal communication, and empathy. By developing these skills, we can improve our relationships, achieve our goals, and become more effective communicators in all areas of our lives.

Manish Kumar

Classical Music

Classical music is a genre of music that has been around for centuries, and it remains popular today. It is a type of music that is composed and performed according to Western musical traditions, with a focus on instrumental music and orchestral arrangements. In this article, we will explore the history and characteristics of classical music, as well as its enduring appeal.

Classical music has its roots in the music of the Baroque period, which lasted from the late 16th century to the mid-18th century. During this time, composers such as Bach, Handel, and Vivaldi created some of the most enduring works of classical music. They were known for their use of complex melodies, ornamental flourishes, and intricate harmonies.

In the Classical period, which lasted from the mid-18th century to the early 19th century, composers such as Mozart, Haydn, and Beethoven further developed the genre. They introduced new forms such as the symphony and the sonata, and emphasized clarity and simplicity in their compositions.

The Romantic period, which lasted from the early 19th century to the early 20th century, saw composers such as Schubert, Brahms, and Tchaikovsky create music that was more emotional and expressive. They used larger orchestras and more complex harmonies to create music that was both powerful and beautiful.

Classical music remains popular today, and its enduring appeal can be attributed to several factors. Firstly, its complexity and beauty continue to captivate audiences. The use of instruments such as the violin, piano, and cello create sounds that are both rich and nuanced. Secondly, classical music has a timeless quality that makes it accessible to people of all ages and backgrounds. Thirdly, classical music has been adapted and incorporated into popular culture, such as in movie soundtracks and advertisements, which has helped to keep it relevant and accessible.

In conclusion, classical music is a genre of music that has been around for centuries and continues to captivate audiences today. Its complexity, beauty, and timeless quality make it accessible to people of all ages and backgrounds. Whether enjoyed in a concert hall or incorporated into popular culture, classical music remains a beloved and enduring art form.

Momin Khan

MA 2 Music

Time Management

Time management is a critical skill that everyone should develop to be more productive and achieve their goals. In today's fast-paced world, we all have a lot of things to do, and managing our time effectively is the key to success. In this article, we will discuss some essential time management skills that will help you become more productive and efficient.

1. Plan your day: Planning your day is an essential time management skill. Start your day by making a list of things you need to do, and prioritize them based on their importance and urgency. This will help you stay focused and ensure that you accomplish the most critical tasks first.

2. Set goals: Setting goals is an excellent way to manage your time effectively. Having clear, specific, and achievable goals can help you stay motivated and focused, and enable you to track your progress.
3. Learn to say no: Learning to say no is a crucial time management skill. You can't do everything, and it's okay to decline requests or invitations that don't align with your goals or values. Saying no can help you avoid over-committing and ensure that you have enough time to focus on the things that matter most.
4. Avoid multitasking: Multitasking may seem like a good way to get things done quickly, but it can actually be counterproductive. It's better to focus on one task at a time and give it your full attention. This will help you complete tasks faster and with fewer errors.
5. Take breaks: Taking breaks is essential to manage your time effectively. Breaks help you recharge your batteries and increase your productivity. Take short breaks throughout the day to stretch, move around, or do something you enjoy.
6. Use technology to your advantage: Technology can be a valuable tool for time management. Use calendar apps, reminders, and time-tracking tools to help you stay on track and manage your time effectively.

In conclusion, time management is a critical skill that can help you become more productive and achieve your goals. By planning your day, setting goals, learning to say no, avoiding multitasking, taking breaks, and using technology to your advantage, you can manage your time effectively and get more done in less time. Remember, time is a precious resource, and how you manage it will determine your success.

Reena Rani
BA 2

ਦੁਮੇਲ
(2019-20)

ਹਿੰਦੀ ਭਾਗ

ਸੰਪਾਦਕ

ਗੁਰਜੀਤ ਕੌਰ
ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ

ਕਮਲਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
ਐਮ. ਏ. ਹਿੰਦੀ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲਜ, ਬੁਢਲਾਡਾ

laikndh; Xqkjthr dkSj

fo | kFkhZ laikndh; deyizhrdkSj

xkSjo xkFkk dqynhi flag

ੲ rksrkiarh ੲ tlçhrdkSj

f''k{kdfnol Ekuh'kkjkuh

dk'k! tlizhrdkSj

lknxh johuk
p̄pkSads Is p̄kanrd̄P t̄lçhrdkSj
vuq"kklu dk egRo yyhrk
P foæksfg.kh P t̄lçhrdkSj

Lakiknd dh dye Is -----

f" k{kk dk m̀s"; fo | kFkhZ dk
laokZaxh.kfodkldjukgksrkgSABlhizdkjegkfo | ky; dh if=dk Hkhfo | kFkZ;ksa dk
eukscy
c<+krhgSAfofHkUuigyqvksaijfo | kFkhZfy[krsgSa]ftllsosHkk'kkesafuiq.krksrgksrsg
gSa] bldslkFk&lkFk muds KkuesaHkho`f) gksrhgSAHkkjrsUnqgfj"pUnz us
dgkgSfdekr`Hkk'kk dh mUufr ds fcukfdlhHkhlekt dh
rjDdhlaHkoughagSrFkkvuihHkk'kk ds Kku ds fcukeu dh
ihM+kdksnwjdjukvlaHkogSA

**futHkk'kkmUufrvgS] lc mUufrdksewy]

fcufutHkk'kkKku ds feVr u fg; dkslwyA**

&HkkjrsUnq gfj"pUnz

if=dk,i fo | kFkZ;ksadksdqNfy[kus ds fy, izksRlkfgrdjrHgSaAfo | kFkZ;ksa
dh #fp dk fodklgksrkgSvkSjosvuihjpvkvsadksizdkf"kr ns[kdjxoZ dk
vuqHkodjrsgSaAmudh ;gh #fp mUgsa ,d fnuegkuiq#`k cukrhgSA;g *nqesy* if=dk
vkidsfy,) vkids }kjk] vkilsizklrikB~; lkexzh dk ghizLrqrhdj.kgSA bl if=dk ds
lQylaiknu ,oaizdk" kugsrqeSaHkxoku ds pj.kksaesa J)klqeuvfiZrdjukpkgrhgwj]
ftudsvk"khokZn ls ge ;g dk;Ziw.kZdjldsA

Ekgkfo | ky; dh if=dk Nk=&Nk=kvksa ds eukso`fr]
fopkjksavkSj mudhys[kudkS"ky "kfDrdksvfHkO;Drdjusizcylk/kugSAeSa
;gkamYys[k djukpkgrhgwj fd if=dk ds izdk"ku dk lEiw.kZJs; egkfo | ky; ds
izkpk;ZMkW- dqynhi flag cy dkstkrkgSAftudsdq"ky o lq;ksX; ekxZn" kZu]
izsj.kkvkSjlg;ksx ds fcuk ;g dk;ZlaHkoughaFkkAeSavkHkkjhgwj mu
lHkhfo | kFkZ;ksa dh ftUgksausfofHkUufo'k;ksaijvuihjpvk,i
HkstdjviusdykdkS"kydks fu[kkjkgSA

XkqjthrdkSj

fgUnhfoHkkx

xq# ukuddkWyst] cq<ykMkA

fo | kFkhZlaikndh;

***lpgSfoifrtcvkrhgS] dk;jdksghngykrhgS]*

“kwjesaughafopfyrgksrs]iy ,d ugha /khjt [kksrs]

*fo?uksadksxysykrsgSa] dkiVksaesaHkhjkgcukrsgSaA***

tcdksbZO;fävIQygksrkgSrksogfujk'kgkstrkgSvkSjogviusdke ls
gkjekuysrkgSvkSjmlDksNksM+ nsrkgSvkSj oks vanj ls iwjhrjg ls
VwVtkrkgSAoglsprkgSfdog ml dkedks ugh djldrkgSvkSjlQygksus ds fy,
dqNdkedjukrksnwjfdckrgS] ogkspukHkhNksM+ nsrkgSmlDsvanjvlQyrk dk
MjvktkrkgStksmlDksvkxs c<+us ls jksdrkgSAysfduD;kvkidks irk
gSfdnqfu;kesadqN ,slyksxgStksfdvius thou dh 'kq#vkresavlQygq, FksvkSjvc oks
yksxghlQyrk ds ml eqdkeijgStksmUgksus ml le; ijdHkhughalkspkFkkAml
eqdkeijgqipus ds fy, oks dHkhvlQyrk ls fujk'kughagq, cfYdvlQyrkdksmUgksaus
lcd ds :lkesaviuk;kFkkvkSj /khjs&/khjvlQyrk dh lh<+h p<rsjgasA

[kqndksdetksj u le>s % tcHkhgekjslkFkdqNcqjkgksrkgS ;k fdlhdkeesage
fail gkstrkgSrks ,slesageeugheuijs'kkujgusyxrsgSvkSjviusvkidksdetksj le>us
yxrgSA ,sls le; esavdsykiughgedksvPNkyxusyxrkgSArksdgs dk
erycgSfdT;knklkspfpokjdjdgsge
[kqndksvanjghvanjrksM+rsjgrsgSAcfYdbldsihNsflQZgekjhue dh
HkkoukghgksrghSATSlkgelkspxsaxsgeoSlgh cu tk;saxsA

deyizhrdkSj

,e-, f}rh;

xkSjoxkFkk

rqEgsalqukrsxkSjoxkFkk] ohjksa ds cfynkudhA

ftuds cy ijfeyhgesa] vktknhfgUnwLrkudhAA

ns[kksa ;s gSa [kM+sfrydth]

lkgI dh píkulsA

ohjyktirjk; [kM+stks&

yM+ ldrsrwQkulsAA

nknkHkkbZukSjksth us gjeqf'dyvklkudhA

tM+sfgyknhxki/khth us

vaxzstksa ds jkt dhA

thou ns dj j{kk dh

Hkkjr ekj dh yktdhAA

tutu ds euesactknh 'kgukbZmudh 'kkudhA

Hkxr flag] lq[knsongdrs]

vaxkjksa ls [ksyrsA

usrkthvktknh [kkfrj

fQjrsgSa nq[k >syrsAA

dkSuHkqykldrkdqckZuh ,slsohjegku~ dhA

vktknh ds nhokus ;s

ekSykukvktkngSA

;s iVsyftudhxehZ ls &

fi?kyjgkQkSykngSAA

ohjyktir us j{kk dh Hkkjr ekj dh vkudhA

dqynhi flag

ch- ,- izFke

Þ rksrkiarh Þ

dgukrksugÈpkgrh
fQjHkh] tkrhgSdgh]
yk[k dksf'k'k d:a jksdus dh
dye ;s #drh ugÈ--

yxsdM+okrksyxtk,

lquukiM+sxkvclp]
gerksrkiarhghrksdjrsG
tUe ls e`R;qrd--

ijaijkdksR;kxkgeus
,d u;kuosyknkSjpyk]
<ksyd] rcykyqlrgq,
u;kesgekufgig,i [kM+k--

ekuorkghHkLegqÃ
[kqysvkaxutksfcljs]
vkRedsafærekuoeu
HkLegq, lc ukrsfj'rs--

[kkV]pkVuh] pkSads u jgs
[kkukHkhtgjkgsx;k]
vcnwèkngh ds x<+ esa
fiT+ts dk dgjgksx;k--

ixM+h dk eryctkuksuk
rksdherdksD;ktkuksxs]

t+jkxkSj ls >kaduklhksaesa
rqe [kqndks u igpkuksxs--

vktgjHkkjrh; rksrkgS
gjdkeesarksrkiarhgS
tgkaxCcjif'pehlH;rk
gerksykpjclarhgS--

bl ih<+h dksHkhdkSÃ ;kn j[ksa
dqN ,slkrksdjtkvks]
fgUnqLrkuhgksdjÇgnhHkwys
vjs! Mwc ds ejtkvks--

;g ukspuksp ds [kk,xh
>ksyhesaftlsfcBkjgs]
gekjh eka us tksfl[kkÃuk
ixys! D;ksayksjhxkjgs-
gSHkwfeohjcgknqjksa dh
vktDKsBkftlscukjgs
gekjsugÈ ;s R;kSgkjlkrkfgd
vk;klh ls ftUgsaeukjgs--

ukud] f'kolPpsmikld
eksgenvkSjjktkjkeesa
eu ls ru ls geviuk,
tksfy[kk gSxhrkdqjkuesa--

ihNseqM+dj ns[kkslkfFk;ksa
D;kut+kjkt+jvk,xk
Fkkjktkvksa dk jkttkts
Hkkjr gekjkt+jvk,xk--

tSlsxoZgSiwoZtksaij

gekjh Hkkjr ekrkdks
drZO; gSgekjkxÆordjuk
l;kjh Hkkjr ekrkdks--

tkxksmBksvHkhnsjugÈ
laHkkyksatksdqN [kksjgs
tkS t[e fn, FksxSjksa us
D;ksachtmlh ds cksjgs--

tlçhrdkSj] ,e-, -f}rh;

f''k{kdfnol

5 flracj dk fnugjlkyge c³h [kq''kh]mYykl ds lkFk''k{kdfnol ds
:iesaeukrsgsSaAiki pflracj dksiwjsÒkjresa f''k{kdfnoleuk; ktkrkgSAokLoesaiki pflra
cj dksMkW- loZiYyhjk/kk d'.ku dk tUefnolgSAos ,d
egkufo}kuvkSj f''k{kdfkFksbl dslkFk&lkFkos Lora= Òkjr ds
izFkemi&jk'VªifrvkSj nwljsjk'VªifrcusFksAlÒhfo|kFkhZ bl
fnuvious f''k{kdkdsadkslEekfurdjrgSaA ;g lghdgkx;kgSfd ^^f''k{kdk] gekjslekt dh jh<
dh g'lhgksrsgSaA^^ osfo|kFkZ;ksa ds pfj= dk fuekZ.kdjrgsSaAÒkjr ds
vkn''kZukxfjdcukusesaegRoiw.kZÒw fedkfuÒkrsgSaA

lÒh v;/kid Nk=ksadksvius Lo;a dscPpksa dh rjg c³h lko/kkuhvkSj xaÒhjr k ls
f''k{krdjrgSaA ^^f''k{kdvfÒÒokodksa ls ÒhegkugksrkgSAvfÒÒokod ,d cPpsdkstUe
nsrsgS] oghaf''k{kdmldspfj= dksvkdkj ns djmTtoyÒfo'; cukrsgSaAblfy,
gesamUgsaÒwyukvkSjutjvanktughadjukpkfg,A
;fngekjsekrk&firkgesaxq.kvkSj;kjnsus ds ftEesnkjgS] oghagekjsf''k{kdkgekjkÒfo';
mTtoyvkSj lQycukus ds fy, ftEesnkjgSAoggesaf''k{kdk dk
egRovoxrdjrgSaAoggekjhizsj.kk ds
lzksrgksrsgSaAtks gesavkxstkusvkSj lQyrkizklrdjus ds fy,
izsfjrdjrgSack/kkvksadksikjdjukfl[kkrsgSA
,d f''k{kdiwjhrjgvikjKkuvkSj cqf) ls ÒjkgksrkgSAog ,d nhid dh rjggksrkgStks [kqn ty
dijnwljksadksjks''kuhnsrkgSA var esagedgukpkgrsgSafdgekjs vknj.kh;
f''k{kdktdsqNÒhgekjsfy, djrgSa] mldsfy, geges''kk muds vkÒkjhjgsaxsaA

Ekuh'kkjkuh

f}rh;

dk'k!

dHkhiwNkugÈfdlh us
D;kpkgrhgwaesa]
dgki<+ksfy[kks ?kjclk;ks
ugÈpkgrhgwaesa]
dksÃtkuukHkhugÈpkgrk
fdllsfdrukD;kyxko
dk'k! dksÃlquldr
bl fny dh vkokt+--
mM+ukgSvkd'kesa
dksÃgkSalykghugÈnsrk
exjmM+ku ls igys
ia[k drjukugÈHkwys
etcwjiaNh ;g Çitjsa dk
tkusgksxk dc vktkn
dk'k! dksÃlquldr
bl fny dh vkokt+--

fdruhghdke;kccuks
gSpkjhokjksaesaghjguk
ft+UnxhesjhQjeku muds
flj>qdk, iM+ jgklguk
lksplkspdjD;ksa eq>s
cksyusiM+rs lc vYQ+kt+
dk'k! dksÃlquldr
bl fny dh vkokt+--

dHkhcks>ugÈcuwaxh
rq>ls oknkgSjgk]
bl ?kjesagh j[kuk eq>s
eka ls fdruhnQkdgk]
mÙkjfeykugÈcnyldrs
;g ijEijkvkSjfjokt+
dk'k! dksÃlquldr
bl fny dh vkokt+--

[kqydjfy[kukpkgrhgwa
vceu dh gjckr]
esjkfy[kk dBksjlp
djsxkfdrukus ?kk]
esjh dye ghesjhtku
rksM+usnwaxhugÈtukc
dk'k! dksÃlquldr
bl fny dh vkokt+--
tlizhrdkSj
 ,e-, izFke

lknxh

LknxhesaghlqanjrkgsA ;g dFkuvDljlquusdks fey
tkrkgsAbalkuftruklknsl:ikesavPNk ,oalqUnjizrhrgksrkgsAmrukogfdlhrjg ds
ckgjhn[kkosdksviukdjughayxldrckfYdgekjsvvpj.k] O;ogkj] LoÒko]
fopkjkSjvkrfjdxq.kksa ls ÒhvPNkbZ dk irk pyrkgSAbalkudks u dsoyckgh :lk ls
cfYdvakrfjd :lk ls Òhlknxhdks /kkj.kdjukpkfg,Agekjhlald`frvkSsssjH;rk us
Òhgesa ;ghfl[kk;kgSA

Ysfduvkt dh vk/kqfud thou “kSyhesalknxhuked
“kCnyqlrgsrktkjgkgsD;ksafdvkt dh thou “kSyhesacukoVhrFkkckghfn[kkok bruk
c<x;kgSfdlknxh dk rksukeksa&fu”kkugSfeVrkizrhrgksjgkgsAbu lc esavkt dk
ekuoviusvlyLo:lkdksÒwyrktkjgkgsAftldkizÒko u dsoym] ds
ckghLo:lkcYdvakrfjdxq.kksaijÒh i³ jgkgsAogekuork]”kkyhurkrFkkÒkbZpkjs]

In~Òkouk] izse] Lusg]
lgu" khyrkrFkkÒykbtZtSlxq.kksadksÒqykdjLokFkhZcurktkjgkgSAvkt dh bl thou
"kSyhesatksdqNvPNsyksx cps ÒhgS] nwljismudhlknxhvksJÒksysiu dk
Qk;nkmBkdjmurk "kks'k.kdjrstkjgsgSA bl rjgts Fkks³h cgqrvPNkbZ bl
/kjrhijcphgqbZgS] mlsvkt dk ekuo Loa; ghu'VdjrktkjgkgSA

johuk
ch,-, &izFke

ppkSads ls pkanrdP

csVhiSnkgqÃrkslkspk]
pyks! ijkÃvekurgs
vius ?kypyhtk,xhA
llqjkyokysHkhdgrs]
,d ijkÃ ?kjesavk;sxh
nks ?kjtkSM+rh]viukdkSulk\
dHkh le>ukikÃ]
dHkh le>Hkhukik,xhA

;s lc dgkorsa]iqjkuhgSvc]
uk oks vkSjrjghuktekuk]
iSjksaij [kM+hcsIk[kh ls ugÈ]
ihNsNksM+ vkÃtkrenkZuk
tks ?kj dh ngyhtikj u xÃ
mldkpkanijgksjgkvkuktukA

ogHkh le; FkkdHkhtc]
ydfM+;ksa ds lkFklkFk]
yk[kksavjekuHkhtykrhFkh]
[kqn dh [okfg'kdPphjgrh
larkihvksesajksfV;kacukrh]
,d Fkk y{; lcdkisVHkjuk]
pkSadkHkwad&Hkwad [kqndkscq>krh

vkèkqfudukjhl'käukjhgS]
ftlusrksM+h]tathjsxqykeh dh]
vktvcykcspkjhugÈjgh]
mldstks'kesayjrwQkuhlh]
,d yydkj ls dkaimBsanq'eu
ns[kks!vkt ,d ugÈnksugÈ
gtkjsagScsfV;ka>kalhjkudh dh

ftugkFkksaesaFkhpwfM+;ka ck:nFkkek
ljgnij [kM+h]lhukrkudj
tuuHgSgekjhkrksfQØykteh
j{kk djrh [kqndksdqckZudj
gkSlyksaesavkxbjknsiRFkj]
fdlh {ks= esaihNsugÈ] cjkcyjgS
oks dj u ldsuk ,slkdekgS
getUeksardmrkj u ldsxsa
brus geijfd, ,glkugS
dHkhxqyke]csukeFkhtkfrftudh
vktlqugjh v{kjksaesa muds uke gSA

tlçhrdkSj

,e-, f}rh;

vuq''kkludk egRo

vuq"kklu dk vFkZ&izsj.kk ls "kkflrgksukAfu;fer thou thus dk iz;Rughvuq"kklugSAvuq"kklu fdlhoxZ ;k vk;qfo"ks'k ds yxsksa ds fy, ghughacfydlÒh ds fy, t:jh gSA ;g thou ds fodklvkSjlQyrk dh dqathgSAizd`frÒhvuq"kklu ls ci/khgSA le; ijlw;Z dk p<ukvkSjvLrgksuk] dzeesa _rqvksa dk vkuk&tkuk] Tokj&ÒkVk ds chpÒhIkxje;kZfnrjgrkgSA ,d fuf"prxfr ls i`Fohlw;Z dh ifjdzekdjrhgSA ;fn ,d {k.k ds fy, Òh ;g O;oLFkkf"kfFkygkstk, rksl`f`Vesaegkizy; dk n`"; mifLFkrgkstk,xkA izd`fr dh ;g ckrO;fDr] lektvkSjjk`V^a ijÒhykxwgsrhgSAlekt ds fu;eksadksekuuklekedtdvuq"kklugSA ;fnbldkiky u fd;ktk, rksloZ= vjkt drkQSyl drhgSAbfrgkllk{khgSfdlsuk dh ,d vuq"kkflrNksVhVqdMh ,d c³h Vqd³h ijHkkjh i³ ldrhgSA vuq"kklufo|kFkhZ thou esaÒhfo"ks'kegRo j[krkgSA;ggekjsdrZO; vkSjvf/kdkj dkleqfprKkugksrkgSA;g ,d egRoiw.kZ thou ewY; gSAbldsvÒkolsfo|kFkhZdk thou "kwU; cu tkrkgSAvuq"kkluvkSjlQyrk dk xgjlEcU/k gSAdgrsgSa&tgki vuq"kklugSogki lQyrkgSATgki lkvuq"kkluhurkgS] ogki vlQyrkgSAvxjvuq"kklu ,d vksjcU/kugSrksnwljhvksjeqfDrÒhA

yyhrk

ch,- &r`rh;

Þ foæksfg.kh Þ

rkÃ] pkph]HkkHkh] cgu] l;kjh
t+jkxkSj ls lqu]
rwdllnhesa
thjghxkao dh ukjh \
igqaphnqfu;k ns[k dgkard
rqedksHkhvksx c<+ukgksxk
dc rdns ohcuhjgksxh \
vcrks foæksfg.kh cuukgksxk--

ugÈdgrheSa
rwgjkj dk dj]

tgkatgkaijgksrkfn[k jgk
foæksɡ ml vR;kpkj dk dj
VwVs VqdM+s tksrsjsliuksa ds
mUgsatksM+ f'kyk cu [kM+ukgksxk
dc rdnsoghcuhgksxh \
vcrks foæksfg.kh cuukgksxk--

vaèksjs thou dksɡSjks'kudjuk
rksçse ,slhf'k{kks ls dj
tkscrckrijim+sekaxuh
foæksɡbtk+r dh fHk{kks dk dj
nqfu;kcgqjaxh my>k, j[krh
fdukj my>u ls djukgksxk
dc rdnsoghcuhgksxh \
vcrks foæksfg.kh cuukgksxk--
lfoèkku us tksrsjsfy, fn,
mu vfèdkjksa dh igpkudj
tkrsjkgS oks rsjkghgS
ncdj u ,glkuesa ej
djdkf'k'krw [kqnpjus dh
enZcSlk[khdkusèkjukgksxk
dc rdnsoghcuhgksxh \
vcrks foæksfg.kh cuukgksxk--

vèkhuLFk thou gSe`R;q
dc okLroesathuklh[kksxh]
rsjhvfLerkfVdhD;ksagqdeksaij \
'kgnLoSbPNk dk dc ihuklh[kksxh
[kksy ?kqa?k: caèkstksiSjksaesa
dneeafy dh jkgksaijèkjukgksxk
dc rdnsoghcuhgksxh \
vcrks foæksfg.kh cuukgksxk--

,e-, f}rh;

ਦੁਮੇਲ

(2019-20)

ਸਮਾਜ ਵਿਗਿਆਨ ਭਾਗ

ਸੰਪਾਦਕ

ਡਾ. ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ
ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ
ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਭਾਗ

ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ
ਐਮ. ਏ. ਇਤਿਹਾਸ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲਜ, ਬੁਢਲਾਡਾ

Index

Editorial	Dr.Sukhwinder Kaur
• Student Editorial	ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ
• ਬਾਲ ਮਜਦੂਰੀ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਵੱਡਾ ਕਲੰਕ ਹੈ	MANPREET KAUR
• “ਮੈਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰਤਾ ਹਾਂ: ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਰਹੀ ਹਾਂ”।	POOJA RANI
• <u>ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ? ਕੁੱਝ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੱਥ</u>	NAVNEET KAUR
• ਸਵੇਰ ਦੀ ਸੈਰ	ABISHEK KUMAR
• ਅਕਬਰ ਦੇ 9 ਰਤਨ ਕਿਹੜੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਰੱਥ ਕੌਣ ਸੀ?	AMANDEEP KAUR
• ਸਿੱਖਿਆ ਜਾਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਮਹੱਤਵ	SAHIL KUMAR
• ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ	SANDEEP KAUR
• ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ	GURPREET KAUR
• ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼	BEANT KAUR

Editorial

It is a moment of pride for me to present the first Annual magazine 2021-22 titled DUMAIL. Social Science Department is one of the largest departments of Guru Nanak College Budhlada with about 600 students and 30 teachers. I am pleased to see that they have worked so actively and enthusiastically throughout the year and organized many activities. It proves the presence of cooperation and commitment amongst all the members of the department may it be students or teachers. I am sure the department will continue working enthusiastically in the future also and many more such issues will be there. All the best.

Dr.Sukhwinder Kaur
Head
Department of History

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਸੰਪਾਦਕੀ

ਸੰਪਾਦਕੀ ਕਿਸੇ ਪੁਸਤਕ ਜਾਂ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਸਫਿਆਂ ਤੇ ਫੈਲੀ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰਦਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸਵੈਪ੍ਰਗਟਾਵੀ ਹੋਣ ਤਾਂ ਸੰਪਾਦਕ ਦੀ ਮਿ-ਹਨਤ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੀ ਸੰਪਾਦਕੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਲੇਖ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਕਹਾਣੀਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸਵੈਸੰਪੂਰਨ ਹਨ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਲਮਾਂ ਤੋਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਦਿਲੀ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਬਿਨਾਂ ਨਾਪੇਚ - ਕੱਢਿਆ ਸਰਾਹਨਾ ਕਰਨੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਹੱਸਲਿਆਂ ਦੀ ਪਰਵਾਜ਼ ਲੈ ਸਕਣ, ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਚੰਗੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ, ਵਿਗਿਆਨੀ ਜਾਂ ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਚੰਗੇ ਨਾਗਰਿਕ ਬਣ ਸਕਣ। ਅਸੀਂ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਰਸਮੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਸਹਿ ਵਿਦਿਅਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਅਹਿਮ ਰੋਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਰਗ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ | ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਦਿਲੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਤਰਕ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹਨ। ਸਭ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ

ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਸਮਾਜਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ -
 ਤਸਵੀਰ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਲੀਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਵੀ ਰਚਨਾ ਨਿੰਦਣਯੋਗ ਨਹੀਂ। ਸਾਰੀਆਂ
 ਰਚਨਾਵਾਂ ਹੀ ਸਾਹਿਤਕ, ਪੱਖੋਂ ਮੁਲਵਾਨ ਹਨ।
 ਇਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੀ ਸੰਪਾਦਕੀ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇਆਪ ਨੂੰ ਭਾਗਸ਼ਾਲੀ ਸਮਝਦੀ ਹਾਂ।-

ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ

ਐੱਮ ਇਤਿਹਾਸ .ਏ.: ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ

ਰੋਲ ਨੰਬਰ:1606

ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਵੱਡਾ ਕਲੰਕ ਹੈ

12 ਜੂਨ, 2020 ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸੰਗਠਨ ਦੁਆਰਾ 12 ਜੂਨ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਵਿਰੋਧੀ ਦਿਵਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਲ 2020 ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਤੋਂ ਬਚਾਓ, ਹੁਣ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ। ਵਿਸ਼ਵ ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਵਿਰੋਧੀ ਦਿਵਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸੰਗਠਨ ਵਲੋਂ ਸਾਲ 2002 ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਮੁੱਖ ਟੀਚਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕਜੁੱਟ ਹੋ ਕੇ ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਵੱਡੀ ਸਮਾਜਿਕ ਬੁਰਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਸ਼ਰਾਪ ਹੈ। ਬਚਪਨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸੋਹਣਾ ਅਤੇ ਯਾਦਗਾਰ ਸਫਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਾਂ ਦੀ ਮਮਤਾ, ਪਿਤਾ ਦਾ ਪਿਆਰ, ਦੇਸ਼ਤਾਂ ਦਾ ਸਾਥ, ਸਕੂਲ ਦੀ ਮੌਜ਼ ਸ਼ਾਇਦ ਨਾਂ ਭੁੱਲਣ ਯੋਗ ਯਾਦਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਬਚਪਨ ਹਰ ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਨਸੀਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਬੱਚੇ ਅਜਿਹੇ ਬਚਪਨ ਨੂੰ ਤਰਸਦੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਚਪਨ ਇੱਕ ਸ਼ਰਾਪ ਬਣਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਖੇਡਣ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਣ ਦੀ ਥਾਂ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਮੇਤ ਲਗਭੱਗ ਸਾਰੇ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕਈ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਚਾਹ ਵਾਲੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਟਲ, ਦੁਕਾਨ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਇੱਟਾਂ ਦਾ ਭੱਠਾ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਚੂੜੀਆਂ ਬਣਾਉਣ, ਪਟਾਖੇ ਬਣਾਉਣ, ਕਾਰਪੈਟ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਖਤਰਨਾਕ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪੈਸੇ ਦੇਕੇ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੰਮ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਘੱਟ ਪੈਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬੱਚੇ ਵੱਡੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ੋਸਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿੱਚ ਲੱਗਭੱਗ 218 ਮਿਲੀਅਨ ਬੱਚੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 152 ਮਿਲੀਅਨ

ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ 05 ਤੋਂ 14 ਸਾਲ ਤੱਕ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੱਗਭੱਗ 73 ਮਿਲੀਅਨ ਬੱਚੇ ਖਤਰਨਾਕ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ 3.9 ਫਿਸਦੀ ਜਨਸੰਖਿਆ ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁੱਲ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਲਗਭੱਗ 3.6 ਫਿਸਦੀ ਹਿੱਸਾ 14 ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਲਗਭੱਗ 85 ਫਿਸਦੀ ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਲੱਗਭੱਗ 9 ਫਿਸਦੀ ਉਤਪਾਦਨ, ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਮੁਰੰਮਤ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਲੱਗਭੱਗ 0.8 ਫਿਸਦੀ ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਲ 2001 ਦੀ ਜਨਗਣਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਲੱਗਭੱਗ 12.7 ਮਿਲੀਅਨ ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਲ 2011 ਦੀ ਜਨਗਣਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਲੱਗਭੱਗ 10.1 ਮਿਲੀਅਨ ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸਨ। ਸਾਲ 2011 ਦੀ ਜਨਗਣਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਉਤੱਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਲੱਗਭੱਗ 2.18 ਮਿਲੀਅਨ, ਬਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਲੱਗਭੱਗ 1.09 ਮਿਲੀਅਨ, ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗਭੱਗ 0.85 ਮਿਲੀਅਨ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿੱਚ ਲੱਗਭੱਗ 0.73 ਮਿਲੀਅਨ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਲੱਗਭੱਗ 0.73 ਮਿਲੀਅਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗਭੱਗ 0.70 ਮਿਲੀਅਨ ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 2001 ਦੀ ਜਨਗਣਨਾ ਅਨੁਸਾਰ 177268 ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਲ 2011 ਦੀ ਜਨਗਣਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਘੱਟ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ 90353 ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ 2001 ਦੀ ਜਨਗਣਨਾ ਅਨੁਸਾਰ 3779 ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸਨ ਅਤੇ 2011 ਵਿੱਚ 3135 ਹਨ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਵੀ 2001 ਵਿੱਚ 41899 ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸਨ ਅਤੇ 2011 ਵਿੱਚ 26473 ਹਨ। ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਗਰੀਬੀ, ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਅਤੇ ਜਿਆਦਾ ਜਨਸੰਖਿਆ ਹੈ। ਉਤੱਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਬਿਹਾਰ, ਝਾਰਖੰਡ, ਰਾਜਸਥਾਨ ਤੇ ਅਸਾਮ ਵਰਗੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਫੈਲੀ ਗਰੀਬੀ ਤੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ, ਮੁੰਬਈ, ਪੰਜਾਬ ਹੋਰ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਗਰੀਬੀ, ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਅਤੇ ਮਾਤਾਪਿਤਾ ਵੱਲੋਂ ਦਬਾਅ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਕਰਕੇ - ਵੇਚੇ ਜਾਂਦੇ - ਇਹ ਬੱਚੇ ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿੱਚ ਫਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਸਾਲ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਖ਼ੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਤੇ ਲਿਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਬੱਚੇ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੂਸਰੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਲਿਜਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਰੀਰਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਵਿਡ-19 ਸਬੰਧੀ ਹੋਏ ਤਾਲਾਬੰਦੀ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵੱਲ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਬੱਚੇ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਾਲ ਲੱਗਭੱਗ 10.2 ਲੱਖ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਤਸਕਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿਆਦਾ ਨੂੰ ਖਤਰਨਾਕ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜਿਆਦਾ ਤਸਕਰੀ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਬਿਹਾਰ, ਕਰਨਾਟਕ, ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ, ਉੜੀਸਾ, ਝਾਰਖੰਡ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ, ਰਾਜਸਥਾਨ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਸਿਰਫ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਜਾਪਦੇ ਹਨ।

ਗਰੀਬੀ ਕਰਕੇ ਅੱਜ ਕਰੋੜਾਂ ਬੱਚੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਪੀਆਂਕਿਤਾਬਾਂ ਅਤੇ ਦੇਸਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ-ਰ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਹੋਟਲਾਂ, ਖੇਤਾਂ, ਘਰਾਂ, ਉਦਯੋਗਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਦੇ ਹਨ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ 06 ਤੋਂ 14 ਸਾਲ ਦੇ ਹਰ ਬੱਚੇ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਅਤੇ ਮੁਫੱਤ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰ ਪਰਿਯੋਜਨਾ ਵਰਗੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਸ ਪਰਿਯੋਜਨਾ ਦੁਆਰਾ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਬਚਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਪਰਿਯੋਜਨਾ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪੁਨਰਵਾਸ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਲਈ ਬੇਸ਼ੱਕ ਬਾਲ ਆਯੋਗ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਆਯੋਗ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਚੁੱਪੀ ਧਾਰਕੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧੀਨ ਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਮੱਦਦ ਲਈ ਚਾਇਲਡ ਹੈਲਪਲਾਇਨ 1098 ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੱਫਤਰ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੱਖ ਰਖਾਵ ਲਈ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੰਬਰ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਵਾਪਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਅਪਰਾਧਿਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਸਬੰਧੀ ਬੇਸ਼ੱਕ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਰਜ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਅਕਸਰ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਠੋਸ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਲਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪਹਿਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਾ ਅਕਸਰ ਕੋਈ ਠੋਸ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਕੇ 14 ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਖਤਰੇ ਵਾਲੇ ਘਰੇਲੂ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਜੂਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਮੰਜੂਰੀ ਛੁੱਟੀਆਂ ਦੇ ਦਿਨ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਤੇ ਅਸਰ ਪਵੇਗਾ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਬੰਦੀ ਸਿਰਫ ਖਤਰਨਾਕ ਉਦਯੋਗਾਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਬਲਕਿ ਸਾਰੇ ਉਦਯੋਗਾਂ ਲਈ ਹੋਵੇ। ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਰੋਕਣ ਲਈ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਛਾਪੇਮਾਰੀ ਖਾਨਾਪੂਰਤੀ ਹੀ ਨਾਂ ਹੋਵੇ। ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸੱਖਤੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਸੱਖਤ ਕਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਲਈ ਠੋਸ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਉਲੀਕੀਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਸੱਖਤੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਤੰਦਰੁਸਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਵਿਸ਼ਵ ਬਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਵਿਰੋਧੀ ਦਿਵਸ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਾਲ ਵਾਂਗ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਭਾਸ਼ਣ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਕਈ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦਾ ਐਲਾਨ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਬਣੇ ਕਨੂੰਨ ਦੀ ਸੱਖਤੀ ਨਾਲ

ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਣਗਹਿਲੀ ਵਰਤਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਸੱਖਤ ਕਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ 12 ਜੂਨ ਦਾ ਦਿਨ ਵੀ ਇੱਕ ਖਾਨਾਪੂਰਤੀ ਬਣਕੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਬੱਚੇ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੀ ਦਲਦੱਲ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਸਾਨੂੰ ਸਭਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਇਸ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਠੋਸ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ

MANPREET KAUR
B.A.3RD

“ਮੈਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰਤਾ ਹਾਂ: ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਰਹੀ ਹਾਂ”।

ਅੱਜ 08 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਹਿਲਾ ਦਿਵਸ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦੇਸ਼, ਧਰਮ, ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਭਾਸ਼ਾ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਭੁੱਲਕੇ ਇੱਕਜੁੱਟ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਦਿਨ ਨੂੰ ਮਨਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਤਿਹਾਸ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਇਹ ਲੜਾਈ ਆਮ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਗ੍ਰੀਸ ਵਿੱਚ ਲੀਸਿਸਟ੍ਰਾਟਾ ਨਾਮ ਦੀ ਇੱਕ ਮਹਿਲਾ ਨੇ ਫ੍ਰੈਂਚ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੌਰਾਨ ਯੁੱਧ ਸਮਾਪਤੀ ਦੀ ਮੰਗ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ, ਫਾਰਸੀ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਨੇ ਵਰਸੇਲਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਿਨ ਇੱਕ ਮੋਰਚਾ ਕੱਢਿਆ, ਇਸ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਯੁੱਧ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਤੇ ਵੱਧਦੇ ਹੋਏ ਅੱਤਿਆਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਸੀ। ਸੰਨ 1909 ਵਿੱਚ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਆਫ ਅਮੇਰਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪੂਰੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ 28 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਮਹਿਲਾ ਦਿਵਸ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ। ਸੰਨ 1910 ਵਿੱਚ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਦੁਆਰਾ ਕੋਪਨਹੈਗਨ ਵਿੱਚ ਮਹਿਲਾ ਦਿਵਸ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੋਈ। 1911 ਵਿੱਚ ਆਸਟਰੀਆ, ਡੈਨਮਾਰਕ, ਜਰਮਨੀ ਅਤੇ ਸਵਿੱਟਜ਼ਰਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਲੱਖਾਂ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰੈਲੀ ਕੱਢੀ ਗਈ। ਵੋਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਵਿੱਚ ਜਗ੍ਹਾ, ਨੌਕਰੀ ਵਿੱਚ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਰਗੇ ਕਈ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਇਸ ਰੈਲੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ। 1913-14 ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਰੂਸੀ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਲਈ ਫਰਵਰੀ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਆਖਰੀ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਮਹਿਲਾ ਦਿਵਸ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ। ਯੂਰਪ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜੰਗ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ। 1917 ਤੱਕ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਰੂਸ ਦੇ 2 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਫੌਜੀ ਮਾਰੇ ਗਏ, ਰੂਸੀ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਰੋਟੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਲਈ ਇਸ ਦਿਨ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਰਾਜਨੇਤਾ ਇਸਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਅੰਦੋਲਨ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਖਿਰ ਰੂਸ ਦੇ ਜਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੱਦੀ ਛੱਡਣੀ ਪਈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟ ਦੇਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਨੀ ਪਈ। 1995 ਵਿੱਚ ਚੀਨ ਦੇ ਬੀਜਿੰਗ ਵਿੱਚ ਚੌਥੀ ਮਹਿਲਾ ਵਿਸ਼ਵ ਕਾਨਫਰੰਸ

ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਜਿਸਨੂੰ ਬੀਜਿੰਗ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਿਲਾ ਦਿਵਸ ਹੁਣ ਲੱਗਭਗ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਿਨ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਸਮਾਜਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤਰੱਕੀ ਦਿਲਵਾਉਣ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨ ਦਾ ਦਿਨ ਹੈ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿਲਵਾਉਣ ਲਈ ਅਣਥੱਕ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਸਾਲ 2020 ਲਈ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਹੈ "ਮੈਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰਤਾ ਹਾਂ: ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਰਹੀ ਹਾਂ"। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਸੰਘ ਨੇ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਉਣ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਨੀਤੀਆਂ, ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਤੇ ਮਾਪਦੰਡ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਸੰਘ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੇਦਾਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਤੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਵਧਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਦੇਸ਼ ਜਿਸਦੀ ਕਮਾਂਡ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਇੱਕ ਮਹਿਲਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸਵਰਗੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਰਹੀ ਨੇ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵਾਪਰਦੀਆਂ ਹਿੰਸਾ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਕਈ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਉਲੀਕੀਆਂ ਅਤੇ ਸੱਖਤ ਕਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਬੇਸ਼ੱਕ ਇੱਕ ਮਹਿਲਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਤੱਕ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਪੀਕਰ ਤੱਕ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਵੀ ਬੈਠ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਹੁਦਿਆਂ ਰਾਜਪਾਲ, ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ, ਮੰਤਰੀ, ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਜੱਜ, ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਆਦਿ ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੇ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਬੈਠੀਆਂ ਹਨ। ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਤਰੱਕੀ ਵੇਖਕੇ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਿੰਸਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਹਕੀਕਤ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਪਰਾਧ ਰਿਕਾਰਡ ਬਿਊਰੋ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਲ 2016 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਿਲੀਅਨ ਪਿੱਛੇ 3793 ਅਪਰਾਧਿਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸਾਲ 2017 ਵਿੱਚ ਵੱਧਕੇ 3886 ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਜੋਕਿ ਖਤਰਨਾਕ ਸੰਕੇਤ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਹਿਲਾ ਆਯੋਗ ਦੀ ਸਾਲ 2017-2018 ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਆਯੋਗ ਕੋਲ ਕੁੱਲ 15381 ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ 8454 ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਉਤੱਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਹਿਲਾ ਆਯੋਗ ਕੋਲ ਦਾਜ ਲਈ ਤੰਗ ਕਰਨਾ, ਘਰੇਲੂ ਹਿੰਸਾ, ਯੋਨ ਸ਼ੋਸ਼ਣ, ਬਲਾਤਕਾਰ, ਤਲਾਕ, ਪੁਲਿਸ ਦੁਆਰਾ ਅਤਿਆਚਾਰ, ਅਗਵਾ, ਦਾਜ ਸਬੰਧੀ ਮੌਤ, ਤੇਜ਼ਾਬ ਨਾਲ ਹਮਲਾ, ਐਨ ਆਰ ਆਈ ਮੈਰਿਜ ਸਬੰਧੀ ਸ਼ਕਾਇਤਾਂ ਦਰਜ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਸਾਬਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਅਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਹਰ ਪਾਸੇ ਖਤਰਾ ਹੀ ਖਤਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਉਹ ਕਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਖਿਆਂ ਪੁਲਿਸ ਤੋਂ ਵੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਜਾਦੀ ਦੇ 72 ਸਾਲਾਂ ਬਾਦ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਈ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿੱਚ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦੇ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੇ ਮਾਣਯੋਗ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰਨੀ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਭਤੋਂ

ਵੱਡੇ ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਦੇਸ਼ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਇੱਕ ਮਹਿਲਾ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ, ਵੋਟ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਾਂ ਮਾਤਰ ਹੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਕੁੱਲ 545 ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ 78 ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਮੈਂਬਰ ਹਨ, ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੇ ਕੁੱਲ 238 ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ 25 ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕੈਬਿਨਟ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ 63 ਕੈਬਿਨਟ ਮੰਤਰੀਆਂ, ਅਜਾਦ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ 06 ਹੀ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਹੀ ਰਾਜ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਦੀ ਮਹਿਲਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦੀ ਨਿਗੂਣੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਹੈ। 2012 ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ 14 ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਵਿਧਾਇਕ ਸਨ ਹੁਣ 2017 ਵਿੱਚ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਘੱਟਕੇ ਸਿਰਫ 06 ਹੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੈਬਿਨਟ ਨੂੰ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ 17 ਕੈਬਿਨਟ ਮੰਤਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ 02 ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਤਰੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁੱਲ 13 ਲੋਕ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ 02 ਮਹਿਲਾ ਲੋਕ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਅਤੇ 07 ਰਾਜ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਸਿਰਫ 01 ਹੀ ਮਹਿਲਾ ਰਾਜ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਹੈ। ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੇਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸਥਾਨਕ ਪੱਧਰ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ, ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀਆਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਅਤੇ ਸਹਿਰੀ ਸ਼ਾਸਨ ਨਗਰ ਕੌਂਸਲ, ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਲਈ ਸੀਟਾਂ ਰਾਖਵੀਆਂ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਸਥਾਨਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਅਪਣੇ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਾਫੀ ਘੱਟ ਹੈ ਜਦਕਿ ਬਹੁਤੀਆਂ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਕਰੀਬੀ ਪੁਰਸ਼ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਪਤੀ, ਦਿਉਰ, ਸਹੁਰਾ, ਪੁੱਤਰ ਆਦਿ ਹੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਅਹੁਦੇ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਸਿਰਫ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਢਾਂਚੇ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਚੋਥਾ ਥੰਮ ਮੀਡੀਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਿੰਟ ਮੀਡੀਆ ਵੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪ੍ਰਿੰਟ ਮੀਡੀਆ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਈ ਵਿਅਕਤੀ ਅਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀਆਂ ਕਰੀਬੀ ਮਹਿਲਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਾਲਤ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਖਸਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲੀ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਕੌਣ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਸਮਸਿਆ ਆਈ ਹੈ ਤਾਂ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਨੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਜੋੜਕੇ ਉਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸਦੀਆਂ ਸੈਂਕੜੇ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਕਾਇਮ ਹਨ। ਮਹਿਲਾ ਦਿਵਸ ਤਾਂ ਹੀ ਸਾਰਥਕ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲੇਗੀ, ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਰੇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਾਡੇ ਨੀਤੀ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਅਤੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਬਣੇ ਕਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਸੱਖਤੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਲਈ ਖੁਸ਼ਗਵਾਰ ਮਾਹੌਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਨਹੀਂ

ਤਾਂ ਹਰ ਸਾਲ ਇਸ ਦਿਨ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਮਾਗਮ ਇੱਕ ਖਾਨਾਪੂਰਤੀ ਹੀ ਬਣਕੇ ਰਹਿ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਯੋਗ ਬਰਾਬਰਤਾ ਵਾਲਾ ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਸਨਮਾਨ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

POOJA RANI
B.A.1ST

ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ? ਕੁੱਝ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੱਥ

ਜਦ ਮੀਰਾ ਬਾਈ ਚਿਤੌੜ ਆਈ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਸਹੁਰੇ ਨੂੰ ਇਕ ਮੰਦਰ ਬਣਵਾਕੇ ਦੇਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ । ਮਹਾਰਾਣਾ ਸੰਗਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੁੰਭ ਮੰਦਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇਕ ਮੰਦਰ ਬਣਵਾਇਆ ਜਿਸਨੂੰ ਕੁੰਭ ਸ਼ਿਆਮ ਮੰਦਰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਮੰਦਰ ਮੀਰਾਂ ਬਾਈ ਦੇ ਮੰਦਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਮੀਰਾ ਬਾਈ ਦੇ ਗੁਰੂ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਇਕ ਛਤਰੀ ਬਣੀ ਹੈ । ਛਤਰੀ ਦੇ ਸੀਮੈਂਟ ਵਾਲੇ ਫਰਸ਼ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਥੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮੀਰਾ ਬਾਈ ਦੇ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰੂਤਾ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਸਬੂਤ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਓੱਚੀ ਜਾਤ ਦੇ ਕਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬਣਵਾਇਆ ਹੈ (ਇਲੋਰਾ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਇਕ ਕੁੰਡ ਤਲਾਬ ਹੈ) । ਇਸ ਕੁੰਡ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਵਿਦਾਸ ਕੁੰਡ ਆਖਦੇ ਹਨ । ਇਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਵਿਦਾਸ ਕੁੰਡ ਕਾਸ਼ੀ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਇਕ ਜਗਾਹ ਮੰਦੂਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੈ । ਐਸਾ ਹੀ ਇਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਵਿਦਾਸ ਕੁੰਡ ਜੁੰਨਾਗੜ ਕਾਠੀਆਵਾੜ ਵਿਖੇ ਵੀ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਕੁੰਡ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਸਰਵ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ।

NAVNEET KAUR
M.A.1ST
ROLL.NO.1604
Session:2019-2020

ਸਵੇਰ ਦੀ ਸੈਰ

ਸਵੇਰ ਦੀ ਸੈਰ – ਅੱਜ ਦੇ ਤਣਾਅਭਰਪੂਰ ਮਾਹੌਲ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਧਾਰਨ ਉਪਾਅ-ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਦਿਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਚੰਗੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ . ਹੈ ਪੂਰਾ ਦਿਨ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ।

ਸਵੇਰੇ ਸਵੇਰੇ ਉੱਗ ਰਹੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਲਾਲੀਮਾ, ਸ਼ੀਤਲ ਮੰਦ ਸੁਗੰਧਿਤ ਵਾਯੂ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਚਹਿਚਿਆਹਟ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਧੁਰਤਾ ਤੋਂ ਭਰਦੀ ਹੈ। ਮਨ ਨਵੀਂ ਉਮੰਗ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਦਿਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਵੇਰ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨ ਤੇ ਦਿਮਾਗ ਤਾਜ਼ਗੀ ਨਾਲ ਭਰ ਉੱਠਦੇ ਹਨ, ਆਲਸ ਦੂਰ ਭੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਸਥਿਰਤਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਤਨਮਨ ਦੇਵੇਂ ਸਿਹਤਮੰਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਦਿਨ ਦੇ ਕੰਮ ਸੁਚਾਰੂ ਰੂਪ - ਨਾਲ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਮੇਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੋਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਵੇਰੇ ਸਵੇਰੇ ਸਾਫ਼ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਸਾਂਹ ਲੈਣ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਈ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਸਵੇਰ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਨਿਰੋਗ ਅਤੇ ਸੈਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸੇ ਜਿਸਨੇ ਸਵੇਰ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਨ ਦੀ ਆਦਤ ਅਪਣਾ ਲਈ, ਸਮਝੋ ਉਸ ਨੇ ਜੀਵਨ ਜੀਣ ਦੀ ਕਲਾ ਸਿੱਖ ਲਈ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਿਹਤਮੰਦ ਰੱਖਣ ਦਾ ਮੰਤਰ ਸਿੱਖ ਲਿਆ। ਸਾਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸਵੇਰ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ABISHEK KUMAR
M.A.1ST

ਅਕਬਰ ਦੇ 9 ਰਤਨ ਕਿਹੜੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਰੱਥ ਕੌਣ ਸੀ?

ਅਕਬਰ ਦੇ ਨਵਰਤਨ (Akbar's Navratnas) ਵੱਖਵੱਖ ਪਿਛੋਕੜਾਂ ਦੇ ਨੌਂ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਸੀ - ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਨਵਰਤਨਾਂ ਜਾਂ ਅਕਬਰ ਦੇ ਨੌਂ ਰਤਨ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਹੇਠਾਂ ਦਾ ਲੇਖ ਪੜ੍ਹੋ।

Navratnas of Akbar: ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਅਕਬਰ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਵਰਤਨਾਂ (9 jewels of akbar) ਬਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰ ਸੁਣਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਸੋਚਣ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਤਾਂ ਆਓ ਆਪਾਂ ਆਪਣੇ ਬਚਪਨ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ 'ਤੇ ਵਾਪਸ ਚੱਲੀਏ ਅਤੇ ਅਕਬਰ ਦੇ 9 ਰਤਨਾਂ (Navratnas or Akbar's Nine Gems) ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੁਣਾਂ (Akbar's Navratnas and their Brief Details) ਬਾਰੇ ਜਾਣੀਏ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਕਬਰ ਦੇ 'ਨਵਰਤਨ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ:

1. ਬੀਰਬਲ | Birbal

ਬੀਰਬਲ ਆਪਣੀ ਚਤੁਰਾਈ, ਵਾਕਫੀਅਤ ਅਤੇ ਸਵੈਭਗਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਕਬਰ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਸੰਦੀਦਾ ਰਤਨ ਸੀ। - ਮਜ਼ਾਕ ਅਤੇ ਸਪਾਟ ਰਿਪਟੀ ਦਾ ਅਦਭੁਤ ਗੁਣ ਸੀ-ਉਸ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਹਾਸੇ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਚੁਟਕਲਿਆਂ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਰਿਹਾ। ਬੀਰਬਲ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਅਕਬਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਬੀਰਬਲ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਲਈ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਨਾਲ ਵੀ ਨਿਵਾਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਾਹਿਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬੀਰਬਲ ਯੂਸਫ਼ਜ਼ਈਆਂ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹੋਏ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਅਕਬਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਸੋਗ ਵਿੱਚ ਸੀ।

2. ਅਬੁਲ ਫਜ਼ਲ | Abul Fazal

ਅਬੁਲ ਫਜ਼ਲ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਤਿੱਖੀ ਬੁੱਧੀ ਅਤੇ ਚਤੁਰਾਈ ਲਈ **ਅਕਬਰ** ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਵਰਤਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ **ਸਾਹਿਤਕ** ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀ। ਬਹਿਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਅਬੁਲ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਵਿਦਵਾਨ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਅਤੇ ਲੇਖਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲਨਾਲ ਉਹ ਇੱਕ ਯੋਗ- ਰਾਜਦੂਤ ਅਤੇ ਜਰਨੈਲ ਵੀ ਸਨ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਅਕਬਰ ਅਬੁਲ ਫਜ਼ਲ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸੀ।

ਅਬੁਲ ਫਜ਼ਲ ਨੇ ਅਕਬਰ ਦੇ ਸਮੇਂ 'ਚ ਆਈਨਅਕਬਰੀ ਵਰਗੇ ਕਈ ਤੋਹਫੇ ਦਿੱਤੇ-, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਾ ਸਲੀਮ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਬੁੰਦੇਲਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਅਕਬਰ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਸਲੀਮ ਨੂੰ ਕਟਹਿਰੇ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਫਜ਼ਲ ਦਾ ਕਤਲ ਕਿਉਂ ਕਰਵਾਇਆ? ਜੇ ਉਸਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕਿਹਾ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਖੁਦ ਗੱਦੀ ਦੇ ਦਿੰਦਾ।

3. ਰਾਜਾ ਟੋਡਰਮਲ | Raja Todermal

ਰਾਜਾ ਟੋਡਰਮਲ ਨੂੰ ਵਿੱਤੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਤਜਰਬਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਅਕਬਰ ਉਸ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਅਕਬਰ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਅਕਬਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਸ਼ੇਰਸ਼ਾਹ ਸੂਰੀ ਦੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਰਾਜਾ ਟੋਡਰਮਲ ਉਨ੍ਹਾਂ **ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ** ਸੁਧਾਰਾਂ ਦਾ ਆਰਕੀਟੈਕਟ ਸੀ ਜੋ ਅਕਬਰ ਦੇ ਰਾਜ ਦੌਰਾਨ ਜ਼ਮੀਨੀ ਨਿਪਟਾਰੇ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਮਾਲੀਆ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਦੱਸ ਦੇਈਏ ਕਿ ਇਹ ਰਾਜਾ ਟੋਡਰ ਮੱਲ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਭੂਮੀ ਲੇਖਾ ਅਤੇ ਮਾਪ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

4. ਮਾਨਸਿੰਘ | Raja Man Singh

ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ, ਦਲੇਰੀ ਅਤੇ ਉੱਚ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਕਬਰ ਦੇ ਖਾਸ ਦਰਬਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਵੀ ਅਕਬਰ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸੈਨਾਪਤੀ ਸੀ।

ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਬਰ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੰਮ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਅਤੇ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਦੇ ਫਰਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਕਦੇ ਮਿਰਜ਼ਾ ਰਾਜਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਬੁਲਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਮਾਹਿਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਨਸਿੰਘ ਨੇ ਹਿੰਦੂਆਂ (ਪੁੱਤਰ) ਪ੍ਰਤੀ ਅਕਬਰ ਦੇ ਰਵੱਈਏ ਨੂੰ ਹੋਰ ਉਦਾਰ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ।

5. ਤਾਨਸੇਨ / Tansen

ਜਦੋਂ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤਾਨਸੇਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। [ਅਕਬਰ](#) ਦੇ ਨੌਂ ਰਤਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੰਗੀਤ ਸਮਰਾਟ ਤਾਨਸੇਨ ਦਾ ਅਹਿਮ ਸਥਾਨ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਸੰਗੀਤਕ ਕਲਾ ਲਈ ਅਕਬਰ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਅਕਬਰ ਉਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਇੱਜ਼ਤ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਅਬੁਲ ਫਜ਼ਲ, ਅਕਬਰ ਦੇ ਨਵਰਤਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ, ਉਸਦੇ ਸੰਗੀਤ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਅਕਬਰ ਨੂੰ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤਾਨਸੇਨ ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਨਵਰਤਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਕਬਰ ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਕਲਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੀ, ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਤਾਨਸੇਨ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਮਸਤ ਹੋ ਗਿਆ।

6. ਅਬਦੁਰਰਹੀਮ ਖਾਨ ਖਾਨਾ | Abdur Rehman Khan Khana

ਆਪਣੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਕਾਰਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਖਾਸ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਅਬਦੁਰਰਹਿਮ ਖਾਨਖਾਨਾ - ਅਕਬਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦਾ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਕਵੀ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਅਕਬਰ ਦੇ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਬੈਰਮ ਖਾਨ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ।

ਉਹ ਫਾਰਸੀ, ਅਰਬੀ, ਤੁਰਕੀ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨੀ [ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ](#) ਦਾ ਮਹਾਨ ਜਾਣਕਾਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਗੁਜਰਾਤ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਕਬਰ ਨੇ ਅਬਦੁਰ ਰਹੀਮ ਨੂੰ ਖਾਨ ਖਾਨੇ ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਦਿੱਤਾ। ਅਬਦੁਰਰਹਿਮ ਦੇ ਦੋਹੇ ਅੱਜ ਵੀ ਹਿੰਦੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਅਨਮੋਲ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਜੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਸੁਣੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

7. ਅਬੁਲ ਫੈਜ਼ੀ | Abul Faizi

ਅਬੁਲ ਫੈਜ਼ੀ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਅਬੁਲ ਫਜ਼ਲ ਵਾਂਗ ਅਕਬਰ ਲਈ ਬਹੁਤ ਖਾਸ ਸਨ। ਉਸ ਦੀ ਫਾਰਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਪਕੜ ਸੀ। ਉਹ ਫਾਰਸੀ ਵਿੱਚ ਕਵਿਤਾ ਵੀ ਲਿਖਦਾ ਸੀ।

ਅਕਬਰ ਨੇ ਅਬੁਲ ਫੈਜ਼ੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਲਈ ਗਣਿਤ ਦਾ [ਅਧਿਆਪਕ](#) ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਅਕਬਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਦਰਬਾਰੀ ਕਵੀ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਵੀ ਸੰਭਾਲਦਾ ਸੀ। ਮਾਹਿਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਅਕਬਰ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਏ ਗਏ ਦੀਨਇਲਾਹੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸਮਰਥਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।-ਏ-

8. ਮੁੱਲਾ ਦੇ ਪਿਆਜ਼ਾ / Mulla Do Piaza

ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਲਗਨ ਕਾਰਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁੱਲਾ ਦੇ ਪਿਆਜ਼ਾ ਅਰਬ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਸੀ। ਉਹ ਹੁਮਾਯੂੰ ਦੇ ਰਾਜ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਭਾਰਤ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਅਸਲੀ ਨਾਮ ਅਬਦੁਲ ਹਸਨ ਸੀ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਾਦਾ ਜੀਵਨ ਜੀਣ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ਸੀ।

ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਅਕਬਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਆਖਰਕਾਰ, ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਹੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਚਿਕਨ ਖਾਣ ਦਾ ਚਾਰਜ ਮਿਲਿਆ। ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਸ਼ਾਹੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਬਚਿਆ ਹੋਇਆ ਭੋਜਨ ਮੁਰਗੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਆਉਣ ਲਈ ਵਰਤਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਅਕਬਰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਹੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।

ਪਰ ਮੁੱਲਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਸਖਤ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਕਬਰ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਹ ਸ਼ਾਹੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਖਾਣੇ ਵਿੱਚ ਦੋ ਪਿਆਜ਼ ਪਸੰਦ ਸਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਅਕਬਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੋ ਪਿਆਜ਼ ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਦਿੱਤਾ।

9. ਹਕੀਮ ਹਮਾਮ / Hakim Hamam

ਹਕੀਮ ਹਮਾਮ ਅਕਬਰ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮਾਹਿਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਹੁਮਾਯੂੰ ਬੁਲੀ ਖਾਨ ਸੀ, ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਹਕੀਮ ਹਮਾਮ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਇਆ। ਹਕੀਮ ਹਮਾਮ ਸ਼ਾਹੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਮੁੱਖ ਰਸੋਈਆ ਸੀ।

ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲਿਪੀਆਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਹਰ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲਨਾਲ ਉਹ ਸਲੀਕੇ ਵਾਲਾ-, ਉਦਾਰ ਅਤੇ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਇਨਸਾਨ ਸੀ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਅਕਬਰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਅਕਬਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗੱਲ ਸਾਂਝੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾਸ਼ਾਲੀ ਸਨ।

AMANDEEP KAUR
M.A.2ND

ਸਿੱਖਿਆ ਜਾਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਮਹੱਤਵ

ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਲੋੜ 'ਤੇ ਲੇਖ |

ਸਿੱਖਿਆ ਹਰ ਕਿਸੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਜਵਾਨ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਬਜ਼ੁਰਗ। ਸਿੱਖਿਆ ਸਾਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਿੱਖਣ, ਨਵੇਂ ਹੁਨਰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਹੀ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਆਓ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਝਾਤੀ ਮਾਰੀਏ ਕਿ ਸਿੱਖਿਆ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਇੰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਿਉਂ ਹੈ।

ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਸਿੱਖਿਆ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਬਾਰੇ [ਗਿਆਨ](#) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵੱਖਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗਣਿਤ-, ਵਿਗਿਆਨ, [ਇਤਿਹਾਸ](#) ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਗਿਆਨ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਿਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਸਿੱਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਗਿਣਨਾ, ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਤੇ ਲਿਖਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹੁਨਰ ਸਾਡੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਖਰੀਦਦਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਹੁਨਰ ਦਾ ਵਿਕਾਸ

ਦੂਜਾ, ਸਿੱਖਿਆ ਸਾਨੂੰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੁਨਰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਸੋਚਣਾ, ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਹੁਨਰ [ਜੀਵਨ](#) ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੱਖਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ-, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ, ਕੰਮ ਤੇ, ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਨਿੱਜੀ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ। ਸਿੱਖਿਆ ਸਾਡੀ ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ, ਕਲਪਨਾ ਅਤੇ ਉਤਸੁਕਤਾ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਟੀਚਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ

ਤੀਜਾ, ਸਿੱਖਿਆ ਸਾਡੇ ਲਈ ਮੌਕੇ ਖੋਲ੍ਹਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੀਆਂ ਦਿਲਚਸਪੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਨੂੰਨਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਟੀਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। [ਸਿੱਖਿਆ](#) ਦੇ ਨਾਲ, ਅਸੀਂ ਵਧੀਆ ਨੌਕਰੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉੱਚੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਿੱਖਿਆ ਸਾਨੂੰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਰੋਤਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਜਾਗਰੂਕਤਾ

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਿੱਖਿਆ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਵੱਖਵੱਖ ਸੱਭਿਆਚਾਰਾਂ-, ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਅਤੇ ਕਦਰਾਂਕੀਮਤਾਂ ਬਾਰੇ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ।- ਸਿੱਖਿਆ, ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨ ਅਤੇ [ਸਤਿਕਾਰ](#) ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਅਤੇ ਚੰਗਾ ਨਾਗਰਿਕ ਬਣਨ ਲਈ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਾਂਝ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਏਕੇ ਲਈ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸਾਧਨ

ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਸਵੈਮਾਣ-, ਆਤਮਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਕਰ-ਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਿਆ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਸਿੱਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਵੇਂ [ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ](#) ਢੰਗ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ

ਚੰਗੇ ਫੈਸਲੇ ਕਿਵੇਂ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਸਾਨੂੰ ਆਦਰ, ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਅਤੇ ਦਇਆ ਵਰਗੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਸਿੱਖਿਆ ਹਰੇਕ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਿੱਖਣ, [ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ](#) ਹੁਨਰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੂਚਿਤ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਸਾਡੇ ਲਈ ਮੌਕੇ ਵੀ ਖੋਲ੍ਹਦੀ ਹੈ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ [ਵਿਅਕਤੀਗਤ](#) ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਹਰ ਕਿਸੇ ਲਈ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਬਣਾਈਏ, ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਸਮਰੱਥਾ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕੀਏ।

SAHIL KUMAR
M.A.2ND

ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ

Artificial Intelligence AI: ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ, ਸਾਡੇ ਲਗਾਤਾਰ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਖੋਜ ਵਿਕਲਪਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਜੋੜ

ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ (AI) ਵਰਚੁਅਲ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ “ਖੋਜ” ਦੇ ਉਪਭੋਗਤਾ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਦਲਣ ਦੇ ਟੀਚੇ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ‘ਤੇ ਦਸਤਕ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਤਕਨੀਕੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, AI ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਅਗਲੀ ਵੱਡੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ।

ਚੈਟਜੀਪੀਟੀ (ChatGPT) ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮਾਨ ਟੂਲਸ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਚਰਚਾ ਸਾਡੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ artificial intelligence ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਕਾਹਲਪਣ ਦੇ ਨਾਲਨਾਲ ਉਤਸੁਕਤਾ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਂਦੀ ਹੈ। - ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ, ਗੂਗਲ ਨੇ ਬਾਰਡ (Google Bard) ਨਾਮਕ ਆਪਣੀ ਏਆਈ ਚੈਟ ਸੇਵਾ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਕੁਝ ਲੋਕ ਚੈਟਜੀਪੀਟੀ ਅਤੇ ਬਿੰਗ ਏਆਈ (Bing AI) ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਵਜੋਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ AI ਟੂਲ ਅਜੇ ਸੰਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ AI ਸਹਾਇਕ ਖੋਜ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਟੂਲਸ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਦਮ ਹਨ। AI-ਸੰਚਾਲਿਤ ਖੋਜ ਇੰਜਣਾਂ ਨੇ ਉਪਯੋਗਕਰਤਾ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਅਤੇ ਸੰਦਰਭ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਹੈ, ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਖੋਜ ਨਤੀਜੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਵੋਇਸ ਸਰਚ | Voice Search

ਵੋਇਸ ਕਮਾਂਡਾਂ ਰਾਹੀਂ ਖੋਜ ਕਰਨਾ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਅਕਸਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ‘ਓਕੇ ਗੂਗਲ’ ਜਾਂ ‘ਹੇ ਸਿਰੀ’ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਐਮਾਜ਼ਾਨ ਦਾ ਅਲੈਕਸਾ, ਗੂਗਲ ਅਸਿਸਟੈਂਟ, ਅਤੇ ਐਪਲ ਦਾ

ਸਿਰੀ ਹੌਲੀਹੌਲੀ ਜਨਤਾ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਖੋਜ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਸੰਦੀਦਾ ਤਰੀਕਿਆਂ - ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ। 'ਵੇਇਸ ਸਰਚ' ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਣ ਦਾ ਇੱਕ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਆਸਾਨ ਅਤੇ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ **ਬੱਚਿਆਂ** ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਵਿੱਚ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, AI-ਪਾਵਰ ਵੇਇਸ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਕੁਦਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੱਭਣਾ ਆਸਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵਿਜ਼ੂਅਲ ਸਰਚ | Visual Search

ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰੁਝਾਨ ਵਿਜ਼ੂਅਲ ਖੋਜ ਦੀ ਵੱਧ ਰਹੀ ਵਰਤੋਂ ਹੈ। ਵਿਜ਼ੂਅਲ ਖੋਜ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਟੈਕਸਟ ਦੀ ਬਜਾਏ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, QR ਕੋਡ, ਜੋ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਗੂਗਲ ਲੈਂਸ ਇੱਕ ਜਾਣਿਆਪਛਾਣਿਆ ਵਿਜ਼ੂਅਲ - ਸਰਚ ਟੂਲ ਹੈ ਜੋ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਰਗੂਮੈਂਟੇਡ ਰਿਅਲਿਟੀ | Augmented Reality

Augmented Reality (AR) ਖੋਜ ਇੱਕ ਖੇਡਬਦਲਣ ਵਾਲੀ ਨਵੀਨਤਾ ਹੈ ਜੋ ਖੋਜ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ- ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਏਗੀ। AR ਖੋਜ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਵਸਤੂਆਂ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਮਾਰਟਫੋਨ ਕੈਮਰੇ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਵੇਗੀ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਤੁਸੀਂ ਯਾਤਰਾ ਦੌਰਾਨ **ਪੇਂਦਿਆਂ**, ਜਾਨਵਰਾਂ ਜਾਂ ਭੂਮੀ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ AR ਖੋਜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਏਆਰ ਖੋਜ ਅਜੇ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਬਲਾਕਚੇਨ ਤਕਨਾਲੋਜੀ | Blockchain Technology

ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਬਲਾਕਚੇਨ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਤੋਂ ਖੋਜ ਦੇ ਭਵਿੱਖ 'ਤੇ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਕੇਂਦਰੀਕ੍ਰਿਤ ਡਿਜ਼ੀਟਲ ਲੇਜ਼ਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਸਟੋਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਤਸਦੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਟਕਲਾਂ ਹਨ ਕਿ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ, ਬਲਾਕਚੇਨ **ਤਕਨਾਲੋਜੀ** ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਕੇਂਦਰੀਕ੍ਰਿਤ ਖੋਜ ਇੰਜਣਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਰਵਾਇਤੀ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਹਨ।

SANDEEP KAUR

B.A.2ND

ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ

ਪੰਜਾਬ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਅੱਸੀ ਫੀਸਦੀ ਆਬਾਦੀ [ਪਿੰਡਾਂ](#) ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਸਾਡੀ ਸੱਭਿਅਤਾ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਖੇਤਾਂ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ ਮੁਕੇਰੀਆਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਬੱਧਣ ਪਿੰਡ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹਾਂ।

ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਲੋਕ ਵੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਸੀ ਭਾਈਚਾਰਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਵਿੱਦਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਲੋਕ ਜਾਤਪਾਤ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। - ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵ ਮੰਦਿਰ ਅਤੇ ਗੁਰੂਦਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲੋਕ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕੁਝ ਲੋਕ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਲਈ [ਸ਼ਹਿਰ](#) ਗਏ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲਨਾਲ ਕਣਕ-, ਚੌਲ ਅਤੇ ਗੰਨਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ ਮੁੱਖ ਸੜਕ ਮਾਰਗ ਰਾਹੀਂ ਮੁਕੇਰੀਆਂ ਸ਼ਹਿਰ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਉਣਜਾਣ ਲਈ ਰੋਡਵੇਜ਼ - ਦੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਮੁਕੇਰੀਆਂ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਵੇਚੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪ੍ਰਥਾ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਬਹੁਤ ਬਦਲ ਗਈ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਵਿਆਜ 'ਤੇ ਫੰਡ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਏ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਨਵੇਂ ਸੰਦ, ਚੰਗੇ ਬੀਜ ਖਰੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿੰਚਾਈ ਲਈ ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਲਗਾਏ ਹਨ। ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਹਿੰਦਖੂੰਹਦ ਜ਼ਮੀਨ ਬੇਜ਼ਮੀਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ-, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਖੇਤੀ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ, ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ ਨਿਯੋਜਨ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪਸ਼ੂ [ਹਸਪਤਾਲ](#) ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਟੈਲੀਫੋਨ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈਟ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਕਾਫੀ ਨੌਜਵਾਨ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਬਾਲਗ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਟਾਂ ਪਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਘਰ ਘਰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਹੁਣ [ਔਰਤਾਂ](#) ਨੂੰ ਖੂਹ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਕੱਢਣਾ ਪੈਂਦਾ। ਟਿਊਬਵੈੱਲਾਂ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਪਾਣੀ ਹਰ ਘਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਗੋਬਰ ਗੈਸ ਪਲਾਂਟ ਲਗਾਉਣ ਨਾਲ ਰਸੋਈਆਂ ਵਿੱਚ ਗੈਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੂਰਜੀ ਊਰਜਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਸੋਲਰ ਸਟਰੀਟ ਲਾਈਟਾਂ ਵੀ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਭਾਵੇਂ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦਾ [ਜੀਵਨ](#) ਪੱਧਰ ਸੁਧਰਿਆ ਹੈ ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਕਈ ਕੰਮ ਹੋਣੇ ਬਾਕੀ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਲਘੂ ਅਤੇ ਕੁਟੀਰ ਉਦਯੋਗਾਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਕੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੁੱਝ ਉਪਰਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧੀਆ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼

ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਮੈਦਾਨ ਦੇ ਆਲੇਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਨੂੰ-ਦੁਆਲੇ ਉੱਚੀ ਕੰਧ ਬਣਾ ਕੇ ਇਸ ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਵੱਖ-ਵੱਖ-ਜਾਂਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਵੱਖ-ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਆਉਂਦੀਆਂਬੱਸਾਂ ਲਈ ਵੱਖਵੱਖ ਪਲੇਟਫਾਰਮ - ਵੱਖ ਦਫਤਰ ਸਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੰਟਰੋਲ ਰੂਮ ਸੀ। ਇਸ-ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਵੱਖ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਅਤੇ ਕੰਡਕਟਰਾਂ ਲਈ ਆਰਾਮ ਘਰ ਸੀ।

ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਕੰਟੀਨ ਵੀ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਰਿਫਰੈਸ਼ਮੈਂਟ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਕੰਟੀਨ ਦੇ ਬਾਹਰ ਯਾਤਰੀਆਂ ਦੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਵੱਡਾ ਵੇਟਿੰਗ ਰੂਮ ਸੀ। ਵੇਟਿੰਗ ਰੂਮ ਵਿੱਚ ਕਈ ਬੈਂਚ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੈਂਚਾਂ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਲੋਕ ਆਪੋਆਪਣੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਵੇਟਿੰਗ ਰੂਮ ਵਿੱਚ ਠੰਡੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਕੂਲਰ ਸੀ-। ਨੇੜੇ ਹੀ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰਾ ਟਾਇਲਟ ਵੀ ਸੀ।

ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਵਿੱਚ ਥਾਂਥਾਂ ਯਾਤਰੀਆਂ ਦੀ ਭਾਰੀ ਭੀੜ ਸੀ। ਕੁਝ ਸਵਾਰੀਆਂ ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉਤਰ - ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਬੱਸਾਂ ਦੇ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਾ ਰਹੀ ਬੱਸ ਰਵਾਨਗੀ ਤੋਂ ਪੰਦਰਾਂ ਮਿੰਟ ਪਹਿਲਾਂ ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਦੇ ਕਾਊਂਟਰ ਤੇ ਆ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਬੱਸ ਦੇ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਉਸ ਬੱਸ ਵਿੱਚ ਸਫਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯਾਤਰੀ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਕੰਡਕਟਰ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਕਰਕੇ ਸਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਟਿਕਟਾਂ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਯਾਤਰੀ ਟਿਕਟਾਂ ਲੈ ਕੇ ਬੱਸ ਦੀ ਛੱਤ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਸਮਾਨ ਰੱਖ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਉਹ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਸੀਟ- 'ਤੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ। ਕੁਝ ਕੁਲੀ ਸਵਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸਮਾਨ ਲੱਦਣ ਅਤੇ ਉਤਾਰਨ ਵਿਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਕੁਝ ਸਵਾਰੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੇ ਸਟਾਲ ਤੋਂ ਅਖਬਾਰ ਅਤੇ ਰਸਾਲੇ ਖਰੀਦ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਤੇ ਕੁਝ ਭਿਖਾਰੀ ਕਟੋਰੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਭੀਖ ਮੰਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਬੱਸ ਸਟੈਂਡ ਦਾ ਖਚਾਖਚ ਭਰਿਆ ਨਜ਼ਾਰਾ ਦੇਖਣ ਯੋਗ ਸੀ। ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਬੱਸ ਕਾਊਂਟਰ 'ਤੇ ਲਗ ਗਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਵੀ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੰਡਕਟਰ ਤੋਂ ਟਿਕਟ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸੀਟ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ।

ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਸੀਟੀ ਵੱਜੀ, ਮੇਰੀ ਬੱਸ ਚੱਲ ਪਈ। ਹੌਲੀਹੌਲੀ ਜਲੰਧਰ ਬੱਸ ਸਟੈਂਡ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਸਿਰਫ਼ - ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਹੀ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੱਸ ਸਟੈਂਡ ਦੇ ਬਾਹਰ ਮਠਿਆਈਆਂ, ਫਲ, ਖਿਡੌਣੇ ਆਦਿ ਵੇਚਣ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਸਨ। ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਬਸ ਸਟੈਂਡ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚਹਿਲ ਪਹਿਲ ਵਾਲਾ ਸੀ

ਦੁਮੇਲ

(2021-22)

ਸਾਇੰਸ ਭਾਗ

ਸੰਪਾਦਕ

ਬਿਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਸੰਯੁਕਤ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ

ਆਸ਼ੂ ਸ਼ਰਮਾਂ
ਐੱਮ. ਐੱਸਸੀ. ਕਮਿਸਟਰੀ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲਜ, ਬੁਢਲਾਡਾ

Index

Editorial

Bikramjit Singh

Student Editorial

Ashu Sharma

Life on Mars

Piyush

Environment Preservation

Dinesh Yadav

STUBBLE BURNING

Ravinder

Fertilizers & Pesticides

Mamta Rani

Plant adaptation to climate change

Pooja

Editorial.....

Dear readers,

As the head of our college's science department, I am thrilled to introduce the latest edition of our science magazine. This magazine is a testament to the curiosity, creativity, and passion of our students and faculty, who are dedicated to exploring the frontiers of science and technology.

At our college, we believe that science is not just about facts and figures, but also about asking questions, challenging assumptions, and pushing the boundaries of our knowledge. Through this magazine, our students have the opportunity to showcase their research and scholarship, and to engage with the broader scientific community.

This issue features a range of articles that cover topics from the latest breakthroughs in Science to the challenges of climate change. Our students have conducted groundbreaking research on various topics of Science.

I am proud of the work that our students and faculty have done, and I am confident that this magazine will inspire and challenge us all to think more deeply about the role of science in our lives. I encourage you to take the time to read through these pages, and to engage with the ideas and perspectives that are presented.

Finally, I want to express my gratitude to the students and faculty who have worked tirelessly to make this magazine possible, as well as to the wider scientific community who have supported them along the way. This magazine is a testament to the power of collaboration and innovation, and I am honored to be a part of it.

Sincerely,

Bikramjit Singh
[Head of Science Department]

Student EditorialDear Readers

As students of science, we are constantly striving to uncover new knowledge and to push the boundaries of what is possible. That is why we are thrilled to present this

issue of our college science magazine, which showcases the innovative research and creative thinking of our fellow students.

One of the standout features of this issue is an article on the potential of renewable energy sources. As the world continues to grapple with the challenges of climate change and fossil fuel dependency, renewable energy has emerged as a promising solution. This article explores the latest developments in wind, solar, and hydroelectric power, and offers insights into how we can harness these technologies to build a more sustainable future.

We also have a feature on the impact of artificial intelligence on healthcare. From predictive analytics to robotic surgery, AI is transforming the way we approach medical treatment and diagnosis. This article offers a glimpse into the exciting possibilities of this rapidly evolving field, as well as the ethical considerations that come with it.

In addition to these features, we have included research highlights, interviews with leading scientists, and a range of other pieces that showcase the breadth and depth of scientific inquiry. We hope that this magazine will inspire you to think more deeply about the world of science, and to consider how you can use your own knowledge and skills to make a positive impact on the world.

As students, we believe that we have a responsibility to engage in critical thinking, to challenge assumptions, and to seek out new solutions to complex problems. We hope that this issue of our college science magazine will inspire you to embrace these values and to explore the exciting possibilities that lie ahead.

Thank you for reading, and we look forward to bringing you more exciting content in the future.

Sincerely,

Ashu Sharma
Msc Physics

Life on Mars

Four and a half billion years ago, a rock was formed on Mars by some volcanic process. Half a billion years later, this rock was broken into smaller pieces by a meteorite impact nearby. Some ground water also entered the rock. 16 million years ago, an asteroid hit Mars somewhere near where this rock was. The impact threw pieces of the rock into space. One 2 kilogram piece of rock orbited the Sun until 13,000 years ago, when it came close to the Earth. This piece crashed onto an Antarctic glacier. Over 13,000 years, it reached the Allan Hills region of Antarctica, buried inside the ice. In 1984, this meteorite was discovered and named ALH84001. A large number of people worked out this history of the meteorite that we just narrated.

This year, a team led by David McKay of the American space organization NASA, suggested that there seemed that there seemed to be signs that life may have existed on this rock in some bygone era: The meteorite has some organic molecules, of the same family as naphthalene (which is used in mothballs). When bacteria decay, such compounds are produced. Many meteorites do have such compounds. The meteorite has iron oxide (magnetite) of the sort which some bacteria on Earth secrete. It has iron sulphide, which is produced by some anaerobic bacteria (those that don't use oxygen). The meteorite has some balls of carbonate material, which may be formed by some material, which may be formed by some living thing. On the other hand, almost all earth bacteria are 100 times larger than this material. The meteorite may contain very small fossils (less than hundred millionth of a millimeter). Nanobacteria are this size.

In 1961, another meteorite was found to have signs of life. But soon these were discovered to be grains of pollen and particles of furnace ash. The signs of life turned out to be from Earth itself. This could be the case for the Antarctic meteorite too. What makes scientist more hopeful is that some of these items mentioned are within cracks, and the cracks could only have been formed before the meteorite came to rest in Antarctica. So maybe, just maybe, the signs of bacterial life that we

see are from when the rock was on Mars. In 1976, the Viking spacecraft failed to find any such bacteria on Mars. But maybe they landed in the lifeless part of Mars. Or maybe bacteria were present on Mars millions of years ago, but aren't there now. Scientists are looking at ALH84001 very, very carefully. And even US President Bill Clinton has promised support for a new NASA spacecraft to Mars.

Piyush
B.SC. III (Medical)

Environment Preservation

Environmental preservation is the act of protecting and conserving the natural world, including its ecosystems, biodiversity, and resources, for the benefit of future generations. It involves the sustainable use of natural resources and the mitigation of human impacts on the environment.

Preserving the environment is essential to maintaining the health and well-being of all living beings, including humans. The natural world provides us with the resources we need to survive, such as clean air and water, food, and shelter. Additionally, it supports important ecosystem services, such as pollination, carbon sequestration, and soil fertility.

There are several ways to preserve the environment. One of the most important is to reduce our carbon footprint by reducing greenhouse gas emissions. This can be achieved by transitioning to renewable energy sources such as solar, wind, and hydropower, as well as reducing our consumption of fossil fuels.

Another important aspect of environmental preservation is the protection of biodiversity. This involves protecting endangered species and their habitats, as well as promoting sustainable land use practices that preserve ecosystem health. Additionally, reducing the use of harmful pesticides and fertilizers and promoting sustainable agriculture can help protect biodiversity and improve soil quality.

Waste reduction and proper waste disposal are also crucial for environmental preservation. This involves reducing the amount of waste we generate, recycling materials whenever possible, and properly disposing of hazardous waste.

Conservation efforts also involve protecting and restoring natural ecosystems such as forests, wetlands, and oceans. This involves preventing deforestation, restoring degraded lands, and protecting marine and coastal habitats.

Finally, environmental education and awareness-raising play an important role in promoting environmental preservation. By educating people about the importance of the natural world and the actions we can take to protect it, we can encourage people to take action and make environmentally conscious decisions in their daily lives.

In conclusion, environmental preservation is essential for the health and well-being of all living beings. It requires sustainable land use practices, reduction of greenhouse gas emissions, protection of biodiversity, proper waste disposal, restoration of natural ecosystems, and education and awareness-raising. By taking action to preserve the environment, we can ensure that future generations inherit a healthy and sustainable planet.

Dinesh Yadav
Roll No 10826
M.Sc I Chemistry

STUBBLE BURNING

Stubble burning refers to the practice of deliberately setting fire to crop residues left over after harvesting, such as straw, stubble, and other crop debris. It is a common agricultural practice in many parts of the world, including India, where it is done to clear the fields quickly and cheaply for the next crop.

While stubble burning can be an easy and convenient way for farmers to clear their fields, it has significant environmental and health consequences. The smoke from burning crop residues contains harmful pollutants such as carbon monoxide, particulate matter, and nitrogen oxides, which can cause respiratory problems and contribute to air pollution. Stubble burning also reduces soil fertility and can increase greenhouse gas emissions, contributing to climate change.

To reduce the negative impacts of stubble burning, various government initiatives have been implemented, such as providing subsidies for farm equipment that can help farmers manage crop residues without burning them. Alternative methods such as using crop residue for bioenergy production or as animal feed can also help reduce the amount of stubble that needs to be burned.

Ravinder
Class-M.Sc (Chemistry)
Roll no-11160

Fertilizers & Pesticides

Fertilizers

Nitrogen, phosphate, and potash are essential in the production of crops used for food, feed, fiber, and fuel. Applied annually, most of these nutrients are absorbed by the crop, but when applied in excess, they can be lost to the environment through volatilization into the air, leaching into ground water, emission from soil to air, and runoff into surface water. These losses can be reduced by adopting best management practices (BMPs) that increase nutrient accessibility and enhance

plants' ability to uptake the nutrients, and more closely match nutrient applications with agronomic needs.

ERS gathers information on onfarm use of fertilizers through USDA's **Agricultural Resource Management Survey (ARMS)**. Producers of nine major field crops—barley, corn, cotton, oats, peanuts, rice, sorghum, soybeans, and wheat—are contacted in selected years. ERS reports on nutrient applications and application methods for synthetic fertilizers and manure in **ARMS Farm Financial and Crop Production Practices** tailored reports, which also provide survey documentation and access to the questionnaires.

ERS uses the same ARMS source to develop estimates of fertilizer application costs for each of the nine major field crops surveyed and reports these estimates in the **Commodity Costs and Returns** data product.

ERS combines ARMS-based estimates with data drawn from other public and proprietary sources to report annual estimates of total fertilizer use in U.S. agriculture in the **Fertilizer Use and Price** data product. Tables in that product report total use by nutrient, application rates per acre for selected crops, fertilizer materials use, and fertilizer prices. In turn, those data are used to support development of indexes of annual fertilizer use in U.S. agriculture, for reporting in the data product **Agricultural Productivity in the U.S.**

Mamta Rani
Class M.Sc (Chemistry)
Roll No 11151

Plant adaptation to climate change

Climate change is having a significant impact on the natural world, including the world's plant life. As the planet continues to warm and weather patterns become more unpredictable, plants are being forced to adapt in order to survive.

One of the most significant ways in which plants are adapting to climate change is through changes in their phenology. Phenology refers to the timing of seasonal events, such as flowering and fruiting. As temperatures warm, many plants are flowering earlier in the year in order to take advantage of longer growing seasons. For example, studies have shown that some plants are flowering up to three weeks earlier than they did just a few decades ago.

In addition to changes in phenology, plants are also adapting to climate change through changes in their distribution. As temperatures warm, plants are moving to higher elevations and latitudes in order to stay in cooler conditions. This is particularly evident in mountainous regions, where plant communities are moving up the slopes in response to warming temperatures.

Plants are also adapting to climate change through changes in their physiology. For example, many plants are becoming more efficient at using water as droughts become more frequent and intense. Some plants are also developing deeper root systems in order to access water that is deeper in the soil.

Another way in which plants are adapting to climate change is through genetic changes. As temperatures warm, plants are evolving in order to cope with the changing conditions. This can include changes in traits such as leaf shape and size, as well as changes in the timing of seasonal events.

Despite these adaptations, many plant species are still at risk of extinction due to the rapid pace of climate change. Some species may not be able to adapt quickly enough to keep up with the changing conditions, while others may not have suitable habitats in which to move. In order to protect plant biodiversity in the face of climate change, it is important to take action to reduce greenhouse gas emissions and mitigate the effects of climate change. This can include measures such as reducing fossil fuel use, promoting sustainable agriculture and forestry practices, and protecting natural habitats.

In conclusion, plant adaptation to climate change is an important area of research that is critical to our understanding of the natural world. By studying the ways in which plants are adapting, we can gain insights into how we can protect plant biodiversity in the face of a changing climate.

Pooja 1212
B.Sc Medical III

ਦੁਮੇਲ

(2019-20)

ਕੰਪਿਊਟਰ ਭਾਗ

ਸੰਪਾਦਕ

ਡਾ. ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ

ਨਿਸ਼ੂ ਰਾਣੀ
ਐੱਮ. ਸੀ. ਏ.

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲਜ, ਬੁਢਲਾਡਾ

Editorial

- **Student Editorial:**
- Wireless Network
- Artificial intelligence (AI)
- Data mining
- Cryptography
- Data Structure
- Network security
- Wired VS wireless network
- Virus

Index

Narinder Singh
Nishu Rani
Lovish Garg
Ritu Bansal
Manpreet Kaur
Amandeep Kaur
Gagandeep Kaur
Nishu rani
Menu Sharma
Komalpreet Kaur

Editorial:

As the Computer Science Department continues to grow and evolve, it is essential to reflect on our accomplishments and chart a path forward. Over the years, we have made significant contributions to the field of computer science through innovative research, outstanding teaching, and active community engagement.

We also recognize the importance of community engagement and outreach. We believe that it is our responsibility to use our expertise to help solve real-world problems and to foster a more inclusive and equitable society. Our faculty and students have been actively involved in numerous initiatives, from mentoring underrepresented groups to collaborating with industry partners on cutting-edge projects.

Thank you

Narinder Singh
Assistant Professor

Student Editor:

Dear Readers,

As the student editor of our Computer Science Department, I am thrilled to introduce the latest edition. Our team has worked hard to bring you a diverse range of articles that showcase the exciting developments in computer science today.

In this issue, you will find articles that cover a wide range of topics, from artificial intelligence and machine learning to cyber security and software engineering. Our writers have worked tirelessly to bring you informative and engaging articles that will appeal to a broad audience, from students to professionals in the field.

Nishu Rani
MCA III

Wireless Network

A wireless network is a type of computer network that uses wireless data connections between network nodes. Unlike traditional wired networks, which require physical cables to connect devices, wireless networks use radio waves to transmit data between devices.

Wireless networks can be used to connect devices such as computers, smart phones, tablets, and other mobile devices to the Internet, as well as to other devices on the same network. There are several types of wireless networks, including Wi-Fi, cellular networks, and satellite networks.

Wi-Fi networks are the most common type of wireless network and are used in homes, businesses, and public spaces such as airports and coffee shops. Wi-Fi networks use radio waves to transmit data between devices and require a wireless access point, such as a router, to connect devices to the network.

Cellular networks, also known as mobile networks, are used to connect mobile devices such as smart phones and tablets to the Internet. Cellular networks use a network of towers to transmit data and require a cellular data plan from a mobile carrier.

Satellite networks use satellites orbiting the Earth to transmit data and are commonly used in remote areas where traditional wired or wireless networks are not available. However, satellite networks can have slower data speeds and higher latency compared to other types of wireless networks.

Lovish Garg

11122

B.Voc Software Development

Artificial intelligence (AI)

Artificial intelligence (AI) refers to the simulation of human intelligence in machines that are programmed to perform tasks that would typically require human intelligence, such as learning, problem-solving, decision-making, and perception.

AI algorithms are designed to analyze data, recognize patterns, and make predictions based on that data. They can be trained on large datasets to identify patterns and make predictions with high accuracy.

There are different types of AI, including:

1. Rule-based AI: This type of AI uses a set of predefined rules to solve problems.
2. Machine learning (ML): This type of AI enables machines to learn from data and improve their performance over time without being explicitly programmed.
3. Deep learning: This is a subset of machine learning that uses artificial neural networks to process large amounts of data.

AI is used in a wide range of applications, such as natural language processing, image recognition, autonomous vehicles, robotics, and recommendation systems. AI has the potential to transform many industries, including healthcare, finance, and transportation, by improving efficiency and accuracy and creating new opportunities for innovation. However, there are also concerns about the potential impact of AI on employment and privacy.

Ritu Bansal
M.SC It

Data mining

Data mining is the process of discovering patterns, relationships, and insights from large datasets. It involves using statistical and computational methods to identify patterns in data, which can then be used to make predictions and inform decision-making.

Data mining can be used to analyze structured data, such as tables and databases, as well as unstructured data, such as text and images. It can be applied to a wide range of industries, including finance, healthcare, marketing, and education, among others.

The data mining process typically involves several steps, including:

1. Data cleaning and preprocessing: This involves cleaning the data, removing any irrelevant or missing data, and transforming it into a format that can be used for analysis.
2. Data exploration and visualization: This involves exploring the data to identify patterns and relationships, using tools such as scatter plots, histograms, and heat maps.
3. Pattern identification: This involves using algorithms and statistical models to identify patterns and relationships in the data.
4. Model evaluation and validation: This involves evaluating the performance of the model and ensuring that it is accurate and reliable.

Data mining can be used for a wide range of applications, such as fraud detection, customer segmentation, recommendation systems, and predictive maintenance. However, there are also concerns about the ethical implications of data mining, particularly with regard to privacy and data security.

Cryptography

Cryptography is the practice of securing communication and information through the use of codes and ciphers. It involves converting plain text messages into encoded or encrypted messages that can only be read by authorized parties.

Cryptography can be used to achieve several goals, including:

1. Confidentiality: Ensuring that only authorized parties can read a message or access information.
2. Integrity: Ensuring that a message or piece of information has not been modified or tampered with.
3. Authentication: Verifying the identity of a sender or recipient.

There are several types of cryptographic algorithms, including:

1. Symmetric key encryption: This type of encryption involves using the same key to encrypt and decrypt messages. The sender and recipient must both have access to the key.
2. Asymmetric key encryption: This type of encryption involves using a pair of keys, one for encryption and one for decryption. The public key can be shared with anyone, while the private key is kept secret.
3. Hash functions: These are algorithms that convert data of any size into a fixed-size output, known as a hash value. Hash functions are often used to ensure data integrity.

Cryptography is used in a wide range of applications, including online banking, e-commerce, and secure messaging. However, it can also be used for malicious purposes, such as cyber attacks and espionage. Therefore, there are concerns about the balance between the need for security and the need for privacy and free speech.

Data Structure

A data structure is a way of organizing and storing data in a computer so that it can be accessed and used efficiently. There are many different types of data structures, each with its own advantages and disadvantages, depending on the specific application and the type of data being stored.

Some common types of data structures include:

1. Arrays: A collection of elements of the same data type, arranged in a contiguous block of memory.

2. **Linked lists:** A collection of elements, where each element points to the next element in the list.
3. **Stacks:** A collection of elements that follows the Last-In-First-Out (LIFO) principle, where the last element added to the stack is the first one to be removed.
4. **Queues:** A collection of elements that follows the First-In-First-Out (FIFO) principle, where the first element added to the queue is the first one to be removed.
5. **Trees:** A hierarchical data structure where each element, called a node, has a parent and zero or more children.
6. **Graphs:** A collection of nodes, where each node is connected to one or more other nodes through edges.

Choosing the right data structure for a given problem is important because it can significantly impact the efficiency and performance of a program. Different data structures have different time and space complexities for operations such as insertion, deletion, and search. Therefore, it is important to consider the trade-offs between efficiency and complexity when choosing a data structure.

Gagandeep Kaur
BCA 3

Network security

Network security refers to the measures taken to protect computer networks from unauthorized access, cyber attacks, and other security threats. The goal of network security is to ensure the confidentiality, integrity, and availability of network resources and data.

There are several components of network security, including:

1. **Access control:** This involves controlling who has access to network resources and data, and ensuring that only authorized users can access sensitive information.
2. **Encryption:** This involves using cryptographic algorithms to protect data from being intercepted and read by unauthorized parties.
3. **Firewalls:** This is a network security device that monitors and filters incoming and outgoing network traffic, based on predefined security rules.
4. **Intrusion detection and prevention systems:** These systems monitor network traffic and identify and prevent unauthorized access or attacks.
5. **Security policies and procedures:** These are guidelines and rules that govern the use of network resources and data, and ensure that security best practices are followed.
6. **Security training and awareness:** This involves educating employees and users about security threats and best practices, and ensuring that they understand their role in maintaining network security.

Network security is critical for organizations of all sizes, as cyber attacks can have serious consequences, including loss of sensitive data, financial losses, and damage to reputation. Therefore, it is important for organizations to implement a comprehensive network security

strategy that includes multiple layers of protection, regular security audits, and ongoing training and awareness initiatives.

Nishu rani
MCA

Wired VS wireless network

The main difference between a wireless network and a wired network is the way in which devices connect to the network.

In a wired network, devices are connected to the network through physical cables, such as Ethernet cables. These cables transmit data between devices using electrical signals. Wired networks are generally considered to be faster, more reliable, and more secure than wireless networks, as they are less susceptible to interference and hacking.

In a wireless network, devices are connected to the network using wireless signals, such as Wi-Fi or Bluetooth. These signals are transmitted through the air, and devices can connect to the network without the need for physical cables. Wireless networks are generally more convenient and flexible than wired networks, as they allow devices to connect from anywhere within range of the wireless signal.

Some other key differences between wireless and wired networks include:

1. **Speed:** Wired networks typically offer faster data transfer speeds than wireless networks, as wired connections are not subject to interference or signal degradation.
2. **Security:** Wired networks are generally considered to be more secure than wireless networks, as they are less susceptible to hacking and eavesdropping.
3. **Reliability:** Wired networks are generally more reliable than wireless networks, as they are not subject to signal interference or signal loss due to distance or obstacles.
4. **Cost:** Wired networks typically require more hardware and infrastructure than wireless networks, and can be more expensive to set up and maintain.

Ultimately, the choice between a wired or wireless network will depend on the specific needs of the user or organization, as well as factors such as budget, location, and security requirements.

Menu Sharma
MCA III

Virus

A computer virus is a type of malicious software program that is designed to replicate itself and spread from one computer to another. Viruses can cause damage to computer systems by deleting or corrupting files, stealing sensitive information, or causing the computer to malfunction.

There are many different types of computer viruses, including:

1. **File infectors:** These viruses infect executable files, such as .exe or .com files, and replicate themselves when the infected file is executed.
2. **Boot sector viruses:** These viruses infect the boot sector of a computer's hard drive, and are activated when the computer is started up.

3. Macro viruses: These viruses infect documents and spreadsheets that use macros, and are spread through email attachments or file-sharing networks.
4. Email viruses: These viruses are spread through email messages and attachments, and can infect a computer when the user opens the infected attachment.
5. Worms: Worms are self-replicating programs that spread through computer networks and can cause damage by consuming bandwidth or exploiting vulnerabilities in computer systems.

Preventing computer viruses requires a combination of technical and behavioral measures, including:

1. Installing antivirus software: Antivirus software can detect and remove viruses from a computer system.
2. Keeping software up-to-date: Keeping software up-to-date can help prevent vulnerabilities that viruses can exploit.
3. Using strong passwords: Using strong passwords can help prevent unauthorized access to computer systems and networks.
4. Avoiding suspicious links and attachments: Avoiding suspicious links and attachments in emails or on websites can help prevent viruses from being downloaded onto a computer.
5. Regularly backing up data: Regularly backing up data can help minimize the impact of a virus infection by allowing data to be restored after an infection has been detected and removed.

Komalpreet Kaur
B.VOC SD

ਦੁਮੇਲ

(2021-22)

ਕਾਮਰਸ ਭਾਗ

ਸੰਪਾਦਕ

ਡਾ. ਸ਼ੈਟੀ ਕੁਮਾਰ
ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ

ਕਰਿਤੀ
ਐੱਮ. ਕਾਮ ਭਾਗ ਦੂਜਾ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲਜ, ਬੁਢਲਾਡਾ

Index

Editorial

- Student Editorial
- The Future of Team Leadership Is Multimodal
- The Future of Work Is Through
- Workforce Ecosystems
- Leadership Lessons from Your Inner Child
- Entrepreneurship
- THE PROTECTION OF CHILD FROM SEXUAL OFFENCES ACT (POCSO)

Dr. Shenti Grover

Kriti

Mandeep Singh

Priyanka

Harpreet Singh

Monika Goyal

Chirag Jindal

Editorial

“The power of waterfall is nothing but lot of drops working together”.The College Magazine serves as a platform of expression that constantly aspires to ensure equal representation to students from every community.Students from all walks of life find their voices heard in this space that welcomes and encourages diversity of thoughts and perspectives with open arms.This magazine is intended to bring out the hidden literary talents in the students to inculcate leadership skills among them. This magazine has made an earnest attempt in this direction and brought out certain aspects of the college to the eyes of the public so that they may understand and know the college even better. A lot of effort has gone into the making of this issue. We hope you enjoy reading the magazine. The best thing about this issue is that it represents the creative side of the students of this institution. This magazine is a platform that exhibits the writing skills and innovative ideas of students. I express my considerable appreciation to all the authors of the articles in this magazine.

Dr. Shenti Grover
Department of Commerce & Management

Students Editorial

A college magazine encourages the students to practice writing by affording opportunities to budding author to see their composition printed. A college magazine is a mirror of the college life. A lay man can judge the standard of the education of a college just by going through the college magazine. It shows the activities of the students in the field of their enthusiasm as well as in their academic ventures. The students can learn many things from the college magazine. This magazine is the combined efforts of the editorial board, I take the opportunity to thank all the contributors as their contribution is the reason that makes this magazine endearing with our readers

Kriti
M.COM-II

The Future of Team Leadership Is Multimodal

COVID-19 is accelerating a shift to hybrid work models, which requires a fundamental change in the skills team leaders need to succeed.

The pandemic has accelerated a pre-COVID-19 shift in how individuals and teams do intellectual work. Companies have learned that routine tasks involving transactions and coordination can be done purely virtually, while work requiring true team collaboration (collective learning, innovation, building a shared culture) is still best done face to face. We envision that the post-pandemic future of teamwork will be a purposeful hybrid combination of virtual coordination and in-person collaboration.

Effective leadership in this new hybrid world requires different skills that go beyond traditional team leadership. Specifically, organizations will need leaders who can operate well across two distinct modes. For much of the time, they will operate in *virtual coordination mode*. This means establishing goals, monitoring progress, and driving information sharing, and sustaining connections among colleagues working remotely. When their teams periodically come together to engage in true collaboration.

The nature and mix of team tasks will dictate the modes in which those teams operate. Tasks that involve working interdependently but without much integration — reporting, performing administrative tasks, making simple decisions, sharing information, drafting documents, and performing financial analyses — will mostly be done virtually. Likewise, our research and experience have shown that most one-on-one interactions between leaders and their reports, including some coaching, can be accomplished effectively through virtual means

However, essential tasks that require team members to integrate their knowledge, create safe spaces for dialogue on difficult issues, and form emotional connections cannot be done productively while working virtually. For example, team efforts to achieve breakthrough innovation, solve complex problems, build culture, and manage conflicts are still performed much more effectively in person, given the current limitations of technology.

Mandeep Singh
BBA III

The Future of Work Is Through Workforce Ecosystems

Ask leaders today how they define their workforces, and you'll immediately hear some version of "Well, that has become a very interesting question, and even more so recently." Today's workforces include not only employees, but also contractors, gig workers, professional service providers, application developers, crowd sourced contributors, and others.

Effectively managing a workforce comprising internal and external players in a way, which is both aligned with an organization's strategic goals and consistent with its values is now a critical business necessity. However, legacy management practices remain organized around an increasingly outdated employee-focused view of the workforce — that it consists of a group of hired employees performing work along linear career paths to create value for their organization.

More than 75% percent of respondents to our 2020 global survey of 5,118 managers now view their workforces in terms of both employees and non-employees. Growth in the variety, number, and importance of different types of work arrangements has become a critical factor in how work gets done in (and for) the enterprise. We see many companies experimenting with ways to manage all types of workers in an integrated fashion. Several novel management practices have emerged across the business landscape. Even so, few — if any — best practices exist for dealing strategically and operationally with this distributed, diverse workforce that crosses internal and external boundaries. Executives seeking an integrated approach to managing an un-integrated workforce are left wanting.

We contend that the best way to conceptualize and address these shifts and related practices is through the lens of workforce ecosystems. Managing a workforce ecosystem goes beyond efforts to unify the dissimilar management practices currently organized around employees and non-employees. It's a new approach to a new problem that demands a fresh solution. Our view draws upon two years of research that includes two global executive surveys and interviews with leaders and academic experts. This brief article introduces the concept of workforce ecosystems and discusses how they can help managers rethink the way they align their business and workforce strategies.

**Priyanka
B.com 1**

Leadership Lessons from Your Inner Child

By tapping into their inner child, leaders can blend the bold thinking and action of childhood while maintaining responsibility to the bottom line — an important balance in digital leadership.

Digitalization and other critical factors are transforming what it means to be a great leader in a new environment. Discover the cultural and strategic shifts organizations must embrace to prepare their leaders to succeed.

When I turned five, I got a new bike. I didn't know how to ride it, but I took it to a nearby hill anyway, a willing warrior, ready to ride. Was I prepared? Would I be brave enough to overcome the anxiety of facing the unknown? The truth is those questions never occurred to

me at the time. Reflecting on this experience decades later, I realized I wasn't just a willing warrior — I was an ecstatically enthusiastic one. Today, I can't help but wonder why it seemed so much easier to take on significant new challenges as a five-year-old than it is for me now. As a child, did I have gifts that I somehow lost over the years? Was I foolish then and more responsible now? Upon further reflection, I have come to realize that I've been fighting a decades-long battle to *not* lose many of those gifts that made it relatively easy to learn new things when I was young.

So, let me pose a few questions: What were some of those gifts? Why have I been in danger of losing them? What does this have to do with learning to lead in the digital economy?

Here's what I remember about myself as a child: I *experimented*, used my innate powers of *critical thinking*, and was *resourceful*. There were no fancy bicycle helmets when I was a kid growing up in New Jersey, but one of my other prized possessions, my replica New York Giants football helmet, served multiple purposes that day.

I was *flexible and resilient*. Maybe it was just being five, but no matter how many times I fell, I got right back up and barreled down that hill again. And suddenly, my confidence grew as my mechanical skills converged in positive ways with my attitude of *being unafraid* improving employees' mental health and well-being requires managers to first recognize and address their own challenges. Senior leaders and HR teams can take three key actions to help develop more effective managers in their organizations. Companies need to take steps to address the increasing levels of burnout among overloaded middle managers.

**Harpreet Singh
B.com I**

Entrepreneurship

Entrepreneurship is the ability and readiness to develop, organize and run a business enterprise, along with any of its uncertainties in order to make a profit. The most prominent example of entrepreneurship is the starting of new businesses. In economics, entrepreneurship connected with land, labour, natural resources and capital can generate a profit. The entrepreneurial vision is defined by discovery and risk-taking and is an indispensable part of a nation's capacity to succeed in an ever-changing and more competitive global marketplace. The entrepreneur is defined as someone who has the ability and desire to establish, administer and succeed in a startup venture along with risk entitled to it, to make profits. The best example of entrepreneurship is the starting of a new business venture. The entrepreneurs are often known as a source of new ideas or innovators, and bring new ideas in the market by replacing old with a new invention. It can be classified into small or home business to multinational companies. In economics, the profits that an entrepreneur makes are with a combination of land, natural resources, labour and capital. In a nutshell, anyone who has the will and determination to start a new company and deals with all the risks that go with it can become an Entrepreneur. These businesses are a hairdresser, grocery store, travel agent, consultant, carpenter, plumber, electrician, etc. This start-up entrepreneur starts a business knowing that their vision can change the world. They attract investors who think and

encourage people who think out of the box. The research focuses on a scalable business and experimental models, so, they hire the best and the brightest employees. They require more venture capital to fuel and back their project or business.

These huge companies have defined life-cycle. Most of these companies grow and sustain by offering new and innovative products that revolve around their main products. The change in technology, customer preferences, new competition, etc., builds pressure for large companies to create an innovative product and sell it to the new set of customers in the new market. To cope with the rapid technological changes, the existing organizations either buy innovation enterprises or attempt to construct the product internally. This type of entrepreneurship focuses on producing product and services that resolve social needs and problems. Their only motto and goal is to work for society and not make any profits.

Monika Goyal
B.com (H) I

THE PROTECTION OF CHILD FROM SEXUAL OFFENCES ACT (POCSO)

The protection of children from sexual offence Act (POCSO act) was formulated in order to effectively address sexual exploitation of children .The protection of children from sexual offence Act , 2012 received the President assent on 19th June 2012 and was notified in the Gazette of India on 20th June 2012 The Act defines a child as any person below 18 year of age. It denied different form of Sexual abuse including penetrative and non-penetrative assault, as well as sexual harassment and pornography. It deems a sexual assault to be aggravated under certain circumstances, such as when the abused child is mentally ill or when the abuse is committed by a person in a position of trust or authority like a family member, a police officer, a teacher, or a doctor. The act also casts a duty upon the police personal to receive a report of sexual abuse of child and also given the responsibility of making urgent arrangement for the child and placing the children in a shelter home and bridging the matter in front of CWC. The act further makes provisions of avoiding the re-victimization of the child at the hands of the Judicial system. It provides special courts for the conduct of trial in camera and without revealing the identity of the child, in a manner that is a child friendly. Hence, the child may have a parent or other trusted person present at the time of testifying and call for assistance from the interpreter, special educator or other professional giving. Above all, the Act stipules that case of child sexual abuse must be disposed off within one year from the date when the offence is reported. The act also provided for mandatory reporting of sexual offences. That casts a legal duty upon a person who has knowledge that a child has been sexually abused to report the offence; if he fail to do so, he may be punished with six month imprisonment and or a fine.

Chirag Jindal
B.com (H) I

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲਜ ਬੁਢਲਾਡਾ

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ
ਬਰੇਟਾ ਰੋਡ, ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜਿਲ੍ਹਾ MAANSA
ਫੋਨ ਅਤੇ ਫੈਕਸ: 01652-253146
ਵੈਬ ਸਾਈਟ: WWW.GNCBUDHLADA.ORG,
ਈਮੇਲ: GNCBUDHLADA@YAHOO.CO.IN